

הושע (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד

פרק-א

הושע

א דְבַר-יְהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֶל-הוֹשֵׁעַ בֶּן-בְּאִרִי בַיָּמֵי עֲזַרְיָה
יוֹתָם אֲזוּזִים יִזְזָקִים מִלְכֵי יְהוּדָה וּבַיָּמֵי יִרְבֵּעַם בֶּן-יֹאָשׁ מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל:

ב דָּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאִרִי בַיָּמֵי עוֹזִיָּה וְגו'. אֲרַבְעָה
מַלְכִים הִלְכוּ קִפְחַ בַּיָּמִים שֶׁהָאֲרִיךְ שָׁנִים בַּחַיִּים כֹּלֵם מִכֶּחָן אָמְרוּ אוֹי לֵה
לְרַבְנוֹת שֶׁמִּקְבְּרָת אֵת בַּעֲלֵיהֶן: וּבַיָּמֵי יִרְבֵּעַם בֶּן יוֹאָשׁ. מִצְנֵי יְהוּא וְאֵף הוּא
מֶלֶךְ עִם עוֹזִיָּה וְיוֹתָם אֲלֹא שֶׁגֵּרְמָה לוֹ זְכוּת לְהַמְנוֹת עִם הַלְדִיקִים הִלְכוּ
לְפִי שֶׁלֹא קִבַּל לְשׁוֹן הָרַע עַל עַמּוּס כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בַּפְסָחִים בַּפ' הָאֵשָׁה (דף
טז) שֶׁנֶּאֱמַר (עַמּוּס ז) וַיִּשְׁלַח אֶמְלִיָּה וְגוֹמֵר הָאֵשׁ עַלֶיךָ עַמּוּס וְגו': (ב"ר)

ג מִצְוֹת דָּוִד דְבַר ה' וכו'. ר"ל בזה הספר יסופר דבר ה' אשר היה אל הושע
: בן בארי. ארז"ל שזהו בארה הנשיא לראובני הנזכר בד"ה אי שגלה
לאשור : בימי עוזיה וכו'. כי בימי אלו המלכים ניבא : ובימי ירבעם.
שמלך בימי עוזיה ועל שניבא גם עליו בארצו כי היה מבני עשרת השבטים
לכן אמר ובימי ירבעם : (מצודת דוד)

ב תְּזַכֵּרְתָּ דְבַר יְהוָה בְּהוֹשִׁיעַ (פ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל הוֹשִׁיעַ קִיָּה
קִיָּה לְךָ אִשֶׁת זְנוּנִים וַיִּכְלְיֵי זְנוּנִים כִּי זָנָה תְּזַכֵּרְתָּ הָאָרֶץ מֵאֲזוּרֵי
יְהוָה:

רש"י תחלת דבר ה' בהושע. רבותינו אמרו תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו (בימים הללו) הושע ישעיה עמוס ומיכה ישעיה נתנבא שנאמר (ישעיה ו) וינועו אמות הסיפים וגומר והוא היה יום שנתנגע עוזיה שנכנס להיכל שרעשו העליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כעונשן של עדת קרח שהיו בהם בלועין ושרופים בעמוס נאמר שנתים לפני הרעש והושע קדם לכולם ומיכה היה אחרון לכולם שנאמר בו (מיכה א) בימי יותם אחז יחזקיה ולא נאמר בו עוזיה, ופשוטו של מקרא תחילת דיבור שנדבר הקב"ה עם הושע אמר לו כן: קח לך אשת זנונים. רבותינו אמרו כמשמעו לפי שאמר על ישראל החליפם באומה אחרת כמו שפורש בפסחים ר"פ האשה: וילדי זנונים. שתלד לך ילדים שיהיו ספיקי ממזרות, ויונתן תירגם איתנבי נבואה על יתבי קרתא טעוותא וקח האמור כאן ל' לימוד הוא למד אותן לשוב בתשובה: כי זנה תזנה. לשון הווה הוא: (רש"י)

מצודת דוד תחלת דבר ה' וגו'. ר"ל תחילת דבורו של ה' בהושע היה זה שאמר ה' אל הושע לך קח לך וכו': **אשת זנונים**. אשה שהורגלה בזנות וילדה ילדים בזנות שזהו מופת ואות שהיא זונה באמת וארז"ל לפי שהושע אמר להקב"ה על ישראל החליפם באומה אחרת לכן צוהו לקחת זונה למען הראות לו איך יקשה בעיניו לגרשה לרמוז לו שקשה לפני המקום לשלח את ישראל מעל פניו: **כי זנה תזנה**. ר"ל להיות לאות שאנשי הארץ זונים וסרים מה' ללכת אחרי אלהי עכו"ם כזונה ההולכת אחרי המנאפים : (מצודת דוד)

מצודת ציון זנונים. מלי זונה: **זנה תזנה**. ענין הסרה ועש"ז תקרא המנאפת זונה כי סרתה מדרכי הצניעות: (מצודת ציון)

ג וַיִּכְרֵי וַיִּקְחוּ אֶת-גְּמֵר בֵּת-רַבְּכָלִים וַתֵּהָר וַתִּקְרָא-לוֹ בְּנִי:

רש"י את גומר. רבותינו אמרו כך שמה על שם זנותה שהכל גומרין בה ודקין בה כדבלה, וי"ת גומר שאם יסובו מדרכם גמרה פורענותם ואם לאו יהיו כנוצלת מתאנה: ותהר ותלד. ואוסיפו למעבד עובדין זיקין: (רש"י)

מצודת דוד **גומר בת דבלים.** כן היה שם זונה ידועה באותו הזמן : (מצודת דוד)

[ד] וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו קְרָא שְׁמוֹ יִזְרְעֵאל כִּי-עוֹד מְעַט וּפְקֻדָּתִי אֶת-דְּבָרֵי יִזְרְעֵאל עַל-בֵּית יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּי מִמְּלָכֹת בְּיַת יִשְׂרָאֵל:

רש"י קרא שמו יזרעאל. קרי שומהון מזדריא, התנצח עליהן שיגלו ויהיו זרועין בארצות: את דמי יזרעאל. כתרגומו את דמי בית אחאב שהרג יהוא ביזרעאל על שעבדו את הבעל והלכו הוא ובניו אחרי כן ועבדו עבודת עכו"ם לכך אני חושב עליהם דמי בית אחאב כדס נקי: על בית יהוא. ירבעם בן יואץ מזני יהוא היה (מלכים ב טו) וזכריה בנו נהרג: (רש"י)

מצודת דוד **כי עוד מעט.** עוד זמן מועט ר"ל בזמן קרוב אזכור דמי אחאב שהרגו יהוא ביזרעאל הדם ההוא אזכור על בית יהוא לשלם גמול ועל זכריה בן ירבעם יאמר שהיה מבית יהוא ונהרג ע"י שלום בן יבש כמ"ש במ"ב ועם כי יהוא הרג לאחאב בדבר ה' על שעבד לבעל עכ"ז הואיל וגם יהוא חזר ועבד לבעל נחשב לו דם אחאב כדס נקי : **והשבת.** ואח"ז אשבת ממלכות ישראל מכל וכל כי מעט מן הזמן עמדה מלכות ישראל אח"ז : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופקדתי.** ענין זכרון כמו וה' פקד (ראשית כ"א) : **והשבת.** ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד) : (מצודת ציון)

[ה] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְשִׁבְרַתִּי אֶת-קִשְׁת יִשְׂרָאֵל בְּעַמֶּק יִזְרְעֵאל:

מצודת דוד **ביום ההוא.** ביום הגמול אשבור את קשת ישראל ר"ל אתיש כח ישראל בעמק יזרעאל הוא מקום מבצר מושב מלכי אפרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קשת.** ר"ל חוזק וגבורה : (מצודת ציון)

10 וַתֵּהָרַע עוֹד וַתִּקְלַד בֵּית וַיֹּאמֶר לוֹ קָרָא שְׂמֹנָה לָא רִזְזוּמָה כִּי לָא אוֹסִיף עוֹד אַרְזוּם אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי-נִשְׂא אִשָּׁא לָהֶם:

רש"י לֹא אוֹסִיף עוֹד אַרְחָם. לַרְחָם: כִּי נִשָּׂא אִשָּׁא לָהֶם. אַחֲלַק לָהֶם מִנֵּת כּוֹסֵם וּפְעוּלָתָם כִּמוֹ וַיִּשָּׂא מִסָּחָת (בְּרִאשִׁית מַג): (רש"י)

מצודת דוד כִּי נִשְׂוֹא אִשָּׁא לָהֶם. ר"ל כִּי עַד הֵנָּה נִשְׂוֹתִי עוֹנָם עַל כִּי רַחֲמִיתִים אֲבָל מֵעַתָּה לֹא אוֹסִיף עוֹד לַרְחָם עֲלֵיהֶם וַיִּשְׂאָר עוֹנָם עַל עֲצוּמוֹתָם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נִשָּׂא אִשָּׁא. עֲנִין מַחֲלֵת הָעוֹן כִּמוֹ וְנִשְׂוֹתִי לְכָל הַמָּקוֹם (בְּרִאשִׁית י"ח) : (מצודת ציון)

11 וְאֶת-בֵּית יְהוּדָה אַרְזוּם וְהוֹשִׁיעֵתִים בֵּיתוֹהָ אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אוֹשִׁיעֵם בְּקִשְׁתּוֹ וּבַזֶּרֶב וּבַמְלִזְזוּמָה בְּסוֹסִים וּבַפָּרְשִׁים:

רש"י וְאֵת בֵּית יְהוּדָה אַרְחָם. לְאַחַר שֶׁאִשְׁבִּית אֶת מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּשְׁגַּלּוּ עֲקֵרֵת הַסְּבָטִים הִיוּ בֵּית יְהוּדָה בְּכָלל הַרְחָמִים מִחֲזַקִּיהוּ עַד לְדַקִּיהוּ: (רש"י)

מצודת דוד אַרְחָם. עַל כִּי עַדִּין לֹא נִתְמַלְאָה סִאתָם : בַּה' אֱלֹהֵיהֶם. ר"ל הַתְּשׁוּעָה תִּהְיֶה בְעֶזְרֵהוּ וְלֹא בְכָלִי מִלְחָמָה וַיֹּאמֶר עַל מַפְלַת סִנְחָרַב שֶׁלֹּא הִיתָה עִיִּי מִלְחָמָה כִּי הִ' הִכָּה בָהֶם עִיִּי הַמֶּלֶךְ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וּבַפָּרְשִׁים. הֵם הַרְגִּילִים לְרִכּוֹב עַל הַסּוֹסִים : (מצודת ציון)

12 וַתִּגְמַלְוָה אֶת-לָא רִזְזוּמָה וַתֵּהָרַע וַתִּקְלַד בָּן:

רש"י וַתִּגְמַלְוָה אֶת לֹא רַחֲמָה. לְפִי תַרְגוּמוֹ וַיִּכְלָה אוֹתוֹ הַדּוֹר בִּין הַעֲכוּ"ם שְׁגַלּוּ שָׁם: וַתֵּהָרַע וַתִּקְלַד בָּן. וְאוֹסִיפוּ וַעֲבָדוּ עוֹבְדֵינִי בִישׁוֹן, וְלִפִּי פִשְׁטוֹ כַּמִּשְׁמַעוֹ: (רש"י)

מצודת ציון וַתִּגְמַלְוָה. כִּן יִקְרָא זְמַן הַשְּׁלֵמַת הַיְנִיקָה כִּמוֹ בְּיוֹם הַגְּמֵל אֶת יִצְחָק (שם כ"א) : (מצודת ציון)

טו וַיֹּאמֶר קְרָא שְׁמוֹ לֹא עַמִּי כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי וְאֲנֹכִי לֹא-
אֱהִיָּה לָכֶם: (פ)

מצודת דוד כי אתם לא עמי. אינכם חרדים על דברי לעשותם כדרך העם
החרדים על דברי מלכם: ואנכי. וגם אני לא אהיה לכם לאלוה להציל
אתכם ולהושיע לכם: (מצודת דוד)

הושע פרק-ב

א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּזוֹלֵל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִמָּד וְלֹא
יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר-יֹאמַר לָהֶם לֹא-עַמִּי אַתֶּם יֹאמַר
לָהֶם בְּנֵי אֵל-זָרִי:

רס"י והיה מספר. מה ענין פורענות ונחמה סמוכין בדבור אחד, ורבותינו
פירשו בפסחים הרגיש הושע בעלמו שחטא על שאמר החליפס עמד ובהק
עליהם רחמים, ובספרי דבי רב פרשת וישב ישראל בשטים שנינו רבי אומר
יש פרשיות סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב כי אתם
לא עמי והיה מספר בני ישראל כחול הים מה ענין זה אכל זה משל למלך
שכעס על אשתו שלח אחר הסופר לבוא ולכתוב לה גט עד שלח בא
הסופר נתראה המלך לאשתו אמר המלך אפשר ילא סופר זה מכאן חלוק
כלומר לבו חלוק ותוהה לומר למה שלח אחרי אמר לו בא וכתוב לה שאני
כופל לה כתובתה ולפי פשוטו כך היא סמיכתו כי אתם לא עמי ואנכי לא
אהיה לכם אראה עצמי כאילו אני לכם ותגלו לבין האומות ואף שם תרבו
ותלמחו וסם תשובו אל לבצכם לשב אליו כמו שנאמר על ידי משה (דברים
ל) והשבות אל לבצך בכל הגוים אשר הדיחד וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך
וגו' אף כאן ונקבלו בני יהודה ובני ישראל יחדיו וגו': (רס"י)

מצודת דוד והיה מספר. בזמן הגאולה יהיו מספר בני ישראל כחול הים
אשר א"א למדוד אותם ולספרם וארז"ל שאחר שהוליד הושע את אלו
אמר לו המקום שלח את אשתך וגו' והבין ברמו שלא טוב בעיני ה' אשר

דבר על ישראל להחליפי באומי אחרת לכן חזר וביקש עליהם רחמים :
אשר יאמר להם. אשר היה נאמר עליהם : יאמר להם. יאמר עוד עליהם
בני אל חי החביבים יותר מעם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימד. מלשון מדידה : להם. עליהם : (מצודת ציון)

ב וְנִקְבְּצוּ בְנֵי-יְהוּדָה וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל יִזְדָּדוּ וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ
אֶזְרָד וְעָלוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרַעַל:

רס"י ראש אחד. דוד מלכס: כי גדול יום. קבוץ זריעתס: (רס"י)

מצודת דוד ונקבצו. זה יהיה בימי המשיח : ראש אחד. זהו מלך המשיח :
ועלו. מארצות הגולה יעלו אל ארצם : כי גדול יום יזרעאל. כי יום גדול
ונכבד יהיה יום קבוץ ישראל אשר הפיצם האל כמפזר זרעי עי"פ השדה
(מצודת דוד)

מצודת ציון יזרעאל. היא מלה מורכבת מן זריעה ומן אל : (מצודת ציון)

ג אָמְרוּ לְאַזְזִיכֶם עַמִּי וּלְאַזְזוֹתֵיכֶם רוּחָמָה:

רס"י אמרו לאחיכם עמי. כתרגומו תוצו לאורייתי ועל כניסתכון ארחס:
(רס"י)

מצודת דוד אמרו. אתם בני יהודה ובנימין אמרו על אחיכם בני עשרת
השבטים שהם עמי כמותכם עם כי מהרתי להגלותי ממכם וקראתים אז
לא עמי וכן אמרו רוחמי על אחותיכם הם נשי עשרת השבטים : (מצודת
דוד)

ד רִיבוּ בְּאִמְכֶם רִיבוּ כִי-הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאַנְכִי לֹא אִישָׁה
וְתָסַר אֲנֹנִיָּהּ מִפְּנֵיהָ וְנֶאֱפֹפִיָּהּ מִבֵּין שְׂדֵיהָ:

רס"י ריבו באמכם. ככנסייה שלכם של עכשיו שהיא אם לדורות הבאים:
מבין שדיה. דרך הגואפות שממעכין להם צין דדיהם ויונתן תירגם ופולחן
טעותהא מבין קירוהא: (רס"י)

מצודת דוד **ריבו באמכם ריבו**. כל הכנסיה יחד יקראו אם וכאלו יאמר אל הצדיקיי שבדור עשו מריבה עם כל הכנסיה על רוע דרכה כי מעתה היא לא אשתי כי סרתה מעלי ואנכי לא אישה להזמין לה ספוקה : **ותסר**. מוסב על תחלת המקרא לומר ריבו בה שתסר זנוניה וגוי ר"ל שלא תצבע עוד פניה להזנות אחריי ולא תשים עוד בין שדיה בשמים המעלים ריח טוב להלהיב לב הנואפים ר"ל מעתה תעזוב דרכה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אישה**. בעלה : **ונאפופיה**. מלשון ניאוף : (מצודת ציון)

יג **פן-אפשיטנה ערמה והצגתיה פיום הולדה ושמותיה**
כמדבר ושתה פארץ ציה והמותיה בצמא:

רס"י **כיום הולדה**. כיום שמלאתיה במלכים כמו שפורש (ביחזקאל טז) ומוולדת כיום הולדת אותך לא כרת שרך ותושלכי על פני הקדה בגועל נפשך לא חסה עליך עין (קס): **כמדבר**. גזירות שגזרתי עליהם במדבר קס יתמו וקס ימותו (במדבר יד): **והמתיה**. ואקטלינה: (רס"י)

מצודת דוד **פן אפשיטנה ערומה**. כי כשלא תעזוב דרכה פן אפשיט בגדיה מעליה ותשאר ערומה ואמר ענין הבושה שעושין לזונה לפי שהמשילה לזונה : **והצגתיה**. אעמיד אותה מבלי לבוש ומכסה כמו שהיתה ביום שנולדה וכפל הדבר במ"ש : **כמדבר**. הפקר לכל כמו המדבר : **כארץ ציה**. כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אפשיטנה**. ענין הסרת המלבוש כמו ופשט את בגדיו (ויקרא ו') : **והצגתיה**. ענין העמידה כמו תציג אותו לבד (שופטים ז') : **ושתיה**. ענין שימה כמו למען שיתי (שמות י') : **ציה**. שממה : (מצודת ציון)

יז **ואת-בניה לא ארנזם כי-בני זנונים הקמה:**

מצודת דוד **ואת בניה**. ר"ל אף על הצדיקיי שבהם לא ארחם : **כי בני זנונים המה**. לפי שהמשילה לזונה אמר לי הנופל בזונה שאין מי מרחם על בניה אף שהמה לא חטאו מ"מ סובלים עון אמותם ור"ל אף הצדיקים ילקו בעון כללות האומה : (מצודת דוד)

[ז] כִּי זָנַתָּה אִמּוֹם הַבְּיָשָׁה הַזֹּרְתָם כִּי אָמַרְתָּ אֵלֶיךָ אֲזוּרִי
מֵאֵהָבִי נָתַנִּי לְזֹבֵל וּבִיבֹמִי צָמַרְתִּי וּפְשָׁתִי שָׂמַנִּי וְשִׁקְוִי:

רס"י חמס. כנסיה שלהם: הוציפה הורתם. זהיתו מלפיהון החכמים
המורים להם הוראות בוסים מפני עמי הארץ אומרים להם לא תגנובו
והם גונבים לא תלוו זרביה והם מלווים: אחרי מאהבי. זדרכי העכו"ם:
(רס"י)

מצודת דוד כי זנתה אמם. כללות האומה סרתה מעלי: הובישה הורתם.
האם שהרתה אותם עשתה מעשה בושה וכלימה והוא כפל ענין במ"ש:
אחרי מאהבי. אחרי הנואפים האוהבים אותי הנותנים לחמי וכו' ר"ל
שבטחה במערכת השמים בחשבה שכל השפעתה בא לה מהם: (מצודת
דוד)

מצודת ציון הובישה. מלשון בושה: הורתם. מלשון הריון: צמרי ופשתי.
מלשון צמר ופשתים: ושקויי. מל' משקה: (מצודת ציון)

[ח] לָכֵן הִנְנִי-שָׁךְ אֶת-הַרְפֵּךְ בְּסִירִים וְגִדְרֹתַי אֶת-גִּדְרֹתֶי
וְנִתִּיבוֹתַיָּה לֹא תִמְצָא:

רס"י הנני שך. ל' סגירה כמו הסר משוכתו (ישעיה ה) כמשוכת חדק
(משלי טו): את דרכך. לרכים וקצילים שאת הולכת בהם: (רס"י)

מצודת דוד לכן. הואיל וכן חשבה אגדור דרך מהלכך בקוצים לבל תוכל
ללכת בה ר"ל לא תשכיל להוריד אליך השפעה ממערכת השמים כאלו
נסתם הדרך: וגדרתי וגו'. כפל הדבר במ"ש: ונתיבותיה לא תמצא. לא
תמצא שביל ותחבולה להוריד אליך ההשפעה: (מצודת דוד)

מצודת ציון שך. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה'): בסירים. קוצים
כמו כקול הסירים (קהלת ז'): וגדרתי. מלשון גדר: ונתיבותיה. מלשון
נתיב ושביל: (מצודת ציון)

[ט] וְרִדְפָה אֶת-מֵאֵהָבִיהָ וְלֹא-תִשָּׁיג אֹתָם וּבִקְשַׁתָּם וְלֹא
תִמְצָא וְאָמַרְתָּ אֵלֶיךָ וְאֶשׁוּבָה אֵל-אִישֵׁי הָרֶאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי
מֵעַתָּה:

רס"י ורדפה. ממשקלות לשון כזל הוא זה כמו (סס יז) ומרדף רקיס פורקלי"ר זלע"ז כלומר תחזור אחריהם ולא תשיגם: את מאהציה. מלרים ואסור ולא תוכלי לזקק מהם עזרה: וזקשתם. וזקשה אותם: (רס"י)

מצודת דוד ורדפה. אף שתהיה רודפת אחר מערכות השמים להקטיר להם עכ"ז לא תשיג אותם להשפיע לה טובה : **ובקשתם וגו'**. כפל הדבר במ"ש : **ואמרה**. אז תאמר אבטח בהקב"ה כי מאז כשהיה בטחוני בו היה לי טוב מעתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תשיג**. ענין הקרוב : **אישי**. בעלי : (מצודת ציון)

יג והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וכסף הרביתי לה וזהב עשוי לבעל:

רס"י לא ידעה. לא שמה אל לבה והראית ענמה כלל יודעת: וכסף הרביתי לה וזהב. והם עשאוהו לבעל: (רס"י)

מצודת דוד והיא לא ידעה. מתחילה לא שמה על לבה לדעת אשר אני הוא הנותן לה הדגן וכוי והכל ממני כי אין דבר ביד מערכת השמים : **וכסף וגו'**. והנה הכסף והזהב אשר אני הרביתי לה עשו הם לבעל והוא צורה מה עשוי לצבא השמים והם היו מיפים אותה בכסף וזהב כמ"ש בכסף וזהב ייפהו (ירמיה י) : (מצודת דוד)

מצודת ציון והתירוש. כן יקרא ענבי היין : **והיצהר**. הוא השמן כמו תירושד ויצהרד (דברים י"א) : (מצודת ציון)

יא לכן אשוב ולקזתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את-ערוותה:

רס"י בעתו. בעת גמר זיקול הפירות: והצלתי. ממנה: צמרי ופשתי. אשר היה לכסות את ערותה, כל הצלה שזמקרא לשון תרומה והפרשה הוא ומוכיח עליו ויאל אלהים את מקנה אביכם (בראשית לא) כי כל העושר אשר הציל (סס): (רס"י)

מצודת דוד לכן. הואיל וכן עשתה אשוב לקחת את הדגן שנתתי לה : בעתו. בעת גמר הבשול אקח מהם ע"י ברד וארבה וכדומה : **במועדו**. בזמן הביכור : **והצלתי**. אסיר מהם הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה כי ימותו הצאן ולא יהיה לה צמר והפשתים תלקה ולא יהיה לה בגד ללבוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **במועדו**. בזמנו : **והצלתי**. ענין הפרשה כמו הלא אצלת לי ברכה (בראשית כ"ז) : **ערותה**. גלוי הבשר : (מצודת ציון)

יב וְעַתָּה אֲנִי אֶת-נְבִלְתָהּ לְעֵינַי מֵאֵהֶבִיָּהּ וְאִישׁ לֹא-יִצְלַנָּה מִיָּדַי:

רפ"י ואיש לא יצלנה מידי. אף זכות אבותם תמה: (רפ"י)

מצודת דוד **ועתה**. כשאסיר צמרי ופשתי אגלה כעור גלוי ערותה לעיני מערכת השמים ולא יצלנה מי מידי ר"ל לא יוכל מי להשפיע עליה טובה בזולת רצוני :

מצודת ציון **נבלותה**. ענינו דבר כעור ומגונה וכן והשלכתי עליך שקוצים ונבלתיך (נחום ג') :

יג וְהַשְׁבֵּתִי כָּל-מְשׁוֹשֵׁה זֹזָה וְזֹזֵה וְשִׁבְתָּהּ וְכָל מוֹעֲדָהּ:

מצודת דוד **והשבתי**. אבטל כל שמחתה שמחת חגה חדשה ושבתה : **וכל מועדה**. הם ר"ה ויוה"כ וש"ע : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והשבתי**. ענין בטול : **משושה**. שמחתה : (מצודת ציון)

יד וְהַשְׁבֵּתִי גְפֹנֶה וְתִאֲנֶתָה אֲשֶׁר אָמַרְתָּ אֶתְנֶה הַמָּה לִּי אֲשֶׁר גָּתַנּוּ-לִּי מֵאֵהֶבִי וְשִׁבְתִּים לִיעָר וְאֶכְלֶתֶם זֹזִית הַשְּׂדֵה:

רפ"י והשמותי. לשון שממה: **אתנה**. כמו **אתנן**: **ושמתים ליער**. שהחיות מהלכות **שם** ואוכלות **הפירות**: (רפ"י)

מצודת דוד והשימותי. אעשה שממה מקום הגפנים והתאנים : אתנה. לפי שהמשילה לזונה אמר לשון אתנן ור"ל שאמרה שבא לה מהשפעת מערכת השמים : **ושמתים ליער**. אעשה הפרדסים מקום הפקר כיער וחית השדה תאכל הפירות ר"ל האויב יקח הכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון והשמותי. מלשון שממון : אתנה. מלשון אתנן וכן יקרא מתן הזונה כמו אתנן זונה (דברים כ"ג) : (מצודת ציון)

[טו] וּפְקַדְתִּי עָלַיָּה אֶת-יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תִּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נְזֻמָּה וְזֻלְתָּהּ וַתִּלְךְ אַזְזָרִי מֵאֶהְבִּיָּהּ וְאֶתִּי שְׂכֻזָּה נָאִם-יְהוָה:
(ט)

רס"י ופקדתי עליה. סכר פורענות: ימי הבעלים אשר תקטיר. תמיד להם ול' הווה הוא: ותעד נזמה וחלייתה. ל' עדי כזונה המתקשטת לקראת נואפים: וחלייתה. כל' ערבי הוא קיסוט: (רס"י)

מצודת דוד ופקדתי עליה. אזכיר עליה הימים אשר הקטירה לבעלים לשלם הגמול לפי רוב הימים : **ותעד**. ומה שקשטה עצמה בקשוטה והלכה אחר מאהביה ר"ל מה שעבדה והקטירי למערכת השמים ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה שמקשטת עצמה להתאהב על הנואפים : **ואותי שכחה**. לא שמה על לבה לעבוד אותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופקדתי. מלשון זכרון : **ותעד**. מלשון עדי קשוט כמו ועדית עדי (יחזקאל כ"ג) : **נזמה**. שם עדי כמו נזם זהב (משלי כ"ה) : **וחלייתה**. ענין תכשיט מה כמו וחלי כתם (, שם) : (מצודת ציון)

[טז] לָכֵן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְתִּיָּהּ וְהִלְכְתִּיָּהּ הַמְדַבֵּר וְדַבַּרְתִּי עָלָי-לְבָה:
לבה:

רס"י לכן הנה אנכי מפתיה. משדלה להמקד אחרי לוזאניי"ר בלע"ז ומהו הפיתוי והולכתיה המדבר בגולה שהוא לה כמדבר וליה ושם תשיב אל לבה כי טוב לה כשעשתה רלוני מכשמרדה בי: (רס"י)

מצודת דוד לכן. על כי שכחה בי אני אפתנה ואוליכה במדבר במקום שאין שם אנשים ושם אדבר על לבה דברי פיוסים ולפי שהמשילה לאשה שזנתה תחת בעלה אמר לשון הנופל באשה כזאת שהבעל מפתה אותה

ללכת אחריו במדבר מקום שאין אנשים למען לא ישמע מי מה ידברו
ושם מפייסה בדברים טובים שתעזוב דרכה ור"ל המקום יעורר לבבם
לשוב לעבודתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מפתיה**. מלשון פתוי והסתה : (מצודת ציון)

[יז] וְנָתַתִּי לָהּ אֶת-כְּרַמֶּיהָ בַּיְשָׁם וְאֶת-עֵמֶק עֲכוֹר לְפִתּוֹז תִּקְוָה
וְעֲנִתָּה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וְכִיּוֹם עָלְתָה בַּמֶּרֶץ-בַּמִּצְרַיִם:

רש"י את כרמיה. ת"י לשון פרנסים ומנהיגים וכן לא יפנה דרך כרמים
(איוב כד) וכן כרמי שלי לא נטרתי (סיר א) ד"א והולכתיה המדבר למדבר
סיחון ועוג וצסגנון זה נתנבא (יחזקאל כ) שנאמר והבאתי אתכם אל מדבר
העמים ונשפטתי אתכם שם כאשר נשפטתי את אבותיכם והבאתי אתכם
צמסורת הצרית וצרותי מכס המורדים וגו' והכשרים חקיים וזהו את
כרמיה: ואת עמק עכור. עומק הצרות שהן עכורים שם אתן לה לפתח
תקוה שמתוך אותן צרות תתן לב לשוב אלי: וענתה שמה. ל' דירה כמו
מעון אריות (נחום ב): כימי נעוריה. שישבה צמלרים ימים רבים: וכיום
עלותה וגו'. שצעה אל ממצרים מתוך שיעבוד וגאלתיה כן גם עתה:
(רש"י)

מצודת דוד משם. מן הליכת המדבר הזה מן האהבה הבאה שמה ר"ל מן
הערת הלבב תשוב אלי ואחזיר לה את כרמיה : **ואת עמק עכור**. העמקים
שהיו עכורים ונשחתים בהיותם בגולה תשוב להיות פתח תקוה ר"ל יהיו
חמודים כפתח נחמד אשר יקוו אנשים לבוא בו : **וענתה שמה**. תרים
בכרמים קול שיר כמו ששרתה בימי נעוריה ר"ל עד שלא גלו ממנו : **וכיום
עלותה**. וכמו ששרתה ביום עלותה מארץ מצרים שאז שרו בשמחת לבב
שירת הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון עכור. ענין השחתה כמו ועמק עכור (ישעיה ס"ה) : **וענתה**.
ענינו הרמת קול שירה כמו ותען להם מרים (שמות ט"ו) : (מצודת ציון)

[יח] וְהָיָה בַּיּוֹם-הַהוּא נָאֵם-יְהוָה תִּקְרָא אֶי שִׁי וְלֹא-תִקְרָא אֶי-
לִי עוֹד בְּעַלְמִי:

רש"י תקראי אישי וגו'. תעבדוני מאהבה ולא מיראה אישי לשון איסות

וחיבת נעורים: זעלי. לָשׁוֹן אֲדֹנָי וּמוֹרָא וּרְצוֹתֵינוּ פִּירְשׁוּ כִּכְלָה זְבִית חֲמִיָּה
ולא ככלה זבית אביה: (רס"י)

מצודת דוד תקראי אישי. תקראי אותי בלשון איש ולא בלשון בעל וזהו
לפי ששם הבעל הוא משותף לשם עבודת גלולים (פסל העשוי לצבא
השמים) לכן לא ישמע שם זה על פיה : (מצודת דוד)

[יט] וְהִסְרֹתִי אֶת-שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא-יִזְכְּרוּ עוֹד
בְּשֵׁמִים:

רס"י ולא יזכרו עוד. ישראל צמם של זעלים או לא יזכרו הזעלים
צמם של ישראל לומר שהם אלהות להם או לא יזכר שם הזעלים עוד
כד"א (ישעיה ב) והאלילים כליל יחלוף: (רס"י)

מצודת דוד והסירותי. ר"ל אתן בלבם להסיר מפיה שמות הבעלים אף
בזולת כוונה על פסל העכו"ם : ולא יזכרו. הבעלים לא יהיו נזכרים עוד
בשם אשר קראו להם כ"א יכנס לגנאי : (מצודת דוד)

[כ] וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בְּיָוֵם הַהוּא עִם-זֹרֵית הַשְּׂדֵה וְעִם-עֹוֹף
הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאָרֶץ וְקִשְׁת וְזֹרֵב וּמְלֻזְמָה אֲשֶׁבֶר מִן-
הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים לְבַטָּח:

רס"י עם חית השדה. שאשכזית מזיקין מן העולם וכה"א (שם יא) לא
ירעו ולא ישחיתו וגו': (רס"י)

מצודת דוד וכרתי וגו'. ר"ל חית השדה וכו' לא ישחיתו בהם כאלו כרתו
עמהם ברית שלום : אשבור. ר"ל אבטל כלי מלחמה והמלחמה עצמה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ורמש. הם בריות קטנות קצרי הרגל וכן רמש וצפור כנף
(תהלים קמ"ח) : (מצודת ציון)

[כא] וְאֶרְשִׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאֶרְשִׁתִּיךָ לִי בְּצֹדֶק וּבְמִשְׁפָּט

וּבְרִיבְרִיבֵי

וּבְרִיבְרִיבֵי:

רש"י בלדק ובמשפט. שתתנהגו בהן: ובחסד ורחמים. שיצא לך מאתי על ידיהם באברהם אבינו כתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יאמר וגו' לעשות לך דקה ומשפט וכנגדן נתן לבניו חסד ורחמים מאת הקב"ה שנאמר (דברים יג) ונתן לך רחמים ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד (שם יז) פסקו מן הלדקה והמשפט כמו שנאמר (עמוס ה) ההופכים ללענה משפט ולדקה לארץ הניחו אף הקב"ה אסף מהם החסד והרחמים שנ' (ירמיה טו) כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים וכשיחזרו לעשות לך דקה ומשפט שנאמר (ישעיה א) ליון במשפט תפדה וגו' הקב"ה מוסיף עליהם רחמים וחסד ועושה אותן עטרה לארבעתן ומוסיבן בראשן: (רש"י)

מצודת דוד וארשתיך. אקח אותך להיות ארוסתי עד עולם ולא אמאס עוד בך : בצדק ובמשפט. בעבור הצדקה והמשפט שתעשו אז ובעבור החסד והרחמים שאעשה עמך כי הצדק והמשפט שתעשי לא יהיה כדאי להשפיע לך טובה מרובה כזאת אבל אעשה עוד בחסד וברחמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וארשתיך. מל' ארוס' : (מצודת ציון)

[כב] וארשתיך ל' באמונה וידעת את-יהוה: (פ)

רש"י וארשתיך לי באמונה. בשכר האמונה שהאמנת בגולה להבטחות שעל ידי נביאי: (רש"י)

מצודת דוד באמונה. בשכר האמונה שהאמנת בי : וידעת. ר"ל אז תשיג השגה גדולה לדעת את ה' : (מצודת דוד)

[כג] והיה | ביום ההוא אענה נאם-יהוה אענה את-השמים והם יענו את-הארץ:

רש"י אענה את השמים. לזקק אל השחקים מפלג הטוב התלויים במאמר

והם יענו לכוק מים על הארץ: (כ"ז)

מצודת דוד אענה וגו'. וחוזר ומפרש אענה את השמים כי בהעצר השמים כאלו ישאלו להוריד המטר ואמר שישב על שאלתם למלאות אותה ויצוום להוריד המטר : והם יענו. כי הארץ הצמאה כאלו שואלת על המטר וישיבו השמים על שאלתה להוריד את המטר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אענה. מלשון עניה והשבת שאלה : (מצודת ציון)

[כז] וְהָאָרֶץ תִּעֲנֶנָּה אֶת-הַדָּגָן וְאֶת-הַתִּירוֹשׁ וְאֶת-הַיְצְהָר וְהֵם יַעֲנֶנּוּ אֶת-יְזַרְעָאֵל:

כ"ז"י את יזרעאל. את בני הגולה שנזרעו ונקבלו: (כ"ז)

מצודת דוד והארץ תענה. כי בעבור יבשות הארץ כאלו הזרעים ועץ פרי שואלים להצמיח ולשאת פרי ותשיב הארץ על שאלתם להצמיח וכו' : והם יענו את יזרעאל. את ישראל אשר זרעם האל והפיצם על פני כל הארץ השואלים על הצמחת הזרעים וכו' הנה הדגן והתירוש והיצהר ישיבו על שאלתם ויצמחו וישאו פרי : (מצודת דוד)

[כח] וְזַרְעֹתַיָּה לִי בְּאֶרֶץ וְרוֹזְמַתִּי אֶת-לֹא רֹזְמָה וְאִמְרַתִּי לֹא-עֲבֹי עֲבֹי-אֶתָּה וְהוּא יֹאמֵר אֱלֹהִי: (פ)

כ"ז"י זרעתיה לי. כזרע סאה להכניס כמה כורין כן יתוספו עליהן בארץ ישראל כמה גרים: (כ"ז)

מצודת דוד וזרעתיה לי בארץ. כלפי שהיתה זרועה בארץ אחרת הנה אזרעם בארצם : את לא רוחמה. את העם אשר לא רחמתים : ללא עמי. לאלו אשר אמרתי עליהם לא עמי הנה אז אומר עליהם עמי אתה והוא יאמר עלי אתה אלהי ובך אני מאמין : (מצודת דוד)

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי עוֹד לָךְ אֶהֱבֶה-אֵשֶׁה אֶהְבֵּת רַע וּמִנְאָפֶת
כְּאֶהְבֵּת יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם פְּנִים אֶל-אֱלֹהִים אֲזוּרִים
וְאֶהְבֵּי אֲשֵׁישֵׁי עֲנָבִים:

רס"י אהובת רע. חזיבה על בעלה ואהובה לו והיא מנאפת תחתיו
כאהבת הקב"ה את ישראל והם זונים תחתיו אל אלהים אחרים: אשישי
ענבים. פי' מנחם גזיעי יין אוהבי' להסתכר זינם ואינם עוסקים בתורה
וכן מלינו שמוכחם במקום אחר על כך השותים במזרקי יין (עמוס ו):
(רס"י)

מצודת דוד אהב אשה. ר"ל תהיה ישרה בעיניך לקדשה : אהובת רע. ר"ל
האשה תהיה אשר מאז היתה לאיש היתה אהובה לבעלה ועכ"ז היתה
מנאפת תחתיו : כאהבת ה'. ר"ל וזה יהיה לרמז כמו שהי' אהב את
ישראל והם זונים תחתיו לפנות אחרי עבודת גלולים : ואהבי. והם
אוהבים כוסות מיין ענבים ומתשכרים ובהסתת השכרות המה רודפים
אחרי עבודת גלולים ולפי שהמשילה לאשה זונה אחז בזה הלשון כי היין
מביא לידי ניאוף : (מצודת דוד)

מצודת ציון רע. חבר ועל הבעל יאמר ודוגמתו והיא חברתך (מלאכי ב') :
פונים. מלשון הפנה וסבוב : אשישי. כוסות וגביעים כמו סמכוני
באשישות (ש"ה ב') : ענבים. ר"ל יין ענבים : (מצודת ציון)

ב וְאֶכְרֶה לִּי בַזְזֵימֶשֶׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף וְזוֹמֵר שְׁעָרִים וְלִתְךָ
שְׁעָרִים:

רס"י ואכרה לי. ל' סחורה ברגיני"א זלע"ז כמו (בראשית נ) אשר כריתי
לי ובכרכי הים קורין למכירה כירה: בחמשה עשר כסף וחומר שעורים
ולתך שעורים. ת"י ופרקתינון צמימרי זיום חמשה עשר לירח ניסן ויהב
ית כסף תקליא כיפור לנפשיהון ואמרית דיהון מקרבין קדמי עומר
ארמותא מעללת שעורין כלומר לא הוגעתים בדברים קשים, בחמשה עשר
כסף בגמטריא ניסן ובפסיקתא הוא נדרש בט"ז כסף בט"ז בניסן וחומר
ולתך הרי ארבעים וחמשה שהחומר ל' סאה והלתך חצי חומר: (רס"י)

מצודת דוד **ואכרה לי**. קניתי לי אשה כזאת ר"ל קדשתיה בחמשה עשר כסף : **וחומר וגו'**. השעורים נתן למאכלם (ולפי שהיתה זונה ועשתה מעשה בהמה לפיכך נתן לה למאכלה מאכל בהמה וכעין לזה אמרו רז"ל על מנחת סוטה שהיתה מקמח שעורים) ולפי הרמז יאמר שהמקום הבטיח את ישראל לקחת אותם לו לעם באחרית הימים והבטחה ההיא היתה ביד ט"ו נביאי ישראל הראשון דוד המלך בספר תהלים בכמה מזמורים והבי' ישעיה בנבואותיו והגי' ירמיה והרביעי יחזקאל והחמישי הושע והששי יואל והשביעי עמוס והשמיני עובדיה והתשיעי מיכה והעשירי חבקוק והאחד עשר צפניה והשנים עשר דניאל והשלשה עשר חגי והארבעה עשר זכריה והחמשה עשר מלאכי כי הם לבד נבאו על הגאולה העתידה ולא עוד ואמר כסף כי אל נבואותיהם נכספה וגם כלתה נפשם של ישראל וגם החומר והלתך ירמוז על הנביאים ההם כי בחומר ולתך יש חמשה עשר איפות כמספר הנביאים ההם אשר הבטיחו לישראל שגם בהיותם בארץ אחרת לא יעזבם ה' ויתן להם מחיה אולם לא בהשפעה מרובה ולזה מרמז משעורים שאינם נאכלים אלא מדוחק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואכרה**. ענין קנין כמו וגם מים תכרו (דברים ב') : **כסף**. הוא מלה משותפת על הכסף ממש ועל התאווה כמו למעשה ידיך תכסוף (איוב י"ד) : **וחומר**. הוא הכור בת עשרה איפות והאיפה ג' סאים : **ולתך**. הוא חצי הכור חמשה איפות : (מצודת ציון)

וְאָמַר אֱלֹהֵי יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ וְגַם-אֲנִי

רס"י **ואומר אליה ימים רבים תשבי לי**. ימים שנים רבים שלשה הרי חמשה אלו נ' יום שבין פסח לעצרת זו ביום נתתי להם התורה וזה הזהרתיה: לא תזני ולא תהיי לאיש. לא יהיה לך אלהים אחרים (שמות כ): וגם אני אליך. אנכי ה' אלהיך (קס) ואשר עשה שני חצונות מחמשים יום אחד לסוף חומר ואחד לסוף לתך כנגד המן שירד להם לסוף ל' יום בט"ו באייר ומשם לחמשה עשר יום מנין סאין של לתך ביום הזה באו מדבר סיני בר"ח סיון, ובשם רב האי מלאתי דבר הגון, ואכרה לי וגו', קצבתי דמי כופר פדיונה לנגדי בדמים קלי' האומר ערך נפשי עלי אם מבן ששים ומעלה והיה ערכך חמשה עשר שקל: וחומר שעורין. ערך זכר מבן עשרים שנה ומעלה ועד בן ס' חמשים שקל והם דמי פדיון חומר שעורין שגם הוא חמשים שקל כסף, ולתך שעורין דמי פדיון קרקע לתך

פעורין למקדש, עשרים וחמשה שקלים הוא ערך הקרוב מכן חדש עד ה' שנים חמש שקלים ומכן חמש שנים עד בן עשרים שנה והיה ערכך עשרי שקלים הרי עשרים וחמשה אחר כל החיבה הזאת אמרתי לה ימים רבים תשבי לי לא תזני לאלהים אחרים כי אם תזני ימי' רבים יסבו בנך אין מלך ואין שר ואין זבח במקדש ביהודה ואין מלכת הבעל בשומרון למלכי ישראל ואין אפוד של אורים ותומים המגיד להם נעלמות ואין תרפים הם דמות הנעשים בכוון שעה אחת העשויה לכך ומדברים מאליהן ומגידים נעלמות וכן ת"י ולית אפודא ומחוי: (כ"י)

מצודת דוד ואומר אליה. כאשר קדשתיה אמרתי לה ימים רבים תעכבי ותמתני לי עד שאנשאך לאשה : **לא תזני ולא תהיי לאיש.** כלפי שהיתה מאז תחת הבעל והוסיפה עוד לזנות עם מנאפים אמר לה שבאותן הימים תהיה פרושה מבעל ומנאפים : **וגם אני אליך.** גם אני כמוך אהיה פרוש מאשה ואמתין אליך עד שאנשאך : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשבי. ענין עכבה והמתנה כמו אשב עד שובך (שופטים ו') : (מצודת ציון)

יד | **כי** | **ימים רבים** | **ישבו** | **בני ישראל** | **אין מלך** | **ואין שר** | **ואין זבוח** | **ואין מצבה** | **ואין אפוד** | **ותרפים:**

מצודת דוד כי ימים רבים. עתה יפרש שזה ירמו אשר ימים רבים ישבו ישראל בגולה ויצפו על הגאולה וגם המקום ב"ה יצפה כביכול לקחתם לו לעם ואף בימי גלותם לא יתחבר במי מעכו"ם : **ואין שר.** בכל ימי גלותם עם שמלכם שהוא הקב"ה אינו עמהם אעפ"כ אין שר ר"ל לא יהיו עובדים למי משרי מעלה לקבלו לאלוה דוגמת האשה ההיא שתהיה פרושה מאישה ועכ"ז תהיה פרושה מהזונים : **ואין זבח.** עם שיהיה המקדש חרב ואין שם זבח לשלמים אעפ"כ אין מצבה ר"ל לא יעשו מצבה להקריב בה לעבודת כוכבים : **ואין אפוד ותרפים.** מלת ואין משמשת בשתים כאלו אמר ואין תרפים ור"ל עם כי לא יהיה ביניהם אורים ותומים לשאול בו עתידות עכ"ז אין תרפים ר"ל לא יפנו אחרי התרפים לשאול בהם עתידות והדברים האלה בשורה טובה לישראל שבימי גלותם לא יפנו לא אל עבודת שרי מעלה ולא אל עבודת כוכבים אף שיהיו חסרים השראת השכינה והמזבח והאורים ותומים עכ"ז לא יהיו כעכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצבה. הוא מזבח של אבן אחת ועושים אותה להקריב בה עכו"ם : **אפוד.** זה יאמר על האפוד והחשן עם האורים ותומים וכן אפוד

ירד בידו (שמואל א' כ"ג) : (מצודת ציון)

[ה] אֲזַר יָשׁוּבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְקִשׁוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מַלְכָּם וּפְוָדוֹ אֶל-יְהוָה וְאֶל-טוֹבוֹ בְּאֲזוּרֵית הַיָּמִים: (פ)

רס"י אחר. ימי הגולה: ישובו בני ישראל ויקשו את ה' וגו'. תנא משום ר"ק בן יוחאי בג' דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקד' הה"ד (מלכים א' יב) אין לנו חלק בדוד כמשמעו לאהליך ישראל (קס) אל תקרי לאהליך אללא לאלהיך ראה ביתך דוד (קס) זה ב"ה אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויקשו שלשתן אחר ישובו בני ישראל ויקשו את ה' זו מלכות שמים ואת דוד מלכם כמשמעו ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש כד"א ההר הטוב הזה: (רס"י)

מצודת דוד אחר. ר"ל אחר ימים רבים ישובו בני ישראל אל ארצם ואז יבקשו את ה' לשאול ממנו צרכם כי ישוב וישרה שכינתו ביניהם : **ואת דוד מלכם**. וגם יבקשו את מלך המשיח הבא מזרע דוד ומעמו יבקשו שאלתם כי הוא ימשול בהם ולא ימלוך בהם עוד מלך ישראל משבט אחר לא כמו מאז שמלך עליהם ירבעם ושאר מלכי אפרים : **ופחדו אל ה'**. אז יפחדו את ה' ואת טובו ר"ל לא יחטאו עוד כי יפחדו את ה' שלא יסיר שכינתו מביניהם ויפחדו את טובו שלא יאבדו השפעת טובתו ודוגמתו ופחדו ורגזו על כל הטובה וגו' (ירמיה לג) : **באחרית הימים**. זה יהיה בסוף הימים היא הגאולה העתידה בימי המשיח : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל ה'. את ה' וכן ואל טובו כמו וירדפו אל מדין (שופטי ז') : (מצודת ציון)

הושע פרק-ד

[א] שִׁמְעוּ דְבַר-יְהוָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי רִיב לִיהוָה עִם-יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין-אֱמֶת וְאֵין-זִכָּר וְאֵין-דַּעַת אֱלֹהִים בְּאָרֶץ:

מצודת דוד כי ריב לה'. אשר המקום יתוכח עם ישראל יושבי הארץ וכאלו יאמר הלא נתתי להם הארץ ע"מ שישמעו אלי והואיל ואינם שומעים מה להם לשבת בארץ : כי אין אמת. שהרי אין בארץ לא אמת ולא חסד ואין מי נותן לב לדעת את אלהים : (מצודת דוד)

לב אֱלֹהִים וְכוֹשֵׁשׁ וְרִצּוֹן וְגָנֵב וְנֶאֱסָף פְּרִצּוֹ וְדַמִּים בְּדַמִּים נִגְעוּ:

רס"י חלה וכחש. נשבעין נשקק: פראו. ת"י ומולידין צנין מנסי חזריהון: דמים דמים נגעו. חובין על חובין מוסיפין ולפי משמעו פראו הגדר והרצו ספיכות דמים עד נגע דם הרוג זה דם חזירו: (רס"י)

מצודת דוד אלה וכחש. נשבעים ומשקרים בשבועתם : פרצו. ר"ל פרצו גדר ומשמירת התורה : ודמים. הרבו לשפוך דם עד שנגעו דמי הרוג זה בדמי הרוג זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אלה. ענין שבועה : וכחש. שקר : פרצו. ענין שבר הגדר : (מצודת ציון)

ג עַל-כֵּן | תֵּאָבֵל הָאָרֶץ וְאִמְלַל כָּל-יֹשְׁבֵי בָּהּ בְּזוֹיֵת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגַם-הַיְגָי הַיָּם יֵאָסְפוּ:

רס"י תאבל. תחרב ויגדל האבל זה: יאספו. יזערו מן קדם חזיהון לשון כליון כמו אסוף אסיפס (ירמיה ח'): (רס"י)

מצודת דוד תאבל. תשחת הארץ ותכרת כל היושב בה גם בחיות וגוי תהיה הכריתה וגם דגי הים יאבדו לא תשאר מה בארץ והוא ענין גוזמא והפלגה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תאבל. ענין השחתה כמו אבלה נבלה הארץ (ישעיה כ"ד) : ואומלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו'): ואספו. ענין כליון ואבדון כמו אסף אסיפס (ירמיה ח'): (מצודת ציון)

ד אֶךְ אִישׁ אֶל-יָרֵב וְאֶל-יֹכֹז אִישׁ וְעַמָּה כְּמִרְיֵי כַּהֵן:

רס"י אך איש אל ירב. אתם מתרין צנביאי אמת שלא יריצו אתכם ולא

יוכיחו אתכם כמו שנאמר (בעמוס ז) שאמר לו אמליה כהן בית אל לא תנבא על בית ישראל ולא תטיף על בית יסחק והוא זימי ירבעם בן יואש שנתנבא הוסע זימיו: ועמד כמריזי כהן. נאן עם מלפיהון שהכהנים היו בני הוראה כמו שנאמר יורו משפטיד ליעקב (דברים לג): (כ"ז)

מצודת דוד **אך איש וגו'.** באמת שום איש אל יריב עם חבירו ולא יוכיחו כי כולם עושים הרע ומה להם להוכיח לזולתם : **ועמד.** מאמר המקום אל הנביא הנה בני עמד המה כעדת קרח שהיו מריבים עם אהרן הכהן ואמר כמוכיחים ומדוע תתנשאו וגו' והמה עשו הרע : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אך.** תי"י ברם ר"ל באמת וכן אך עצמי ובשרי אתה (בראשית כ"ט) : **ירב.** מלשון מריבה : (מצודת ציון)

וְכַשְׁלַת הַיּוֹם וְכַשְׁלָה גַם-נְבִיא עֹמֵר לַיְלָה וְדַמִּיתִי אִמִּי:

כ"ז **וכשלת היום וגו'.** ותתקלון זיממא ויתקלון נביאי שקרא לעמכון כדליליא ואזהית כנשתכון ואזייק כניסיה שלכם: נביאי עמד. נביאים שעמד: ודמיתי. כמו נדמו עמי כאדם היושב ותוהא ואין מענה בפיו: (כ"ז)

מצודת דוד **וכשלת היום.** לכן תכשל באור היום וגם נביא השקר המיועד לך טובה יכשל גם הוא עמד כמו הנכשל בחשכת הלילה ואכריתה כל הכנסיה שלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ודמיתי.** ענין כריתה כמו ער מואב נדמה (ישעיה ט"ו) : **אמד.** הכנסייא : (מצודת ציון)

וְדָבַרנוּ עִמִּי בְּמִבְלֵי הַדָּעַת כִּי-אֲתָהּ הַדָּעַת מְאַסֶּת וְאִמְאָסָהּ בְּמִבְהָן לִי וְהַשְׁכֹּחַ תּוֹרַת אֲלֹהֶיהָ אֲשַׁכַּח בְּנֶיךָ גַם-אֲנִי:

כ"ז **אשכח בניך.** שאותן שעמדו על הר סיני נתנו זניה' ערבים תחת אבותיהם לשמור את התורה: (כ"ז)

מצודת דוד **נדמו עמי.** הנה עמי נכרתו על כי לא ידעו אותי : **כי אתה.** על הכהן ללמד כמי"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) ולכן אמר הואיל ואתה הכהן מאסת את הדעת ולא למדת את העם

לכן גם אני אמאס אותך מלכהן לי : **ותשכח**. על ששכחת את התורה
אשכח גם אני את בניך ולא אושיע להם : (מצודת דוד)

[ז] כְּרֹבֶם כֵּן זֹטְאוֹ-לִי כְבוֹדָם בְּקִלּוֹן אֲמִיר:

רש"י כרובם כן חטאו. כשרבו וגדלו כן הוסיפו לחטוא כן חטאו לשון
עברי' כן זכמה מקומות כאשר יענו אותו כן ירבה (שמות א) קראו להם
כן הלכו מפניהם (הושע יא) כל כמה שהנביאים קוראין להם להוכיחן כן
הם היו זורחין מפניהם כרובם כן חטאו לפיכך כבודם בקלון אמיר: (רש"י)

מצודת דוד כרובם. כפי מה שאני מוסיף לגדלם כן מוסיפים הם לחטוא לי
לכן אחליף כבודם בקלון ר"ל בתמורת הכבוד אתן להם קלון : (מצודת
דוד)

מצודת ציון כרובם. ענין גדולה כמו כי רבה היא (אסתר א') : בקלון. מלשון
קלות ובזיון : אמיר. מלשון תמורה וחלוף : (מצודת ציון)

[ח] זֹטְאֵת עַמִּי יֹאכְלוּ וְאֶל-עֹנָם יִשְׂאוּ נַפְשָׁו:

רש"י חטאת עמי. כל חטאת שצספר תרי עשר פתחין לפי שכולן דבוקין
חוץ מאחת (מיכה א) ראשית חטאת היא לזת ליון חטאותיה' של עמי
יאכלו אותם נביאי השקר שאמר להם למעלה וכשל גם נביא עמד נעשו
להם כהני זמות ואוכלין מה שהיו כהנים ראויין לאכול: ואל עונם. של
ישראל ישא הנביא נפשו והנביא עצמו מפנה שיביאו לו ממון וקרצנות
לכפרה: (רש"י)

מצודת דוד חטאת עמי יאכלו. ר"ל אינם אוחזים בדין כהונה ללמד את
העם ורק אוחזים בכהונה לאכול בשר חטאת עמי : ואל עונם ישאו נפשו.
כ"א מהכהנים נושא נפשו ר"ל מצפה לעון העם לאמר מתי יחטא ויביא
חטאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישאו נפשו. זה הלשון יאמר על המצפה לדבר מה וכן מנשאים
את נפשם (ירמיה כ"ב) : (מצודת ציון)

טו וְהָיָה כָּעֵם כִּכְהֵן וּפְקֻדָּתִי עָלָיו דְּרָכָיו וּבְמַעַלְלָיו אֲשִׁיב לּוֹ:

רפ"י והיה כעם ככהן. אני אשזה את העם לבזיון כהני שחללו אות' מכהן להם ולכן אף אני אחלל את העם בעכו"ם כן ת"י: (רפ"י)

מצודת דוד והיה. לכן יהיה כעם ככהן שניהם ישוו בפורענות הואיל וגם הכהנים השחיתו : **ופקדתי עליו**. על כל אחד אזכיר דרכיו וגמול מעשיו אשיב לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופקדתי**. ענין זכרון : **ומעלליו**. מעשיו : (מצודת ציון)

נז וְאֶכְלוּ וְלֹא יִשְׁבְּעוּ הַזֵּנוּ וְלֹא יִפְרְצוּ כִּי-אֶת-יְהוָה עֲזָבוּ לְשִׁמּוֹר:

רפ"י ולא יפרונו. לא יגדלו בניס: (רפ"י)

מצודת דוד **ולא ישבעו**. כי תבא המארה במעיים : **הזנו**. לכל בעילתם קורא זנות הואיל והמה במחשבה רעה לא לקיים מצות ה' : **ולא יפרצו**. לא יתרבו בבנים ובבנות : **לשמור**. מלשמור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יפרצו**. ענין התחזקות הרבוי וכן פרצו לרוב (ד"ה א' ד') : (מצודת ציון)

נח זָנוּת וַיִּזְנוּ וּתִירוּשׁ וַיִּתִּירוּשׁ יִקְחוּ-לֵב:

רפ"י זנות ויזנו ותירוש. שהם עסוקין צם לקחו את לבם מאחרי: (רפ"י)

מצודת דוד **זנות**. טרדת הזנות ושכרות היין הישן והחדש כ"א מהם יקח לב הכהן ר"ל יטריד שכלו כאלו ישאר בלא לב להבין ולהורות את העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותירוש**. הוא היין החדש : (מצודת ציון)

נח עָבְדִי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּבְמִקְלוֹ יִגִּיד לּוֹ כִּי רוּחוֹ זָנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ

רש"י בעלזו יסאל. בדמות סעסה מן העז: יגיד לו. אל דבריו הוא שומע
 סאומרים לו נביאי הבעל בָּס עכו"ם: (רש"י)

מצודת דוד בעצו ישאל. שואל עתידות בצלם העשוי מעץ : ומקלו. צלם
 העשוי מן המקל וכפל הדבר במ"ש : רוח זנונים. רצון זנות עבודת
 כוכבים התעה אותם מדרך השכל ולכן זנו מתחת אלהיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעצו. מלשון עץ : ומקלו. מטה עץ : התעה. מלשון תועה :
 (מצודת ציון)

יג עַל-רְאֵשֵׁי הַהָרִים יִזְבָּחוּ וְעַל-הַגְּבָעוֹת יִקְטְרוּ תְּנוּת אֱלֹהֵי
 וּלְבָנָה וְאֵלֶּה כִּי טוֹב צִלָּה עַל-כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם וְכֹלֹתֵיכֶם
 תִּנְאֲפְנֶנה:

רש"י אלון. קייאני"א בלע"ז סגדל בו פרי סקורין גלננ"ץ בלע"ז: לבנה.
 עץ סקליפתו לבנה: אלה. אולמ"א בלע"ז סענפיו מרובין ונוטעין אותו
 ללל: על כן תזנינה בנותיכם. על סאתם מתחברין לעכו"ם כמשפטי הגוי'
 הקדמוני' והם מתחברים עמכם ואתם הייתם מתחתנים בם ובנותיכם'
 הנולדות לכם מבנותיה' נוהגות כמנהג אמן ומזנות, כן ת"י: (רש"י)

מצודת דוד יזבחו. אל עבודת כוכבים : כי טוב צלה. כי כ"א מהם צלה טוב
 כי הוא מרובה בענפים וטוב לעמוד תחתיו : על כן. הואיל והאנשים
 יוצאים על ההרים לזבוח לעבודת כוכבים לכן מצאו הבנות והכלות
 מקום לזנות כי אין רואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אלון ולבנה ואלה. שמות אילנות : (מצודת ציון)

יד לֹא-אֶפְקֹד עַל-בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל-כֹּלֹתֵיכֶם כִּי
 תִנְאֲפְנֶנה כִּי-הֵם עִם-הַזְּנוּת יִפְרְדוּ וְעִם-הַקָּדְשׁוֹת יִזְבָּחוּ וְעִם
 לֹא-יִבְיִן
 יִלְבְּטוּ:

רש"י לא אפקוד על בנותיכם. עוד לבדקן במים המרים כשתזנינה למה

כי בעליהם עם זונות יפרדו וכאשר אין האיץ מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו: יפרדו. ת"י מסתייען לשון סיעה כלומר מתחזרין אתם לשתות יין ומנחם חזרו אלל עצקו פרודות שהם חזיות יין: ועם לא יבין ילבט. אחרי שאינכם נותנין לב להבין לפיכך תחלצטו ללקות פורענות ליבט ל' טורח הדרך וליאות משא דילשי"ר בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד לא אפקוד. לא אזכור על בנותיכם אשר תזנינה לשלם להן גמול וכן על כלותיכם ופיי כי הן לומדת מאביהן כי הם ילכו עם הזונות ויפרדו מן האנשים להתיחד עמהן : יזבח. זבחי שמחה לאכול עמהן : ועם לא יבין ילבט. ר"ל והואיל והם עם אשר לא יבין לכן ילבט ויכשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון יפרדו. ענין הפרשה כמו הפרד נא מעלי (בראשית י"ג) : הקדשות. הזונות כמו לא תהיה קדשה (דברים כ"ג) : ילבט. ענין כשלון ויגיעה כמו ואויל שפתי ילבט (משלי י) : (מצודת ציון)

[טו] אם-זנה אתה ישראל אל-יאשם יהודה ואל-תבאו הגלגל ואל-תעלו בית און ואל-תשבעו זוי-יהודה:

רס"י אם זונה אתה ישראל. לא ילמדו בני יהודה דרכם, ל"א אם זונה אתה ישראל אל יאשם יהודה אם זונה ישראל אין בני יהודה חייבין בכך ואיני מחייבם כמו שאמור למעלה (הושע ח) ואת בית יהודה ארחם: ואל תבואו. בני יהודה הגלגל ובלבד שלא יבואו בני יהודה הגלגל ששם י' השבטי' עובדים עכו"ם שנא' כל רעתם בגלגל (לקמן ט) בגלגל הרבו לפסוע (עמוס ד): ואל תעלו בית און. הוא בית אל שהעמיד שם ירבע' את העגלי': ואל תשבעו. עמהם חי ה' כי אם חי ה' יאמרו אכן לסקר יסבעו (ירמיה ה) כשהיו נשבעים בסקר היו מזכירים שם שמים וכשהיו נשבעין באמת נשבעים בשם הבעלים: (רס"י)

מצודת דוד אם זונה וגו'. אם ישראל זנו אחרי עבודת כוכבים אין בזה אשמה על יהודה עם שעל ידי שנלחמו עמהם נמנעו לבא לבית המקדש שהוא במלכות יהודה מ"מ לא הדיחם אחר העבודת כוכבים : ואל תבואו הגלגל. ר"ל לא היה לך לבא אל הגלגל מקום העבודת כוכבים כמ"ש וכל רעתם בגלגל (לקמן ט) וכאומר וכי על ידי יהודה באת הגלגל היה לך לשבת בית : בית און. הוא בית אל ושם העמיד ירבעם את העגל ולכן כנהו

לגנאי : ואל תשבעו. אחר שאינן עובדים לה' מה לכם לשבוע בשמו כי לבד העובד את ה' ראוי לשבע בשמו כמ"ש ואותו תעבוד ובשמו תשבע (דברים י) אבל מי שאינו עובדו ונשבע בו תחשב לבזיון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יאשם.** מלשון אשמה : (מצודת ציון)

[טז] כִּי כִפְרָה סִרְרָה סִרְרָה יִשְׂרָאֵל עֲתָה יִרְעֶם יְהוָה כְּכַבֵּשׁ בְּמִרְזוּבִים :

רש"י כי כפרה סוררה. כתורא דאתפטים וזעיט כן סרר ישראל מרוב אכילה וקטייה. עתה ירעם. מרעית מלומלמת ככבש הרועה במרחב ולא כשור פטם שאובסין אותו בשעורין וכרשינין: (רש"י)

מצודת דוד כפרה סוררה. כמו הפרה האוכלת על האבוס הנה מרוב כל היא סוררת ומורדת ואינה רוצת למשוך בעול כן מרד ישראל בה' מרוב כל ומהשפעה מרובה : עתה. לכן ארעם עתה ככבש הרועה במקום מרחב ומשוקטת אנה ואנה לבקש עשב למאכלה ר"ל מעתה אצמצם השפעתה (מצודת דוד)

מצודת ציון סוררה. ענין מרידה : ירעם. מל' מרעה : במרחב. במקום רחב (מצודת ציון)

[יז] חֲבוֹר עֲצָבִים אֶפְרַיִם הַחֲזוֹן-לָוִי :

רש"י חבור עצבים אפרים. נלמד לעכו"ם ואי אפסר לו לפרוש לפיכך הנח לו אתה הנביא ולא תנבא להוכיחו כי לא יועיל: (רש"י)

מצודת דוד חבור. הנה אפרים נתחבר הרבה אל העצבים לכן הנח לו ואל תוכיחו כי א"א להפרישו מהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון עצבים. כן יקראו העכו"ם : (מצודת ציון)

[יח] סָר סָבְאָם הַזֵּנָה הַזֵּנָה אֶתְּבוּ הִבּוּ קָלֹן בְּמַעֲנִיהָ :

רש"י סר סבאם. נעקה משתיהם זר מעלי סר ל' זר כמו (ירמיה ז') סורי

הגפן נכריה כלו' סר ממקומו ונהפך לאחר: **סבאס**. משתה יינס שהיה עם הזונות: אהבו הבו קלון. הזמינו להם קלון הבו לשון הזמנה כמו הבה נרדה (בראשית יא) הבה נבנה (קס) הבה נתחכמה (קמות א'): מגניה. קרי' ומלכיה:

מצודת דוד **סר סבאס**. מיד כשסר מעליהם שכרות היין אז עסקו בזנות עכו"ם וכל היום או הם שכורים או עובדים עכו"ם : **אהבו הבו קלון מגניה**. המלכים יקראו מגנים כי הם למגן ומחסה אל העם וכן כי להי' מגננו (תהלים פט) והוא מקרא מסורס והראוי מגניה אהבו קלון הבו ור"ל מלכי ישראל אהבו הקלון הזה והם יתנו אותו אל העם ר"ל הם הסיתום אל היין ואל העבודת כוכבים והמה דברו קלון ובזיון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **סר**. מלשון הסרה : **סבאס**. כן יקראו הדברים המשכרים כמו סבאך מהול במים (ישעיה א') : **הבו**. ענין נתינה כמו הבו שכרי (זכריה יא) : **קלון**. ענין בזיון : **מגניה**. מלכיה : (מצודת ציון)

צָרַר רֹוֹחַ אוֹתָהּ בְּכַנְפֶיהָ וַיִּבְשּׁוּ מִן־בְּזוֹתָם: (פ)

רפ"י **צָרַר רֹוֹחַ אוֹתָהּ בְּכַנְפֶיהָ**. נדבק הרוח בכנפיה כעוף הזה שאין הרוח מניחתו לשכון עד שמוליכו למרחוק כן יבואו האויבים עליהם ויגלום בגולה ואז יבשו מזבחותם מזבחי תועבות' שאין פונים אליהם כאשר יאמר חטא חטאה כן יאמר זבח זבחה מן המקומות שהיו זבחים קס וכן ת"י מאיגורי תועבתהון מדרש תנחומא מלאתי לשון אגדות כאל' המאיים על איש המקניטו חייך שאני אורר לך בכנפיך כך המקרא הזה מאיים על ישראל קנאתי קטורה וחמתי להנקם באחרית ויבשו ממעשיהם: (רפ"י)

מצודת דוד **צָרַר רֹוֹחַ**. ר"ל הרוח קשר את עצמו אל העדה בכנפיה להוליקם מהר בגולה ואז יבשו מן הזבחים שעשו אל העבודת כוכבים כי לא ימצא בהם עזר ורק המה לבושת ולכלימה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צָרַר**. ענין קשירה כמו מי צָרַר מים (משלי ל) : **בְּכַנְפֶיהָ**. מלי' כנף והמשילה לעוף שהרוח נושאה : (מצודת ציון)

[א] שְׁמַעוּ-אֶת הַכְּהֹנִים וְהַקְּשִׁיבוּ | בְּיַת יִשְׂרָאֵל וּבְיַת הַמֶּלֶךְ |
הֲאֵינִי כִּי לָכֶם הַמִּשְׁפָּט כִּי-פֹזֵז הָיִיתֶם לְבִמְצָפָה וְרַשְׁתָּ פְרוּשָׁה
עַל-תְּבוֹר:

רס"י כי לכם המשפט. משפט היסורין עליכם בית המלך ישר' כי אתם הייתם פח על המלכה ורשת על תבור על שני הרים הללו הוסיבו פרדסיאות לשמור שלא יעלו ישראל לרגל לבית המקדש: (רס"י)

מצודת דוד שמעו זאת. מוסב למעלה לומר הדבר שאמרתי שמעו וגוי: כי לכם המשפט. על בית מלכי ישראל אמר הנה עליכם ראוי לבוא המשפט: כי פח. על כי מלכי ישראל העמידו שומרים על הר מצפה ועל הר תבור לבל יניחו מי לעלות ברגלים לבהמ"ק לכן אמר אתם הייתם לישראל לפח ולרשת ללכדם בעון: (מצודת דוד)

[ב] וּשְׁחַטָּה וְשָׁטִים וְעֵמִיקוֹ וְאַנִּי מוֹסֵר לְכֶלֶם:

רס"י ושחטה שטים העמיקו. משך שטיות' העמיקו אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם גזרו כל העול' לרגל יהרג הרי שהעמיקו יותר ממני ושחטה לשון זהב שחוט (מלכים א' י) נמשך ונטוה וי"ת ל' שחיתת זבחים לעכו"ם: ואני מוסר לכולם. ואף אני איסרם ביסורין אכין מוסר לכולן: (רס"י)

מצודת דוד ושחטה שטים העמיקו. ר"ל העם השטים מדרכי ה' העמיקו הרעה לשחוט קרבנות לעבודת כוכבים כי המלכים מנעום לבד מללכת לבה"מ והם ברוע בחירתם הוסיפו הרעה לזבוח לעבודת כוכבים ולכן אזמין אני מוסר יסורים לכולם למלכי ישראל ולעם: (מצודת דוד)

מצודת ציון ושחטה. מל' שחטה: שטים. ענין הסרה מדרך הטוב כמו ואת כי שטית (במדבר ה'): העמיקו. מל' עומק: מוסר. מלשון יסורין: (מצודת ציון)

[ג] אֲנִי יְדַעְתִּי אֶפְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל לֹא-נִכְוָד בְּמוֹנֵי כִּי עָתָה הִיָּצִיתָ

אֶפְרַיִם

נְטֻמָּא

יִשְׂרָאֵל:

רש"י כי עתה הזנית אפרים. עד הושע בן אלה היו תולין הקלקלה במלכיהון שהיו מעכבין אותן מלעלות לרגל עמד זה ובטל פרדיסאות ולא עלו לפיכך גלו כי עתה הזנית אפרים ואין להם לתלות במלך כן למדתי בסדר עולם: (רש"י)

מצודת דוד אני ידעתי אפרים. יודע אני מה בלב אפרים שעובד עבודת כוכבים מרוע בחירתו : וישראל וגו'. כפל הדבר במ"ש : לא נכחד. לא נמנע ממני מחשבות לבבם : כי עתה. ר"ל עם כי מתחלה היה קצת אנוס ע"י המלך הנה עתה כשמלך הושע בן אלה ובטל השומרים זנה מזדון לבו ונטמא מעצמו כן ארז"ל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכחד. ענין מניעה כמו ולא כחדו מאבותם (איוב טו) : (מצודת ציון)

[ד] לֹא יִתְּנוּ מַעַלְלֵיהֶם לְשׁוּב אֶל-אֱלֹהֵיהֶם כִּי רִוּוּ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם וְאֶת-יְהוָה לֹא יִדְעוּ:

רש"י לא יתנו מעלליהם. לא יעזבו דרכם הרעה כמו (סיר ב) נתן ריחו (ראשית לא) ולא נתנו להרע עמדי (במדבר כא) ולא נתן סיחון: (רש"י)

מצודת דוד לא יתנו. לא יעזבו מעשיהם לשוב אל ה' כי יש בקרבם רוח זנות של עבודת כוכבים ואינם רוצים לדעת את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לא יתנו. לא יעזבו וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא) : מעלליהם. מעשיהם (מצודת ציון)

[ה] וְעֵנָה גְּאוֹן-יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו וְיִשְׂרָאֵל וְאֶפְרַיִם יִכְשְׁלוּ בְּעֵוֹנָם כְּשֶׁל גַּם-יְהוּדָה עִמָּם:

רש"י וענה גאון ישראל. וימאך יקר דישראל כמו (שמות י) לענות מפני לשון עוני והכנעה: בפניו. ואינון חזן ודונס בן לברט פירשו לשון עדות בצא להם פורענות' יעיד בהם ובפניהם גאווה וגובה שהיו מתגאין ועוצרין

מצודת דוד וענה. יכנע גאון ישראל בפניו ר"ל בעיניו יראה השפלת והכנעת גאונו : **יכשלו בעונם**. ויבא עליהם מכשול בגמול עונם : **גם יהודה וגו'**. בעת ימולא סאתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וענה. ענין הכנעה והשפלה כמו מאנת לענות מפני (שמות י) : **גאון**. מלשון גאווה ורוממות : (מצודת ציון)

10 בַּצֵּאתָם וּבִבְקָרָם יִלְכוּ לְבַקֵּשׁ אֶת-יְהוָה וְלֹא יִמָּצְאוּ זֹכֶלֶךָ בְּמָהֶם:

כס"י בלחנם ובזקרים. בקרבנותיה: חלץ. נשמט כמו (שמואל ב ב) וקח לך את חליצתם בגדים שתשמיט מעליהם: (כס"י)

מצודת דוד בצאנם. עם כי ילכו בני יהודה אל בה"מ לחלות פני ה' עם הבאת קרבנות עכ"ז לא יהיה נמצא להם כי חלץ מהם וסר שכינתו מביניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלץ. ענין השמטה והסרה כמו צדיק מצרה נחלץ (משלי יא) : (מצודת ציון)

11 בַּיְהוּדָה בְּגֵדוֹ כִּי-בָנִים זָרִים יִלְדוּ עִתָּהּ יֹאכְלֶם זֹזְרֵשׁ אֶת-זֹלְקֵיהֶם:

כס"י בנים זרים ילדו. שנתחתנו עם עכו"ם: יאכלם חדש. חדש אב: (כס"י)

מצודת דוד בה' בגדו. מרדו בה' כי ילדו בנים זרים כי לקחו בת עובדי כוכבים והבנים הולכים אחר האם וילדו א"כ בנים הזרים מהם : **עתה**. ר"ל בזמן קרוב הנה החדש המוכן להם הוא חדש אב הוא יאכל אותם ואת חלקת שדותיהם ר"ל בימי החדש הזה יקבלו גמולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלקיהם. כן יקרא אחוזת השדה כמו ואכלה את החלק (עמוס ז) : (מצודת ציון)

חמ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּבֹּקֶעַ וּבַצֶּצְרָה בְּרִבְּוֹת הָרִיעוּ בְּיַת אֶן אֲזַרְיָה
בְּנִימִין:

רס"י תקעו שופר. שיזהרו להשמר מן חרב הגייסות שיצאו עליה: הריעו בית און. אחריך הגייס הולך אתה בנימין זאת הריעו בבית און וי"ת תקעו שופר בשורת חרב באה בעון שהמליכו עליהם את שאול שהיה בגבעה ולא שמעו לקול שמואל שהיה מן הרמה ומלכיהם גרמו להם לסור מאחרי כגון ירבעם וחביריו הריעו עליהם און ושבר גדול: אחריך בנימין. על שאחרתם וחזרתם אחור מלעלו' לרגל לב"המ שהוא בחלקו של בנימין: אחריך בנימין. על איחורך את בנימין: (רס"י)

מצודת דוד תקעו שופר. להזהירם מחרב הגייסות הבאים : חצוצרה. מוסב על תקעו לומר תקעו בחצוצרות ברמה להיות נשמרים מהחרב : אחריך בנימין. ר"ל כי האויב הולך אחריך להלחם בדך : (מצודת דוד)

מצודת ציון חצוצרה. שם כלי נגון : הריעו. מלי תרועה והרמת קול : (מצודת ציון)

טו אֶפְרַיִם לְשִׁמָּה תִּהְיֶה בְּיוֹם תּוֹכּוּחַ בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
הוֹרְעֵתִי

רס"י לשמה תהיה ביום תוכחה. וכשאבא להתוכח עמהם ישומו ויהיו תוהים ואין מענה בפיהם למה כי בשבטי ישראל הודעתי תורה נאמנה והם עזרו עליה: אפרים לשמה וגו'. בשבטי ישראל הודעתי נאמנה ר' אבוהו בשם ר' אחא ב"ר חנינא אמר ביום שיתוכח עמהם הקב"ה בדין לא יהיה להם פתחון פה שהרי בשבטים הודעתי שהדין דין אמת אתה מולא כשגלו עשרת השבטים לא גלו יהודה ובנימין והיו עשרת השבטים אומרים מפני שהם בני פלטין שלו לא הגלה אותן משוא פנים יש בדבר חס ושלום אין משוא פנים אלא עדיין לא נתמלאה סאתם כיון שחטאו גלו אז שמעו עשרת השבטים מאין מענה בפיה' ואמרו הא אלהא הא תקיף הא הקוט דאפילו לבני ביתיה לא נסיב אפיין לקיים מה שנא' בשבטי ישראל הודעתי נאמנה: (רס"י)

מצודת דוד ביום תוכחה. ביום שאתוכח עמהם על רוע מעשיהם : בשבטי ישראל. בהפורעניות שאביא על שבטי ישראל בזה הודעתי האמנת דברי שכן היה כמו שאמרתי עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשמה. מלשון שממון : תוכחה. מל' ויכוח : (מצודת ציון)

[יא] הִיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמִסִּיגֵי גָבֹול עֲלֵיהֶם אֲשַׁפּוֹךְ כַּמַּיִם עֲבָרְתִּי:

רס"י כמסיגי גבול. כאל' המדציק גבול חצירו כך הם מהרו לאחוז בדרכי ישראל חצריה' המלכים לפיכך עליהם אשפוך וגומר וכמשמעו היו גוזלים שדות אך קשה בעיני כי היה לו לכתוב מסיגי גבול ולא כמסיגי: (רס"י)

מצודת דוד היו שרי יהודה. ועכ"ז לא לקחו שרי יהודה מוסר ואחזו בדרכי עשרת השבטים כמו מסיג גבול רעהו לאחוז משלו ולכן גם עליהם אשפוך כמים עברתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון כמסיגי גבול. אמר בל' שאלה כמי שמחזיר הסימן לתוך שדה חבירו להרחיב גבולו כמ"ש לא תסיג גבול רעך (דברים יט) : עברתי. מל' עברה וזעם : (מצודת ציון)

[יב] עָשׂוּק אֶפְרַיִם רְצוּץ בְּמִשְׁפַּט פִּי הוֹאִיל הֶלֶךְ אֲזָרִי-צֹו:

רס"י עשוק אפרים. זיד העכו"ס: רצץ משפט. מיוסר ציסורים ולמה לו כל זאת כי הואיל ורצה והלך אחרי צוואות חזקות של נביאי הצעל: (רס"י)

מצודת דוד עשוק. הלא ראו שאפרים עשוק ביד האויב וכתות במשפט פורעניות על כי רצה ללכת אחר אותה צוואה של ירבעם בדבר עגלי הזהב ולא שעשה מחמת אונס כ"א גם הוא חפץ בזה ועם כי יהודה ראה העון והגמול ולא לקח מוסר : (מצודת דוד)

מצודת ציון עשוק. ענין שדידה וגזל : רצץ. ענין שבירה וכתיתה כמו עשוק ורצץ (שם כח) : הואיל. ענין רצון כמו ויואל משה (שמות ב) : צו. מל' צואה : (מצודת ציון)

[יב] וְאֲנִי כָעֵשׂ לְאֶפְרַיִם וְכָרְקָב לְבַיִת יְהוּדָה:

רס"י וכרקב. תולעת האוכל העץ וסוחקו: (רס"י)

מצודת דוד ואני כעש. לכן כמו שאהיה כעש לאפרים לכלותו ולאבדו כן אהיה כרקב לבית יהודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כעש. היא הרמה האוכלת הבגדים כמו כבגד יאכלם עש (ישעיה נא) : **וכרקב.** תולעת הגדלה בעץ נרקב : (מצודת ציון)

[יג] וַיֵּרָא אֶפְרַיִם אֶת-זֹלְתוֹ וַיְהוּדָה אֶת-מְזֹרֹו וַיִּלְךְ אֶפְרַיִם אֶל-אֲשׁוּר וַיִּשְׁלַח אֶל-מֶלֶךְ יָרֵב וְהוּא לֹא יוֹכֵל לְרַפֵּא לָכֶם וְלֹא-יִגְהֶה מִכֶּם בְּזֹר:

רס"י מזורו. לשון חולי: וילך אפרים אל אשור. זה הושע בן אלה שהיה לו לעבד ויפדו (מלכים ב יז): וישלח. יהודה: אל מלך ירב. זה אחז שנתן שוחד לתגלת פלאסר לעוזרו על רצין מלך ארם ופקח בן רמליה (מלכי' ב טז): והוא לא יוכל לרפוא לכם. מהרבה גדודים מפלשתי' וערביים שצאו על אחז כמו שפורק בדברי הימים (ב כד) כי חלק אחז את בית ה' ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו: ולא יגהה מכס מזור. לא יסור מכס מכאוב ואומר אני שהוא מן התיבות ההפוכות ל' כאשר הוגה מן המסלה (שמואל ב כ) הורו והגו מלכ (ישעיה נט) הגו סיגים מכסף (משלי כה): (רס"י)

מצודת דוד וירא. וכאשר יראה אפרים בזמנו את חלי צרותיו ויהודה בזמנו מכת מכאובו : **וילך אפרים.** הוא הושע בן אלה ששלח אל מלך אשור שיהיה לו לעבד : **וישלח.** על יהודה הנזכר יאמר כי אחז שלח למלך אשור לעזור לו מול רצין ופקח כמיש (במ"ב טז) : **לא יוכל לרפוא.** ר"ל לא יהיה לך לעזר : **ולא יגהה.** לא ירפא מכס המכה ר"ל לא יציל אתכם מהרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מזורו. כן נקרא המכה ע"ש שזורים עליה אבק מסממני המרפאין וכן ישימו מזור תחתיד (עובדיה א) : **ירב.** הוא אשור ויקרא בשני השמות וכן מנחה למלך ירב (לקמן י) : **יגהה.** ענין רפואה כמו ייטב גהה (משלי יז) : (מצודת ציון)

[יד] כִּי אָנֹכִי כְשׁוֹזֵל לְאֶפְרַיִם וְכַכְפִּיר לְבַיִת יְהוּדָה אֲנִי אֲנִי אֶטְרֹף וְאֶלֶךְ וְאִשָּׂא וְאֵינְךָ מִצִּיל:

רש"י אשא ואין מציל. אשא את הטרף: (רש"י)

מצודת דוד **כי אני** כי אני אהיה כשחל מול אפרים וגוי, ואני אטרפם ואלך לי עם הטרף ואשא אותם ואין מי מציל מידי ר"ל אם אני אחפוץ ברעתם מה יעזור להם אשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כשחל**. וככפיר. הם שמות האריה : (מצודת ציון)

[טו] אֶלְךָ אָשׁוּבָה אֶל-מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר-יֵאשְׁבוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם יִשְׁזַרְנִי:

רש"י אלך. אסתלק מהם ואשובה אל השמים: עד אשר יאשמו. יחזיקו עצמם כאשמים להודות על אשמתם: ישחרונני. יבקשונני: (רש"י)

מצודת דוד **אלך**. אסלק מהם שכינתי ואשובה אל מקומי השמים : **עד אשר יאשמו**. שיכירו בעצמם שהם אשמים ויבקשו פני למחול להם : **בצר**. הנה בעת יצר להם ידרשו אותי ולא יחזקו לבבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ישחרונני**. ענין דרישה כמו שוחר טוב (שם יא) : (מצודת ציון)

הושע פרק-ו

[א] לָכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל-יְהוָה כִּי הוּא טָרַף וַיִּרְפָּאנוּ יָד וַיִּזְבְּשׁנוּ:

רש"י לכו ונסובה. יאמרו לכו ונסובה וגו': יד ויחבשנו. יד ל' הווה הוא, הוא מכה אותנו והוא יחבשנו: (רש"י)

מצודת דוד **לכו ונשובה**. מוסב למעלה לומר הנה בעת יצר יאמרו כה זה

לזה לכו ונשובה אל ה' : **כי הוא טרף**. ולא בכח ידו גבר האויב : **וירפאנו**.
והוא ירפא אותנו כי הכל ממנו ובידו : **יד**. הוא הכה אותנו והוא יניח
תחבושת על המכה וכפל הדבר במי"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכו**. הוא ענין לשון זרוז : **יד**. מלשון הכאה : **ויחבשנו**. ענין
קשירת המטלית על המכה והשבירה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל
(לד) : (מצודת ציון)

ב **יזיזנו** **במימים** **ביום** **השלישי** **יקמנו** **וזיזיה** **לפניו** :

רס"י יחיינו מיומים. יחזקנו משתי פורענות שעברו עלינו משתי מקדשות
שחרבו: **זיום השלישי**. צננין בית השלישי יקימנו: **מיומים**. משתי עתים
שעברו עלינו: **זיום השלישי**. צעת השלישי: (רס"י)

מצודת דוד **יחיינו מיומים**. הנה שלח לנו רפואה משני העתים שעברו עלינו
הוא גלות מצרים וגלות בבל : **זיום השלישי**. בעת השלישי בגאולה
העתידה יקימנו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם כי לא נבוא עוד לגולה
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **יחיינו**. ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה) : **מיומים**. ר"ל
מהעתים : (מצודת ציון)

ג **ונדעה** **נרדפה** **לדעת** **את** **יהוה** **כשזר** **נכון** **מוצאו** **ויבוא**
כאשם **לנו** **כמלקוש** **יורה** **ארץ** :

רס"י לדעת את ה'. באמת ובתמים נכונים כשחר זה אשר נכון מולאו:
ויבא כגס לנו. כגס הבא להיות חיים לעולם שאז יבא להורות חיים
שיבאו לנו: **יורה** **ארץ**. **יורה** **ארץ**: (רס"י)

מצודת דוד **ונדעה**. אז נדעו איך נרדפה לדעת את ה' : **כשחר נכון מוצאו**.
ר"ל כמו הבוקר כשרואה האדם תחלת אורו הוא בטוח שיצא השמש על
הארץ ויראוה כן יהיה הרודף לדעת את ה' נכון ובטוח שימצאהו : **ויבוא**.
רב טוב יבוא לנו כמרבית מי הגשם וכמלקוש המרוה את הארץ ומשביעה
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **נרדפה**. אמר בלשון שאלה על מרבית ההשתדלות : **כשחר**.

היא אור הבוקר : נכון. ברור ומובטח : מוצאו. מלי יציאה : כמלקוש.
הוא המטר המאוחר היורד על הקשין ועל המלילות כמו כעב מלקוש
(משלי טז) : יורה. ענין שביעה כתיי והוא הפוך כמו ירוה שהוא ענין
שביעה כמו כגן רוה (ישעיה נח) : (מצודת ציון)

יד בַּיּוֹם אֲעֲשֶׂה-לָךְ אֲפָרִים בְּיַד אֲעֲשֶׂה-לָךְ יְהוּדָה וְזוֹסְדֶכֶם
כַּעֲנַן-בִּקְרַר וְכַטָּל בְּיַד אֲעֲשֶׂה-לָךְ מִשְׁכָּבִים הַלָּיְלָה:

רס"י מה אעשה לך. מפני מדת הדין איך אוליח מספטיך לאור: וחסדכם
כענן בוקר. כל טובתכם ולדעתכם אינה כלום: (רס"י)

מצודת דוד מה אעשה לך. ר"ל אבל אתה הואיל ואינך שב אלי מהו הטובה
והתרופה שאעשה לך הלא אין לכם זכות כי חסדכם היא כענן בוקר שאין
מביא הגשם כי כן אתם מראים חסד ואין כל מאומה : וכטל. כמו הטל
היורד בהשכמה שבחום השמש יפסק וא"כ משכים בבוקר והולך מיד כן
אתם אף אם תעשו מה מן הישר לא תאחזו בה זמן מרובה : (מצודת דוד)

ה עַל-כֵּן זָוַצְבֹּתַי בְּנִבְיָאִים הִרְגָתִים בְּאֲמָרֵי-פִי וּבִמְשַׁפְּטֵיךָ
אֹר

רס"י על כן חצבתי בנביאים. על אשר חצבתי עליהם דברי על ידי
הנביאים והם לא נזהרו בהם לפיכך הרגתי באמרי פי בצביל אמרי פי
כך תירגם יונתן, ע"כ כמו על אשר וכן כי על כן ראיתי פניך (בראשית
לג) כי על כן לא נתתיה לשלה בני (קס לח): ומשפטיך אור ילא. בתמיה
ואיך אוכל לשאת לכם פנים מפני מדת הדין ומוסב על מה אעשה לך:
(רס"י)

מצודת דוד על כן. הואיל וכן דרכיכם לכן חצבתי לכם דברי עיי הנביאים
להיישיר אתכם לדרך הנכוחה אבל לא הועלתי כי הרגתי את הנביאים
עיי אמרי פי ר"ל הנבואה היתה סבה להיות נהרגים על ידכם כי כן הרגו
את זכריה ואת אוריה על שנבאו בדבר ה' : ומשפטיך. ואיך אי"כ יצא
משפטיך לאור להצטדק בדין : (מצודת דוד)

מצודת ציון חצבתי. ענין כריתת אבנים כמו חוצב בהר (מ"א ו) ואמר בלי
שאלה על גזרת הדברים וחתוך האמרים : אור. דרך המקרא לכנות

הטובה בשם אור וכמו שמכנה הרעה בשם חושך : (מצודת ציון)

יג כִּי וְנִסְדָּר וְזָפְצָתִי וְלֹא-יָבֹז וְדַעַת אֱלֹהִים מִעֲלֹת:

רס"י ודעת אלהים. הפלתי מעולות: (רס"י)

מצודת דוד ולא זבח. ולא תצדקו א"כ בעבור הבאת הזבחים : מעולות.
ר"ל חפצתי יותר מעולות : (מצודת דוד)

יד וְהִמְנָה כְּאֲהָם עֲבָרוּ בְרִית שָׁם בְּגֵדוֹ בְּי:

רס"י כאלם. כאלם הראשון: שם בגדו זו. בארץ טובה שהושבתים זה
שם בגדו כי כאלם שהכנסתיו לגן עדן ועבר על מצותי: (רס"י)

מצודת דוד כאדם. כמו אדם הראשון שהמקום הכניסו לגייע ועבר על
מצות ה' ואכל מעץ הדעת כן המה עברו בריתי ובגדו בי ובהארץ אשר
נתתי להם וכאומר לכן כמו שגרשתי את אדם מגייע כן אגרשם מארצם :
(מצודת דוד)

יח וְלָעָד קְרִית פְּעֵלִי אֹן עֵקֶבָה בְּרָם:

רס"י עקובה מדם. מליאה אורכי לזיחה כמו ואת עקבו (יהושע ח).
ויעקבני (ברא') כז): (רס"י)

מצודת דוד קרית. עיר מלאה אנשים פועלי און : עקובה מדם. מלאה
אורבים לשפוך דם נקי : (מצודת דוד)

מצודת ציון עקובה. ענין מארב ואורב כמו ואת עקבו מים (יהושע ח) :
(מצודת ציון)

יט וְכֹזְבֵי אִישׁ גְּדוּדִים וְזָבַר כְּהַגִּים דָּרָךְ יִרְצָזוּ-שְׁכֻמָּה כִּי
עָשׂוּ: זְמָה

רש"י וכחכי איש גדולים. וכאסיפת איש ליד דגים האוספם בחכה יחד כן חכי גדוליהם חבורות כהניהם המתחברי' ללכת בדרך ירלחו פס כולם שכם אחד: כי זמה עשו. כי עלה היא אשר נתיעלו לפני אסיפת' לאיז' מקום ילכו לרלח ולשלול שלל, וכחכי אימדור"ש בלעז ואף בל' משנה חכי ל' חיבור הוא (ב"ק קי"ט, יע"ש) ולא יטיל בו יותר משלשה חכין הם תפירות שהסורק מחבר בהן שני ראשין מן הבגד יחד כשחוצטו במקלות ולשון זה משלי והגון בעיני וכן פירושן וכשיש בהם חבור אדם הנאספים יחד חבר כהנים הוא לרלח והראשון מדברי ר"מ שלח חבור זל"ל: שכמה. לשון כת אחת: (רש"י)

מצודת דוד וכחכי וגו'. כמו שגדודי הלסטים מחכים איש עובר דרך לשלול אותו כן הוא חבורה של כהנים ירצחו בדרך כולם שכם א' ובדעה אחת : כי זמה עשו. כאומר לא רציחה ממש בידיים כי הם ירצחו במעשיהם התעובים והמגונים ובהם מסבבים אבדן נפשות : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכחכי. ענין תקוה כמו וחכיתי לה' (ישעיה ח) : גדודים. מרבית אנשים יחד קרוי גדוד : חבר. מלי חבורה וסיעה : שכמה. ר"ל צד אחד ודעה אחת כמו לעבדו שכם אחד (צפניה ג) : זמה. מעשה תעוב ומגונה : (מצודת ציון)

יג בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רְאִיתִי (שְׁעָרֵירִיָּה) שְׁעָרֵירִיָּה שָׁם זְנוֹת לְאִפְרַיִם זָטָמָא יִשְׂרָאֵל:

רש"י שערוריה. י"ת ל' שינוי ששינו את לרכס וכן שמה ושערוריה (ירמיה ה): (רש"י)

מצודת דוד שערוריה. דבר מגונה ומאוס : שם זנות לאפרים. ר"ל כי שם ראיתי זנות לאפרים אשר יזנה אחר עגלי הזהב ושם נטמא ישראל כי כולם נגררו אחר העגלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שערוריה. ענין דבר מגונה ומאוס כמו שמה ושערוריה (ירמיה ח) : (מצודת ציון)

יא זֶם-יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׂבוֹת עֲבוּי: (פ)

רס"י גם יהודה. אף הוא הואיל והלקל: ש. המסית זמן פורענות לה: קציר. עת סילוקה וגלותה כמו עוד מעט ובאה עת הקציר לה (סס נא) בפורענות צבל כספר ירמיה: צצוי צבות עמי. בהוכיח אותם לצובצ משובותם: צבות עמי. לצון משובה נערו' ויולדות אינווייזור"א צלע"ז וכן צנים צובצים (סס ג) הצת השובצה (סס לא): (רס"י)

מצודת דוד גם יהודה. ר"ל לא די שחטאת אתה ישראל אלא שגם יהודה עשה לך קציר וסעיף להוסיף על העברות ר"ל גם הוא אחז בדרכך כשהיה בלבי להשיב מהגולה בני השבי של עמי וכאומר עם כי היה בלבי לרחמם הנה לא ארחמם כי בני יהודה הבעירו חמתי במה שאחזו בדרכי ישראל לעבוד עבודת כוכבים כמותם והם היו סיבה לזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שת. ענין שימה : קציר. ענף וסעיף כמו ועשה קציר (איוב יד) : שבות. מלי שבי הגולה : (מצודת ציון)

הושע פרק-ז

[א] כַּרְפָּאֵי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֵוֹן אֶפְרַיִם וְרַעוֹת שְׂמֵרוֹן כִּי פָעַלְו שְׂקֵר וְגַב יבוא פִּשְׁטָה גְדוֹד בַּזְּזוּיָן:

רס"י כרפאי לישראל. כשאני חפץ להוסיעם ולרפאות עוונותם נגלו לפני כי פעלו תמיד שקר וגנבים מהם תמיד באים וגונבים ממון חזיריהם ואף פושטי' גדודיהם צלסטיות ללסטם את הצריות: (רס"י)

מצודת דוד כרפאי. כאשר עלה בלבי לרפאות את ישראל מחלי צרתם אז נגלה עון אפרים ורעות שומרון אשר פעלו שקר ר"ל מיד בא העון ומקטרג עליהם : וגב יבוא. גב אחד מהם מזדון לבו יבוא ויפשוט בגדי גדוד אנשים בחוץ לעין כל ולא יפחוד ממי ואם כי בתחילה היה גב לעשות מעשהו בסתר לבסוף יעשה בפרסום : (מצודת דוד)

מצודת ציון פשט. ענין הסרת המלבוש כמו ופשט את בגדיו (ויקרא ו) : (מצודת ציון)

[ב] וּבַל-יֹאמְרוּ לְלִבָּבְכֶם כָּל-רַעְתָּם וְזָכַרְתִּי עֵתָהּ סִבְבוּם
מֵעַל־לִיָּהֶם נִגְדָּר פָּנָי הָיוּ:

רש"י ובל יאמרו ללבבכם. אינן נותנין אל לבם שכל רעתם כתובה לזכרון
לפני:

מצודת דוד ובל יאמרו ללבבם. אינם חושבים בלבבם שאני זוכר כל רעתי
הנה עתה מעשיהם הרעים מקיפים אותם מסביב והמה נגד פני ורואה
אני אותם : (מצודת דוד)

[ג] בְּרַעְתָּם יִשְׁמְזֹזוּ-מִלְכָּךְ וּבְכֹזְשֵׁיהֶם שָׂרִים:

רש"י ישמחו מלך. מלכם חפץ ברעה שהם עושים: (רש"י)

מצודת דוד ברעתם. במה שעושים את הרעה משמחים את מלך ישראל כי
כשר הדבר לפניו וחפץ בזה : ובכחשיהם. במעשה השקרים משמחים את
השרים :

מצודת ציון ובכחשיהם. בשקריהם : (מצודת ציון)

[ד] כָּלֶם בְּנִנְאָפִים כְּמוֹ תַנּוּר בַּעֲרָה מֵאִפָּה יִשְׁבּוֹת מֵעִיר מְלוּשׁ
בְּצֶק עַד-זִמְצָתוֹ:

רש"י בוערה מאופה. שהוסקה מיד הנחתום כן ילרם בוער בקרבם:
ישבות מעיר. י"ת מה שתירגם ואיני יכול ליישב בו לשון המקרא ולפי
משמעו ישבות ילרם הרע שהיה מעירם: מלוש צק עד חומלתו. משחש
בלבו את הרעה כילד יעשה אותה הוא שובת וישן עד הבוקר שהוא יכול
לעשותה כמו שהאופה שובת מלוש צק עד שהחמיאה שהוא יכול לאפות
וכן הוא אומר (במיכה ב) הוי חושבי און ופועלי רע כל משכבותם כאור
הצקר יעשה:

מצודת דוד כמו תנור. חמום הזנות בוער בהם כמו תנור הבוער מהיסק
האופה : ישבות מעיר. היצר המעיר אותם לזנות ישבות מלישת הצק

עד שיתחמץ שיהא ראוי לאפותו, ר"ל אינו בטל מן הזנות מעת שחשב כ"א עד שיהיה ספק בידו לעשות ולא יותר ולפי שהמשילו אל התנור אמר לשון הנופל בתנור שאין התנור בטל מן האפיה כי אם עד שיתחמץ העיסה ולא יותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בוערה**. מלי הבערה והיסק : **ישבות**. ענין מניעה ובטול : **מעיר**. מלשון התעוררות : **מלוש**. מלשון לישה והוא עשיית העיסה כמו לושי ועשי עוגות (בראשית יח) : **בצק**. עיסה כמו את בצקו (שמות יב) : **חומצתו**. מלי חמץ : (מצודת ציון)

ה יום מלכנו הַזֶּזְלוּ שָׂרִים זֹזְמַת מִיַּיִן בְּשֶׁךְ יָדוֹ אֶת-לְצַעֲיָם:

רפ"י יום מלכנו. ביום שהיה ממליכין את מלכיהם: החלו שרים. נעשו שרינו חולים: חמת מיין. מחוס היין הזוער צם והמלך מושך ידו מן הטובי' והכשרים להתחבר עם לולאים: (רפ"י)

מצודת דוד יום מלכנו. ר"ל ביום שמחת מלך ישראל כיום הלידה או יום המלכתו אז נעשו השרים חולים בעבור נאדות מהיין כי הרבו למלאותם לשתייה ונעשו חולים מרובי השכרות : **משך ידו**. כ"א משך ידו מתקון המדינה להתחבר עם הלוצצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החלו**. מלי חלי : **חמת**. הוא נאד וכן וחמת מים (בראשית כא) : **לוצצים**. מלי לץ : (מצודת ציון)

י כִּי-קָרְבוֹ כִּתְנוֹר לִבָּם בְּאֶרְצָם כָּל-הַלַּיְלָה יִשָּׁן אִפְיָהֶם בְּקָר הוּא בְעֵר כְּאֵשׁ לְהַבִּיהַ:

רפ"י כי קרבו כתנור לבם בארצם. הכינו והזמינו את לבם במעשה אורז שלהם כתנור זה שמכינים ומסיקין אותו לאפות: כל הלילה ישן אופיהם. נחתום שלהם המסיק את התנור לאחר שהכינו לבם וחצבו את גמר הרעה איך יעשה: ישן אופיהם. כלומר עד הזוקר ישנים ולזוקר זוערים כאש עד שגמרו את רעתם: (רפ"י)

מצודת דוד **כי קרבו**. אשר הקריבו והכינו לבם לארוב זה על זה כמו שהאופה מכין התנור להסקה : **ישן אופיהם**. האופה ישן הוא כל הלילה וכאשר יאיר הבוקר הוא מבעיר שלהבת בתנור כדרך האש המעלה להב

ר"ל בעוד שאין סיפק בידו לעשות הוא שבת ונח אבל מיד כשיהי' לאל
ידו לעשו' מיד עושהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרבנו. ר"ל הכינו : בארבם. מל' אורב : אופיהם. מל' אפיה :
(מצודת ציון)

יז כָּלֶם יִזְמוּ סִתְנוֹר וְאָכְלוּ אֶת-שׁוֹפְטֵיהֶם כָּל-מַלְכֵיהֶם נָפְלוּ
אִין-קָרָא בָהֶם אֵלֵי:

רס"י ואכלו את שופטיהם. הרגו את סנהדרין שלהם לפי שהיו מוחים
בידם ומה עלתה להם כל מלכיהם נפלו לפי שאין קורא בהם אלי
ובירושלמי במסכת ע"ז דרשו ביום שהמליכו את ירבעם החלו שרים חמת
מיין כמו שמפורש אתון לגביה אמרין ליה קום עבד לן עכו"ם אמר לון
השתא עתי רמשא הוא וכל עמא שתיין כלומר עת שכרות הוא שמא עכשו
שכורים אתם ומחר תחזרו בכס איזלון ואיתו בצפר' אזלו ואתו בצפרא הדא
היא כי קרבו כתנור וגו' אמר לון אנא דחיל מן סנהדרין דילכוון אמרון ליה
אנן קטלינן לון הדא היא ואכלו את שופטיהם: משך ידו וגו'. כד הוה חמי
בר נש כשר הוה מותיב גבוי תרין ליכנין ואינון אמרין לו איזה דור חביב
מכל הדורות והוא אמר לון דור המדבר ואינון אמרין לו ולא עבדין עכו"ם
והוא אמר לון אגב דהו חביבין לא איתענשון ואינון אמרין לו חש דמלכא
בעי למעבד כן דוס שהמלך רולה לעשות כן: (רס"י)

מצודת דוד יחמו כתנור. היצר מחממם לעבירה כתנור בוער' : ואכלו. הרגו
את הסנהדרין על שמיחו בידם ולכן נפלו כל מלכיה' ועכ"ז אין בהם מי
שיקרא אלי לשוב מדרכו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחמו. מל' חום : ואכלו. ר"ל הרגו : (מצודת ציון)

יח אֶפְרַיִם בְּעַמִּים הוּא יִתְבַּלֵּל אֶפְרַיִם הִיָּה עֲגָה בְּלֵי הַפּוּכָה:

רס"י יתבולל. יבולבל בגולה צין האומות: עוגה בלי הפוכה. תירגס יונתן
כחרה דעד ללא איתהפכת איתאכלת עוגה חרה שאופין על הגחלים:
(רס"י)

מצודת דוד הוא יתבולל. הוא התערב בין העכו"ם ולמד מעשיהם : עוגה בלי הפוכה. כחררה הנאפת על הגחלים כשאינם מהפכים אותה מעבר אל עבר שאז היא נשרפת מקצתה ואינה אפויה מקצתה כן הוא אינו מתבונן במעשיו להיות על צד השווי והיושר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתבולל. מלי בלבול וערוב כמו שם בלל הי' (בראשית יא) : עוגה. חררה וכן ועשי עוגות (שם יח) : (מצודת ציון)

טו אֶכְלוּ זָרִים כֹּזֵזוּ וְהָיָה לָא יָדָעָם - שִׁיבָה זָרְקָה בּוֹ וְהָיָה לָא יָדָעָם

רס"י והוא לא ידע. לא סם אל לבו שאכלוהו מלכי ארם בימי יהואחז שנא' (מלכים ב יג) כי לא השאיר ליהואחז וגומר וישימם כעפר לדוש ואעפ"כ לא חזר ירבעם בנו מדעת (מרעת ס"א) אציו: גם שיבה זרקה. תרגום יונתן אף חליקותא מטתינון ואינון לא מסתכלין: (רס"י)

מצודת דוד אכלו זרים. העכו"ם לקחו מארצו ואינו משים על לב כאלו לא ידע מזה : גם שיבה זרקה בו. נזרקה בו תשות כח מול האויב כאיש שיבה ואינו משים על לב : (מצודת דוד)

מצודת ציון שיבה. הוא עוד יותר מזקנה : זרקה. ר"ל נזרקה : (מצודת ציון)

יז וְעֵנָה גֵּאוֹן - יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו וְכֹא - שִׁבּוֹ אֶל - יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְכֹא בְּקִשְׁתּוֹ

רס"י וענה גאון ישראל בפניו. וימאך יקרא לישראל ואינון חזן ל' עוני ואין וענה זה ל' עתיד אלל ל' עבר כמו וקרא זה אל זה (ישעי' ו) שמעתי שקרא זה אל זה וכמו ועשה לו כתונת פסים (בראש' לז) ואף זה לשון עבר כבר נמעטו ונספלו ובכל זאת לא סבו אל ה': (רס"י)

מצודת דוד וענה. יכנע : גאון ישראל בפניו. ר"ל בעיניו ראה השפלת והכנעת גאונו ועכ"ז לא שבו אל הי' : בכל זאת. עם כל הפורעניות הזאת הבאה עליהם לא בקשוהו ועדיין לא לקחו מוסר : (מצודת דוד)

מצודת ציון וענה. ענין הכנעה כמו מאנת לענות מפני (שמות י') : גאון.

מלשון גאווה ורוממות : (מצודת ציון)

[יא] וַיְהִי אֶפְרַיִם כִּיּוֹנָה פּוֹתָהּ אֵין לֵב מִצְרַיִם קָרְאוּ אֲשׁוּר הַלְכוּ:

רס"י איז לב. להבחין מה טוב להם ומה רע להם: מצרים קראו. לאותם שהרעו להם מעולם הם קוראים לעזרה: אשור הלכו. אל מלך אשור הלכו שיעזרו להם: (רס"י)

מצודת דוד כיונה פותה. כיונה הנפתה בקלות כאלו היא בלא לב כי תמהר לרדת אל הרשת לאכול מן הזרעים שבה ואינה מבחנת כי שם תלכד כן הוא אפרים כי קראו למצרים לבוא לעזרתם והלכו לאשור לחסות בצלו ולא יבינו שהוא לרעתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פותה. מלי פתוי ולכן יקרא הסכל פתי כי הוא נפתה בקל : (מצודת ציון)

[יב] כַּאֲשֶׁר יִלְכוּ אֶפְרַיִם עָלֵיהֶם רִשְׁתִּי כְעוֹף הַשָּׁמַיִם אֲוִרֵיהֶם אִיסֵרִם כְּשִׁבְעַת לְעֵדָתָם: (ס)

רס"י כאשר ילכו. למצרים אפרים עליהם רשתי כעוף השמים שהגשר והגז עולין למעלה ממנו ומורידין אותו לארץ כן אורידם במצרים על ידי נבוכדנצר: איסירם כשמע לעדתם. אציא עליהם יסורים ככל אשר אני משמיע לעדתם ביד ירמיה הנביא שעתידין הם לומר לו התפלל נא בעדנו וגו' (ירמיה מז) ויגד לנו ה' אלהיך וגומר אם טוב ואם רע וגו' ואמר להם אם שום תשימו נפשיכם לשוב מצרים והיתה החרב אשר את' יראים ממנה שם תשיג אתכם וכל הענין: איסירם. לשון ייסורין ומנחם פי' ל' קשר ומוסרותיך אנתק (ירמי' ל) אצל דונש פתר ל' ייסורין כמו (ויקר' כו) ליסר אתכם ונוסף היו"ד השני באיסירם כאשר נוסף בייסירו ועפעפיק ייסירו נגדך (משלי ד). ל"א כעוף השמים הנלכד ברשת התלויה על כלונסות ולאחר שהם ברשת מורידין הרשת: (רס"י)

מצודת דוד כאשר ילכו. למצרים ולאשור לבקש עזרה : אפרוש וגו'. ויפלו

בה בדרך מהלכם ר"ל ההליכה ההיא תהיה להם למכשול : **פעוף וגוי**.
דרך העוף הנלכד ברשת התלויה ממעל לנפול ולרדת לארץ עם הרשת ולכן
המשילים לעוף ואמר אורידם לארץ כי ילכדו ברשת ויפלו עמה לארץ :
איסירם. איסר אותם כפי שהשמעתי לעדתם במדבר דברי האלות
הכתובה בתורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון איסירם. מלי יסורין : (מצודת ציון)

[יג] אֹי לָהֶם כִּי-נָדְדוּ מִפְּנֵי עַד לָהֶם כִּי-פָשְׁעוּ בִּי וְאֲנֹכִי
אֶפְרָם וְהַמָּוֶה הַבְּרָו עָלַי כּוֹבָבִים:

רס"י ואנכי אפדם. אני הייתי חפץ לפדותם מרעה אקר הם זה והם דצרו
עלי כזבים אמרו אל ירמיה אקר אתה מדצר (קס מג) לא שלחך ה' לאמר
אל תצואו מלרים: (רס"י)

מצודת דוד נדדו ממני. נדדו ללכת ממני : **שוד להם**. השודד יבוא עליהם
והוא אשור : **ואנכי אפדם**. בלבי היה לפדותם מצרתם אבל המה דברו
עלי כזבים כי כחשו בהשגחתי כמו שנאמר ויחפאו בני ישראל וכו'
(מלכים ב יז) : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדדו. ענין הנעה : **שוד**. ענין עשק וגזל : **אפדם**. מלשון פדיון :
(מצודת ציון)

[יד] וְלֹא-זָעַקוּ אֵלַי בְּלִבָּם כִּי יִלְיָלוּ עַל-מִשְׁכְּבוֹתָם עַל-הַדָּגָן
וְהַתִּירוֹשׁ יִתְגֹּרְרוּ יִסּוּרוּ בִּי:

רס"י כי יילילו על משכבותם. כי על כן תצא להם יללה כך ת"י: יתגוררו.
יש להם מגורות של דגן לפיכך יסורו וימלדו זי: (רס"י)

מצודת דוד כי יילילו. כאשר הם מייללים על משכבותם בוכים ומתרעמים
על צרותם אז אינם זועקים אלי בלבם כי מכחשים בהשגחה : **על דגן**.
בעבור חסרון הדגן והתירוש הולכים לשוטט בארצות אחרות לגור שם
והמה סרים וממרים בי כי יאמרו מקרה הוא ולא ה' פעל כל זאת : (מצודת
דוד)

מצודת ציון יילילו. מלי יללה : **על דגן**. בעבור דגן : **יתגוררו**. מלשון גרות

: יסורו. מלי סרירה ומרידה : (מצודת ציון)

[טו] וְאֲנִי יִסְרֵתִי וְזָקַתִּי זְרוּעֹתַי וְאֶלִּי יִזְעָבוּ-רַע:

רס"י ואני יסרתי חזקתי זרועותם. זיראתי על ידי נביאי לשמוע אליהם
במה שהם מייסרים אותם ויתחזקו זרועותם: (רס"י)

מצודת דוד ואני יסרתי. וכאשר קשרתי זרועותם לחזקם היטב הנה המה
חשבו עלי רע לומר לא ממנו באה ובין הרעה ובין הטובה חושבים למקרה
(מצודת דוד)

מצודת ציון יסרתי. ענין קשירה כמו כי אסר נאסרד (שופטים טו) והוא
ענין חוזק כי קשירת הדבר הוא חזקו : (מצודת ציון)

[טז] יִשְׁוּבוּ | לֹא עָלְהוּ כְּקִשְׁת רִמְיָה יִפְלוּ בַּזָּרֵב שְׂרִיָהֵם
בְּמִצְרַיִם לְשׁוֹנֵם זֹו לְעֵגֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

רס"י ישובו לא על. שבו למצרים ולא להועיל להם לכך נקוד על בקמץ
כמו (שמואל 3 כג) נאם הגבר הוקם על שהוא לשון עילוי ואינו דבוק
לתיבה שלאחריו: היו כקשת רמיה. כשרוכה לירות בו חץ לכפון הוא יורה
לדרום: יפלו בחרב שריהם. יוחנן בן קרח (ירמיה מג) וכל החיילים ששבו
למצרי': מזעם לשונם. לשון קשה שהשיבו לירמיה: זו לעגם. אשר ילעיגו
להם בארץ מצרים למה שבת' אללנו כדי להביא עלינו פורעניות והלא
כתוב לכם לא תוסיפו לראותם עוד (שמות יד): (רס"י)

מצודת דוד ישובו לא על. משימים עצמם לא כנגד העליון יתברך כ"א כנגד
המקרה והיו כקשת איש רמיה שלא יורה החץ אל המקום שנפנה בתחלה
כ"א בהיפך כן הם אינם תולים הדברים בהשגחה כי פתאום יהפכו עצמם
ממנה ומכחישים בה ותולים הכל במקרה : יפלו. לכן יפלו שריהם בחרב
האויב : מזעם לשונם. ר"ל בעבור מה שמדברים בלשונם דברים שהם
לזעם לה' כי יכחשו לומר אין ה' משגיח : זו לעגם. במדה הזאת אחזו
בעוד היותם בארץ מצרים כי גם אז כאלו לעגו על האמונה האמתית כי
כחשו בהשגחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון על. מלשון עליון וכן הוקם על (ש"ב כ"ג) : כקשת רמיה. ר"ל

איש רמיה כי דרך צייד הרמאי להפנות קשתו לצד אחר לבל תברח החיה ופתאום מהפכה מול החיה ויורה בה : **מזעם**. ענין קצף ועברה : (מצודת ציון)

הושע פרק-ח

[א] אֶל-זִכְרֹךָ שִׁפָּר כִּנְשָׁר עַל-בֵּית יְהוָה יַעַן עָבְרוּ בְרִיתִי וְעַל-תּוֹרֹתֵי פִשְׁעוֹ:

רש"י אל חכך שופר. שכינה אומרת לנביא השמע קול חכך וקרא כשופר ואומר עופו ומהרו האויבים כאשר ידאה הנשר וזא אל בית ה' אל חכך שופר כאילו השופר נתון אל חכך: (רש"י)

מצודת דוד אל חכך שופר. ר"ל הרם קול גדול כאלו שופר נתון אל חכך ותריע בו ואמור הנה האויב ידאה כנשר לבוא על בית ה' להחריבה : ועל תורת פשעו. מרדו על דברי התורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חכך. מלי חכך אשר על הלשון ממעל : (מצודת ציון)

[ב] לִי יִזְעָקוּ יִזְעָקוּ אֱלֹהֵי יִדְעֵנוּךָ יִשְׂרָאֵל:

רש"י לי יזעקו. כשתצוא עליהם הרעה: אלהי ידענוך. הלא עמד אנחנו וסרסוהו ודרסוהו לי יזעקו ישר' אלהי ידענוך ואני לא אשמע להם כי זנח ישראל טוב לפיכך אויב ירדפו: (רש"י)

מצודת דוד לי יזעקו וגו'. סרם המקרא והראוי לי יזעקו ישראל וכו' ר"ל ראוי היה שיזעקו לי ישראל ויאמרו אלהי יודעים אנו אותך למשגיח וחומל : (מצודת דוד)

[ג] יִזְנֹז יִשְׂרָאֵל טוֹב אֲנִיב יִרְדְּפוּ:

מצודת דוד זנח. ר"ל אבל לא כן עשו כי עזב כל ישראל את הטוב להם ועשה יהודה כדרך שעשו עשרת השבטים כי גם הוא לא פנה אלי ולכן האויב ירדוף אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון זנח. ענין עזיבה כמו למה זנחתיני (תהלים מג) : (מצודת ציון)

[ד] הֵם הַמְּלִיכֹת וְלֹא מִפְּנֵי הַשִּׁירֹת וְלֹא יִדְעֵתִי כִּסְפָם וְזֶהְבָּם עֲשׂוּ לָהֶם עֲצָבִים לְמַעַן יִכָּרְתוּ :

רס"י השירו. עשו שרים ד"א הסירו את זה ממלכות והמליכו את זה ובספר המסור' מוכיח כן שחברו במסורה כתבין שי"ן וקריין סמ"ך ופתרונו סמ"ך: למען יכרת. למען כי היה להם זהב לרוב וגרמו להם שיכרת העושר מהם: (רס"י)

מצודת דוד הם המליכו. הנה עשרת השבטים עשו מלכים ולא שאלו ממני כי כל המלכים המליכו מדעתם זולת ירבעם ויהוא : השירו. עשו שרים בלי ידיעתי : עשו להם. כאלו הכסף והזהב עצמם עשו העצבים ר"ל בעבור שהיו משופעים בכסף וזהב מרדו בה' ועשו הגלולים וא"כ הכסף והזהב היה סבות העצבים : למען יכרת. העצבים יהיו סיבה שיכרת מהם הכסף והזהב כי האויב יקחום : (מצודת דוד)

מצודת ציון השירו. מלשון שר : עצבים. עכ"ם : (מצודת ציון)

[ה] זָנַח עֲגֻלָּתְךָ שְׂמֹרֹן זָרָה אִפִּי בָּם עַד-מִתִּי לֹא יוּכְלוּ זָקִיָּן :

רס"י זנח. הקצ"ה אתכם בני שומרון בעון עגלים שצבית אל שמלכי שומרון עובדים שם: עד מתי לא יוכלו. להפנות לבם להנקות מאותו טינוף: (רס"י)

מצודת דוד זנח וגו'. אתה שומרון הנה העגל שעבדת לו עזב אותך ולא עזר לך בעת חרה אפי באנשיה : עד מתי. כאומר הלא ראו שאין בו ממש ועד מתי לא יוכלו לנקות עצמם מטנוף העגל למאס בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקיין. מלי נקי וברור : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַל תִּירָא כִּי מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה עֹשֶׂה עִלְוָה וְהָיָה זָרַע עֹשֶׂה וְלֹא אֱלֹהִים הוּא כִּי-שְׂבָבִים יִהְיֶה עִלְוָה שְׂבָרֹן:

רס"י כי מישראל והוא. מכספם וזהם של כל אחד ואחד הוא גבוי והחרש עשהו והוי"ו של והוא נופל ויש הרבה וי"ו דומין לו (יחזקאל מו) בלאתו וגבאיו ולא ירפאו אף כאן כי מישראל הזמנתו והכנתו והוא נעשה ויש ליסב הוי"ו הזאת כן כי מישראל והוא אף העגל הזה מאתם בא כמות העגל הראשון: שבבים. לנסרי לווחין ולשון ארמית הוא שיבא מכשורא (סנהדרין ז): (רס"י)

מצודת דוד כי מישראל. העגל הזה נעשה מישראל מבן אדם לא ממלאכי מעלה : והוא. העגל הזה עשהו אומן ולא נעשה פלאים ביצירתו ולכן אין הוא אלהים אלא הוא כשאר יצירה : כי שבבים. ר"ל ומסוף הדבר יהיה נראה שאין בו ממש כי האויב ישברו לקיסמין לקחת ממנו צפוי הזהב : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרש. אומן : שבבים. קיסמין דקים ובדרז"ל שיבא מכשורא (סנהדרין ה) : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַל תִּירָא כִּי מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה עֹשֶׂה עִלְוָה וְהָיָה זָרַע עֹשֶׂה וְלֹא אֱלֹהִים הוּא כִּי-שְׂבָבִים יִהְיֶה עִלְוָה שְׂבָרֹן:

רס"י קמה אין לו. לזרע שלהם כלו לא יכליחו צמעקיהם: אולי יעשה. אף אם יעשה קמה: זרים יבלעוהו. אף אם יכליחו צנכסיהם סופו ליפול ביד (רס"י)

מצודת דוד כי רוח יזרעו. ומסוף הדבר יהיה נראה כאשר זרעו הרוח ויקצרו הסופה ר"ל כמו שקוצרין מה שזורעים כן הם יקבלו גמול לפי המעשה והואיל והמעשה היה רוח ודבר שאין בו ממש כן יהיה הגמול : קמה אין לו. זריעתם לא יבא לכלל קמה והמעט שתצמח לא יעשה קמה ואם יעשה מה הנה הזרים יבלעוהו אבל הם לא יהנו מזריעתם ר"ל לא יכליחו במעשיהם ואף מעט ההצלחה שיהיה בידם לאסוף מה מן ההון לא תשאר בידם כי האויב יקחום : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסופתה. רוח סופה וסערה : קמה. כן יקרא אסיפת השבלים כשעדיין עומד בקרקע וכן מגדיש ועד קמה (שופטי טו) : אולי. עניינו כמו

אם וכן אולי לא תאבה האשי (בראשית כד) : זרים. נכרים : יבלעוהו.
מלי בליעה : (מצודת ציון)

ח נִבְלַע יִשְׂרָאֵל עֵתָהּ הָיוּ בְּגוֹיִם כָּכָלִי אֵין-זִנְפִּין בּוֹ:

מצודת דוד **נבלע ישראל.** הנה נשחת ישראל ועתה היו לבוז בין האומות
ככלי שאין בו צורך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נבלע.** ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ב) : חפץ. ענין צורך כמו
אם כלי אין חפץ בו (ירמיה כב) : (מצודת ציון)

ט כִּי-הִפְּמָה עָלָיו אֲשׁוּר פָּרָא בּוֹדֵד לוֹ אֶפְרַיִם הִתְּנֹו אֱהָבִים:

רס"י **פרא בודד לו.** נעשו כפרא שהולך בודד לעלמו שואף רוח ממקום
למקום לנוד: התנו אהבים. י"ת לשון תנים כמו ערוד זה שהולך במדברות
שאפו רוח כתנים לקנות להם אהבים נואפי' זרים התנו אידגרוניו"ט
בלע"ז ויש לפרש לשון אהבתי: (רס"י)

מצודת דוד **עלו אשור.** לבקש מהם עזרה : פרא. המה כפרא ההולך בדד
ויחידי באות נפש מבלי עצה ומבלי מנהיג : התנו אהבים. נתנו למלך
אשור אתנן דרך אהבה למען יעזור לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פרא.** הוא חמור הבר : בודד. מלי בדד ויחידי כמו איכה ישבה
בדד (איכה א) : התנו. מלי אתנן זונה ואמר בלי בזיון : (מצודת ציון)

י גַם כִּי-יִתְּנֹו בְּגוֹיִם עֵתָהּ אֶקְבָּצֶם וַיִּזְכְּלוּ מִעֵט מִבּוֹשָׁא מְלָךְ
שָׂרִים:

רס"י **גם כי יתנו בגוים.** אע"פ שעשו זאת שהתנו אהבים בעכו"ם עתה
אקבצם צבא עת גאולתם לא אעכבנה: ויחלו מעט ממשא מלך שרים.
ויכנעו מעט בגלות' צבצל מיראת משא מלך שרים מעול האומות שהיו
בתוכם: (רס"י)

מצודת דוד **גם כי יתנו וגו'.** אף כי יתנו אתנן אל האומות עכ"ז עתה בזמן

קרוב אקבץ את האומות ההם לבוא עליהם למלחמה ולא יועילו עם האתנן : **ויחלו מעט**. ר"ל במעט זמן בקרוב יחילו וירעדו ממשא מלך אשור והשרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתנו. מלשון אתנן : **ויחלו**. מל' חיל וחלחלה : **מלך שרים**. כמו מלך ושרים ותחסר הוי"ו וכן כסוס עגור (ישעיה לח) : (מצודת ציון)

[יא] כי-הִרְבָּה אֶפְרַיִם מִיְבוֹזֹת לְזֹטָא הָיוּ-לוֹ מִיְבוֹזֹת לְזֹטָא:

רס"י כי הרבה אפרים. לפיכך אחילנו ממסא מלך שרים: (רס"י)

מצודת דוד כי הרבה וגו'. ר"ל עשה הרבה מזבחות לחטוא בהן להקריב עליהן לעבודת כוכבים וכן היו לו המזבחות לחטוא בהן כי כן הקריב עליהם לעבודת כוכבים ולא ניחם על מחשבתו : (י : :) **אכתוב וגו'**. ר"ל על ידי הנביאים שאני שולח עליהם בכל יום להזהירם על הדברים הגדולים והנכבדים שבתורתך כאלו אני כותב אותם להם לבל ישכחו מה אבל בעיניהם יחשבו כאלו הם דברי זר אשר לא ידעוהו מעולם כי מהרו שכחו : (מצודת דוד)

[יב] (אכתוב)-אֶכְתֹּב-לוֹ (רבו) רַבִּי תּוֹרַתִּי כְּמוֹ-זָר זָוְשָׁבוּ:

רס"י אכתוב לו. אני תמיד מוכיחו על ידי נביאי וכותב לו רובי תורתך והם כמו זר נחצבו: (רס"י)

מצודת ציון רבו. ענין הגדלה ורוממות כמו כרובם כן חטאו לי (לעיל ד) : (מצודת ציון)

[יג] זָבוּזֵי הַבְּהֵבִי יִזְבְּזוּ בְּשָׂרׁ וַיֹּאכְלוּ יְהוָה לֹא רָצָם עֲתָה יִזְכָּר עֲוֹנָם וַיִּפְקֹד זֹטָאוֹתָם הַבָּמָה בְּמִצְרַיִם יִשׁוּבוּ:

רס"י זכוי הבהבי. זכוי עולתי שהם מהבהבים לפני באש שעל מזבחי: יזכרו בשר ויאכלו. למה לי שמביאים אותם יזכרו להיות להם בשר למאכלם ויאכלום כי אינני רולה אותם: (רס"י)

מצודת דוד זכוי הבהבי. עתה ידבר מול יהודה שאחזו בדרכי עשרת

השבטים בבטחון הקרבנות שמקריבים במקדש ואמר להם הנה הזבחים מה שאתם מהבהבין ושורפין לפני יותר טוב הוא יזבחו הבשר לעצמן ויאכלו כי ה' אינו מקבלם ברצון : **עתה**. ר"ל בזמן קרוב יזכור עליהם המקום את עונם להשיב להם גמול : **ויפקד**. כפל הדבר במ"ש : **המה מצרים ישונו**. כשגלו מארצם ינוסו לשוב למצרים לשבת שם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבהבי. ענין חרוך ושרפה, ובדרז"ל שקפלה ולא הבהבה (שבת כח) : **רצם**. מלשון רצון : (מצודת ציון)

[יד] וישכחו ישראל את-עשהו ולבן היכלות ויהוה יהיה הרבה ערים בצורות ושלוחתי-אש בעריו ואכלה ארמנותיה: (פ)

מצודת דוד וישכח וגו'. ר"ל כמו שישראל שכח את ה' המגדלו ומרוממו ובנה היכלות לעבודת כוכבים כן יהודה שכח בה' והרבה ערי מבצר להשגב בהן ולא בטח בה' ולכן אשלח אש בערי הבצורות שביהודה וכאשר אכלה האש ושרפה ארמונותיה של עדת ישראל שעשתה לעבודת כוכבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון עשהו. המגדלו ומרוממו כמו הוא עשך (דברים לב) : **ויבן**. מלשון בנין : **בצורות**. מל' מבצר : **ארמונותיה**. מל' ארמון והיכל : (מצודת ציון)

הושע פרק-ט

[א] אל-תשמוז ישראל | אל-גיל כעמים כי זנית מעל אלהיך אהבת אתנן על כל-גרנות דגן:

רש"י אל תשמח ישראל. כשאר עכו"ם הקדמונים שהם לא קבלו תורה ולא באו לחלקי ואתה זנית מעלי ואבדת טובות הרבה: אהבת. להיות כזונה לקבל אתנן: על כל גרנות. כדרך זונה שנותנין לה דגן בגורן באתננה: (רש"י)

מצודת דוד אל גיל. ר"ל אין ראוי לך לשמוח על שום גילה כדרך ששמחים העכו"ם על דבר גילה : **כי זנית**. ולכן מהראוי שתתאונן בכל עת : **אהבת**

אתנן. אהבת לקבל אתנן לחזור אחריה על הגרנות ר"ל חזרת על העובדי כוכבים לבקש מהם עזרה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה שחזרת על הגרנות לקחת דגן באתננה : (מצודת דוד)

מצודת ציון גיל. ענין שמחה : גרנות. כן נקרא מקום התבואה : (מצודת ציון)

ב וַיִּקַּב לֹא יִרְעֶם וְתִירוֹשׁ יִכְחַשׁ בָּהֶּ:

מצודת דוד לא ירעם. ר"ל לא יהיה להם למאכל כי לא תצמח : יכחש בה. ישקר בעדת ישראל ר"ל לא ישפיע לה היין : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויקב. הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה) : ירעם. מל' מרעה : ותירוש. ענבי היין : יכחש. ישקר : (מצודת ציון)

ג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ יְהוָה וְשָׁב אֶפְרַיִם מִצִּרִים וּבְאֲשׁוּר טָמְא יֶאֱכְלוּ:

רס"י לא יסבו בארץ ה'. לא יתעכבו בארץ: (רס"י)

מצודת דוד לא יסבו וגו'. כי יגלו ממנה : ושב. מפני אויב ינוס למצרים לשבת בה : ובאשור. בהיותם בגולה באשור יאכלו מאכל טמא ומאוס כי לא יוכלו לשמור מאכלם בנקיות : (מצודת דוד)

מצודת ציון טמא. ר"ל מתועב ומאוס : (מצודת ציון)

ד לֹא-יִסְכּוּ לַיהוָה | יֵינן וְלֹא יַעֲרְבוּ-לוֹ זְבוּזֵיהֶם כְּלֹזֶם אוֹנִים לָהֶם כָּל-אֶכְלָיו יִטְמְאוּ כִּי-לֹזְמָם לְנַפְשָׁם לֹא יָבֹא בְּבֵית יְהוָה:

רס"י לא יסכו. לשון נסך: לא יערבו לו. לא תהא מנחתם עריזה עליו: כלחם אונים. כלחם גזילה הבא ע"י כח ואונים: כי לחמם לנפסם. ראוי הוא זה להם למאכל ולא לבוא לבית ה' ד"א כלחם אוני' כלחם אכלים שהוא טמא וסופו מוכיח כל אוכליו יטמאו: (רס"י)

מצודת דוד לא יסכו. זה אמר על בני יהודה מעתה אין לו חפץ בנסכיהם ולא ינסכו לה' יין וזבחיהם אינם ערבים עליו : **כלחם אונים להם**. הקרבנות הם בעיניו כלחם הבא להם בגזל אשר מטמא ומתעב את האוכלו : **כי לחמם**. הקרבנות שמביאים יותר טוב שיהיה למלא נפשם שהם יאכלוהו ולא יבוא לבית ה' כי לא לרצון הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסכו. מלי נסך ויציקה : **יערבו**. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג) : **אוניס**. ענין גזל הבא בכח ואון וכן וידיו תשבנה אונו (איוב כ) : **לחמם**. גם הבשר יקרא לחם וכן את קרבני להמי (במדבר כח) : **לנפשם**. לעצמם : (מצודת ציון)

זֶה-יְהוָה: זֶה-יְהוָה : **וְלַיּוֹם** וְלַיּוֹם : **בְּיָמֵינוּ** בְּיָמֵינוּ : **לַיּוֹם** לַיּוֹם : **בְּיָמֵינוּ** בְּיָמֵינוּ : **זֶה-יְהוָה:** זֶה-יְהוָה :

רפ"י ליום מועד. ליום זמן קבוע להיות האויב נועד לזכא עליכ': חג ה'. זכח הריגה קיץ לו זכס: (רפ"י)

מצודת דוד מה תעשו. ר"ל מהו הזכות שתנצלו בו ביום הקבוע על תשלום הגמול : **וליום חג ה'**. ביום שיבוא אליכם מה' זבח והריגה מזבחי בהמות החג והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מועד. זמן קבוע כמו העביר המועד (ירמיה מו) : (מצודת ציון)

כִּי-הִגַּתְּ הַלְכוֹ בַּמִּשָּׁד בְּמִצְרַיִם תִּקְבְּצֶם מִן-תִּקְבְּרֵם מִזֶּבֶד לְכַסְפֵּם קְבוּשׁ יִירָשֶׁם זָוֹזָ בְּאֶהְלִיָּהֶם:

רפ"י כי הנה הלכו. ממקומם מרוב שודדים שיצאו עליהם עם נבוכדנצר: מוף. מארץ מצרים היא: מחמד לכספם. בתי חמדת אולרות כספם: קימוש. חוח. מיני חיות תרגם יונתן: (רפ"י)

מצודת דוד הלכו משוד. כאשר ילכו מארצם מפני השודד הנה מצרים תקבץ אותם כי שם יבואו עם יוחנן בן קרח כמ"ש בירמיה (מג) : **מוף** **תקברם**. כי שם ימותו ע"י חרב נבוכדנצר ולא ישובו לארצם : **מחמד** **לכספם**. בתי חמדתם שהם אוצרות כספם הנה הקימוש יירש אותם כי שם תצמח ובאהליהם תצא החוח : (מצודת דוד)

מצודת ציון משוד. מל' שודד ועושק : **מוף.** יתכן שהוא נוף והוא שם מקום במצרים ובאה המ"ם במקום הנו"ן וכן כמהם וכמהן (ש"ב יט) : **מחמד.** מלשון חמדה : **קימוש.** מין קוץ : **יירשם.** מל' ירושה : **חוח.** מין קוץ : (מצודת ציון)

**[12] בָּאוּ יַמֵּי הַפְּקוּדָה בָּאוּ יַמֵּי הַשְּׁלֹם יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל אֲוִיל הַנְּבִיא
בְּשִׁטְמָה אִישׁ הָרוּז עַל רַב עֹנֵךְ וְרַבָּה בְּשִׁטְמָה:**

רס"י הפקודה. שיפקדו עונותיכם: **השלום.** תוסלמת חובין: **אויל הנביא.** אף מנביאי אמת שלהם יהיו אוילים כגון חנניה בן עזר שתחלתו נביא אמת היה: **ורבה משטמה.** שהקצ"ה שונא מעשיכ': (רס"י)

מצודת דוד באו. הנה עתה באו הימים של זכרון עונותיהם ובאו הימים של גמול תשלומיהם וידעו ישראל כי הן קרבו ובאו : **אויל הנביא.** ר"ל יראו שהנביא השקר המבטיחם השלום שהוא אויל ולא דבר בו ה' : **איש הרוח.** הוא הנביא השקר אשר חשבו שיש בו רוח נבואה והוא כפל ענין במ"ש : **על רוב עונך.** בעבור רוב עונך רבה עליך נטירת האיבה מה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפקודה. ענין זכרון : **ורבה.** הוי"ו יתירה : **משטמה.** ענין נטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כז) : (מצודת ציון)

**[13] צֹפֵה אַפְרַיִם עִם-אֱלֹהֵי נְבִיא פֹחַ יִקוֹשׁ עַל-כָּל-דְּרָכָיו
בְּשִׁטְמָה בְּבַיִת אֱלֹהֵיו:**

רס"י צופה אפרים עם אלהי. הם מעמידין להם נביאייהם הממשיכין אותן לכל עכו"ם שלהם: **נביא פח יקוש על כל דרכיו.** ולנביאי האמת הם טומנין פחים ללכדם: **משטמה צבית אלהיו.** צבית המקדש הרגו את זכריה ויזקסו להרוג את ירמיה כענין שנא' (ירמיה כו) משפט מות לאיש הזה וגו':

מצודת דוד צופה אפרים. צופה יש לאפרים עם האלוה שעשה לעצמו והוא נביא השקר אשר להם המתנבא בשם עבודת כוכבים ואותו הנביא הוא לפח מוקש פרוסה על כל דרכיו של אפרים כי כמו שהפח יפול בו הצפור כן בדברי נביא השקר יפול אפרים : **משטמה בבית אלהיו.** בבית עבודת

כוכבים יש לו נטירת איבה כי נביא השקר המתמיד לשבת שם כאלו נוטר
לו איבה במה שמתעה אותו לדרך רעה לרע לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון צופה. כן יקרא הנביא וכן צופה נתתיך (יחזקאל ג) : **פח.** רשת
: **יקוש.** מל' מוקש : (מצודת ציון)

[ט] הָעֲמִיקוּ-שׁוֹזְתוּ כִּימֵי הַגְּבֻעָה יִזְכּוּר עֲוֹנֵם יִפְקֹדוּ זֹטְאוֹתֵם:
(ס)

רס"י כימי הגבעה. יש אומרים זה גבעת בנימין צפלגש (סופטים ט) ויש
אומרים זה גבעת שאול (שמואל א כ"ה) ששאלו להם מלך ומרדו בדברי
הנביא:
(רס"י)

מצודת דוד העמיקו שחתו. העמיקו לעשות הרע ושחתו דרכם כמו בני
בנימין בפלגש בגבעה אשר החזיקו ידי עוברי עבירה כי כ"כ נביאי השקר
מחזיקים ידי עוברי עבירה בהבטחת השלום ולכן יזכור עונם לשלם
עליהם גמול : (מצודת דוד)

מצודת ציון העמיקו. ר"ל הרבו כי כמו דבר העמוק הוא רב מהאדם מהגיע
אליו כן כל דבר הרבוי בתכלית קרוי עומק : (מצודת ציון)

[י] כְּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מִצְאֹתֵי יִשְׂרָאֵל כְּבִכּוּרָה בְּתֵאֵנָה
בְּרֵאשִׁיתָהּ רְאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה בָּאוּ בְּעַל-פֶּעֹר וַיִּזְוְרוּ
לְבִשְׁתַּת וַיְהִיו שְׂקוּצִים פְּאֵהֶבֶם:

רס"י כענבים במדבר. כענבים שהם חביבים במדבר כך חיבבתי את
ישראל: כביכורה בתאנה. כתאנה מבוסלת בעץ התאנה: בראשיתה.
בתחלת זיקול התאנים: ראיתי אבותיכם. כן נראו אבותיכם צעיני לחצבם:
וינזרו. אין נזירה בכל מקום אלא לשון פריקה: לבוסת. לעכו"ם שהיא
בסתם: והיו שקולים. לפני: כאהבם. את צנות מואב: (רס"י)

מצודת דוד כענבים במדבר. כמו המוצא ענבים במדבר מקום שמה שהם
חביבים עליו מאד כן מצאתי את ישראל ר"ל כן היו חביבים עלי בעת
מצאתים לי לעם : **כבכורה.** כתאנה המבושלה באילן התאנה ראשונה
לכולן שהיא משמחת לב רואיה כן ראיתי אבותיכם ר"ל כן שמחתי כאשר

ראיתי את אבותיכם נמשכים אחרי : **המה באו**. וכאשר המה באו אל בעל פעור ופרשו עצמם מה' אל הבושת : **ויהיו שקוצים כאהבם**. אז היו שקוצים ומתועבים בעיני כערך אהבתם שאהבתי אותם מתחלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כבכורה. כן יקרא הפרי שנגמר בשולו וכן בכורי ענבים (במדבר יג) : **וינזרו**. ענין פרישה כמו נזרו אחור (ישעיה א) : **לבושת**. העכו"ם תקרא כן על כי היא לבושת לעובדיה : **שקוצים**. מלשון שקץ ותעוב : (מצודת ציון)

[יא] אַפְרַיִם כָּעוֹף יִתְעוֹפֵף כְּבוֹדָם בְּלִדָּהּ וּמִבֶּטֶן וּמִהָרִיוֹן:

רש"י אפרים כעוף יתעופף וגו'. אמר הנביא הלואי ויהיו כעוף הזה הנוול מקינו וחלל מפריה ורציה כך ישכלו את זרעם או זשעת לידה או יתעכל זבטן ופילו או זשעת הריון לא יקלוטו כי מה זלע זגדלם את זניהם זשה זגדלו זשכלתים זמאדם: (רש"י)

מצודת דוד כעוף יתעופף כבודם. הכבוד יפרח מהם כמו העוף הפורח מהר ר"ל לא יהיה נעשה בהם הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדס ובעת הכנסתם בבריתו של אברהם אבינו : **מלדה**. מהם יפרח הכבוד בעת הלידה כי אז ימותו עד לא יבואו לזמן הכנסת הברית ולא ישיגו הכבוד הנעשה אז : **ומבטן**. ומהם יפרח הכבוד בעת יצאו מבטן כי יולדו מתים ולא ישיגו אף הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדס : **ומהריון**. מהם יפרח הכבוד בעת ההריון ר"ל לא יעברו נשותיהם כלל וממילא יפרח הכבוד ואיננו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתעופף. מלי עפיפה ופריחה : (מצודת ציון)

[יב] כִּי אִם-יִגְדְּלוּ אֶת-בְּנֵיהֶם וְשִׁכְלָתָם בְּמֵאָדָם כִּי-גַם-אֹי לָהֶם בְּשׂוֹרֵי מִהֶם:

רש"י כי גם. לאבות: אוי להם זשורי מהם. כמו זסורי מהן והוא מן מסורות כתבין שיי"ן וקריין סמ"ך ד"א כעוף יתעופף כבודס וגו' כעוף זה שפורח ואיננו כן יעוף ויזרח כל כבודס כל מה שזנלטערו זזניהס זזליד' וזהריון מלידה זה לער לידה ומזבטן אלו ימי העיבור ומהריון זשעת זשמיץ כל זרחס זה יכלה כיאל שזרי כשיגדלו את זניהס זשכלתים: (רש"י)

מצודת דוד **כי אם יגדלו.** אשר אם כמה מהם יגדלו את בניהם וינצלו מהמקרים ההם הנה אשכלם מאדם ר"ל ימותו עד שלא יגיעו לגבול איש כי ימותו עודם קטנים : **כי גם וגו'.** אשר לבד זה יהיה בכל מעשיהם אוי להם בעת אסיר להפרד מהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ושכלתים.** ענין מיתה כמו ושכלה אתכם (ויקרא כו) : **בשורי.** כמו בשורי בסמ"ך והוא מל' הסרה : (מצודת ציון)

[יג] **אֶפְרַיִם כְּאִשֶׁר-רְאִיתִי לְצֹר שְׁתוּלָה בְּנוֹה וְאֶפְרַיִם לְהוֹצִיא אֶל-הַרְגָּ**
בְּנָיו:

רפ"י אפרים כאשר ראיתי לצור. צלוחתה מעטיר' ועקירה על כל המדינות כן ראיתי לאפרים שתולה בנוה ואפרים מה גמול שלם לי נתעסק להוציא אל הורג בניו לזבחם לעכו"ם של מולך כן תירגם יונתן: (רפ"י)

מצודת דוד **אפרים.** אתה אפרים הנה היית במעלה גדולה כמו שראיתי את צור שהיא שתולה במדורה במעלה גדולה כן היית גם אתה : **ואפרים וגו'.** ר"ל והנה אפרים מה גמול שלם נתעסק להוציא בניו אל הורג לזבחם לעכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שתולה.** ענין נטיעה כמו כעץ שתול (תהלים א) : **בנוה.** ענין מדור : (מצודת ציון)

[יד] **תָּן-לָהֶם יְהוָה בַּיָּה-תִּתֶנָּן תָּן-לָהֶם רְחוּם מִשְׁפִּיל וְשֹׁדֵדִים צְמִיקִים:**

רפ"י תן להם ה' מה תתן. הנביא מתפלל שימותו קטנים שאינו דומה אצלו של קטן לאצלו של גדול לפיכך אם אי אפשר מלידה ומצטן ומהריון שכבר נגזר מזריאת עולם (בראשית ג) ואל אישך תשוקתך תן להם מהרה בקטנותם מה שאתה אומר ליתן להם לאחר זמן שאמרת כי אם יגדלו את בניה' ושכלתים: תן להם רחם משכיל. בצעה שיוצאין לאויר עולם ימותו או יצטמקו שדי אמן שלא יהא להם חלב להניק: (רפ"י)

מצודת דוד **תן וגוי' מה תתן.** ר"ל מה שתתן לאחי'ז תן להם מיד וחוזר ומפרש תן להם רחם משכיל וגוי' ר"ל למה ימותו הבנים בנערותם להרבות אבלם טוב יותר שתתן להם רחם משכיל שנשי אפרים יפילו עוברם מת או שיהיו שדי נשותיהם צומקים ר"ל שלא יתעברו כלל שאז השדים צמוקים ונגובים מבלי לחלוחית חלב כי כשתהר האשה מתחיל לבוא לחלוחית חלב בדדיה ולא זולת ההריון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **משכיל.** מלי' שכול ומיתה : **צומקים.** יבשים ונגובים ולזה יקראו הענבים היבשים צמוקים כמ"ש ושני צמוקים (ש"א ל) : (מצודת ציון)

[טו] **כָּל-רְעֵתָם בַּגִּלְגָּל כִּי-שָׁם שִׁנְאֲתֵיהֶם עַל רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם מִבֵּיתִי אֶזְרְשֶׁם לֹא אוֹסֵף אֶהְבֹּתָם כָּל-שָׂרֵיהֶם סוֹרְרִים:**

רס"י **כל רעתם בגלגל.** קס הרצו לעצוד עכו"ס צדמות לפי קהיה קס המשכן בתחלה היו אומרים להם נביאי הצעל קהוא מקום נבחר והוא היה למלכי ישראל: **לא אוסף אהבתם.** לאהוב אותם: (רס"י)

מצודת דוד **כל רעתם בגלגל.** ר"ל הרעה הגדולה שבכל הרעות היא מה שהעמידו עבודת כוכבים בגלגל במקום שעמד המשכן בתחלה : **כי שם וגוי'.** ר"ל אשר שנאתם שיהיו שמה והשנאה הוא בעבור רוע מעלליהם ולכן אגרשם מביתי הוא גלגל שהיה שם בתחלה בית ה' ומשכנו : **אהבתם.** לאהוב אותם : **כל שריהם.** כי כל שריהם סוררים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **סוררים.** סרים מדרך הטוב ומורדים : (מצודת ציון)

[טז] **הִכָּה אֶפְרַיִם שָׂרְשָׁם יִבֶּשׂ פְּרִי (בְּלִי)-בָּל-יַעֲשׂוּן גַּם כִּי יִלְדוּן וְהַבִּיתִי מִזֹּמְרֵי בִטְנָם:**

רס"י **פרי כל יעשון.** לא טוב להם לפרות ולרבות קהרי גם כי ילדו והמתי מחמדי **בטנם:** (רס"י)

מצודת דוד **הכה.** הנה כבר הוכה אפרים במכאובי הצרות ונתייבש שרשם עד שלא יגדלו עוד פרי כדרך האילן שנתייבש שרשו ור"ל נחלש מאד ולא יוליד עוד בנים : **גם כי ילדון.** אף אם כמה מהם ילדון הנה אמית מחמדי בטנם ר"ל הטובים והנחמדים שבהם : (מצודת דוד)

[ז] יִמָּאֲסֶם אֱלֹהֵי כִּי לֹא שָׁמְעוּ לָו וַיִּהְיוּ נִדְדִים בְּצִוִּים: (ס)

רס"י ימאסם אלהי. איננו קללה חלף צקורה עתיד הוא למאסם: (רס"י)

מצודת דוד ימאסם. ה' ימאס בם : נודדים וגו'. נדים ונעים בגולה בין
הבבליים בין העכו"ם : (מצודת דוד)

הושע פרק-י

[א] גִּפְן בּוֹקֵק יִשְׂרָאֵל פְּרִי יִשׁוּה-לוֹ כָּרֵב לְפָרְיוֹ הַרְבֵּה לְמִזְבְּחוֹת כָּטוֹב לְאֶרְצוֹ הֵיטִיבוּ מִצְבּוֹת:

רס"י גפן בוקק ישראל פרי יסוה לו. ישראל דומין לגפן המשיר כל פרוי הטוב כך עזבו אותי סאני פרי הטוב והסוה לו: פרי יסוה לו. פרי אשר יסוה לו וייטב לו: כרוב לפרוי הרבה למזבחות. כשהספעתו להם הטובה והם הרבו לעשות עגלי' למזבחות, ד"א גפן צוז ישראל פרי מעשו גרם לו פרי יסוה לו יועיל לו להיות בוקק כי עשו המזבחות והועילו לכניסה שלהן לרעה וזהו לשון התרגום: הטיבו מזבחות. הרבו מזבחות: (רס"י)

מצודת דוד גפן וגו'. הנה ישראל הוא כגפן בוקק וריק מבלי רטיבות ולחות כן הוא מבלי תורה ויראת שמים : פרי וגו'. וכי מהראוי שהמקום ב"ה ישים לו פרי ר"ל וכי ראוי הוא להשפעה בתמיה : כרוב. הלא כפי מרבית פרוי והשפעתו כן הרבה לעשות מזבחות לעכו"ם וכפי מרבית הטובה הבאה לארצו עשו מזבחות טובות ויפות : (מצודת דוד)

מצודת ציון בוקק. ענין ריקות כמו בוקק הארץ (ישעיה כד) : יסוה. ענין שימה כמו משוה רגלי (תהלים יח) : מצבחות. הם מזבחות מאבן אחת : (מצודת ציון)

[ב] זֹלָקָה לְבָבָם עֲתִתָּהּ יִאֲשְׁמוּ הִוא יַעֲרֹף מִזְבְּחוֹתָם יַעֲרֹד

מצבותם:

רש"י חלק לבס. ממני: עתה יאשמו. הוא הדבר אשר יערוף מזבחותם יסחית לשון וערפו שם (דברים כא) וערפתו (שמו' יג) יצבור לו ארס, ד"א לפי מדת אגדה גדול השלום שאפי' ישראל עבדו עכו"ם ושלום ביניהם אין השטן מקטרג ביניהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (לעיל 7) ושנוי המחלוקת שנאמר חלק לבס עתה יאשמו יש פתחון פה לשטן לקטרג: (רש"י)

מצודת דוד חלק לבס. נחלק לבס ונפרד מן המקום ברוך הוא לכן עתה בזמן קרוב יהיו שממה : הוא יערוף. ר"ל המקום ברוך הוא יספיק ביד האויב להשחית מזבחותם ולעשוק מצבותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלק. ענין פרוד : יאשמו. מלי שממון : יערף. ענין השחתה ודוגמתו וערפו שם (דברים כא) : ישודד. ענין עשק : (מצודת ציון)

ג כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא יראנו את-יהוה והמלך ביה-יעשה-לנו:

רש"י כי עתה. צבא עליהם הרעה יאמרו אין לנו מלך מלכינו אשר בטחנו בו לאמר שיצא צבא וילחם את מלחמותינו אין מועיל לנו כלו': (רש"י)

מצודת דוד כי עתה. בזמן שיבא האויב יאמרו הנה אין המלך מועיל לנו ללחום מול האויב כי הואיל ולא יראנו את ה' אם כן מה יוכל המלך להושיע לנו אם אין לנו יראת אלהים כי יראת ה' ויראת המלך קשורה יחד : (מצודת דוד)

ד דברו דברים אלות שוא כרת ברית ופרוז כראש משפט על תלמי ע"י

רש"י אלות שוא. השבע לסקר אלות כמו כרות לשון הוה כרות ברית לעכו"ם של מולך לפיכך יפרח עליהם משפט ייסורין ופורענות כראש שהוא עשז מר הפורח על תלמי שדי וי"ת על תלמי שדי בעון שמסיגין

גבולי קדות תלמי קדי מענית המחריקה קרוי תלם, ד"א על תלמי קדי קהם עוקים קם מזכחותם כמו קנאמר גם מזכחותם קגלים על תלמי קדי (לקמן יב) קם יפרח עליה' מספט עוונם ד"א אלות קוא כל זרית קהם קורתים זה עם זה עוזרים עליו ופרח קראש מספט על תלמי קדי קראש קהוא פורח על תלמי קדי קהוא עקב מר קך מספטיהם פורחים וקדלים תמרוקים לעניים ואזיונים ואף עמום אמר קן כי הפכתם ללענה מספט (עמום) (ו): (קס"י)

מצודת דוד **דברו דברים**. המה מדברים דברים העולה על לבם מבלי הבחנה ונשבעין לשוא וקורתין ברית לעכו"ם : **ופרח**. לכן יפרח עליהם משפט קמול כמו עשב הראש המר הפורח מהר על תלמי קדי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אלות**. מלי אלה ושבועה : **ופרח**. מלי פריחה והצמחה : **קראש**. שם עשב מר כמו ראש ולענה (דברים קט) : **תלמי**. הוא הערוגה הנעשה בחרישה וכן תלמיה רוח (תהלים סה) : **קדי**. כמו קדי : (מצודת ציון)

ה **לְעֵגְלוֹתַי בַּיִת אֲוֶן יִגְוְרוּ שִׁכְן שְׂמֵרוֹן כִּי-אֶבֶל עָלְיוּ עִמּוֹ וְכַמְרֵיו עָלְיוּ יִגְוְרוּ עַל-כְּבוֹדוֹ כִּי-גֵלָה מִבְּמִנּוֹ:**

קס"י **לעגלות בית און וגו'.** לפורענות העתידה לבא על עגלי קצבית אל קהיא נקראת בית און קספר יהושע: יגורו. יראו ממנו קנינו קצקומרון למה כי אכל עליו עמו וקמרוו אקר עליו יגלו תמיד עתה יאכלו על קצו (קס"י) כי גלה: (קס"י)

מצודת דוד **לעגלות**. בעבור עגלות בית און שנלקחו בשבי יפחדו השוכנים בשומרון באמרם אם לא הגינו על עצמן איך יגינו עלינו : **כי אבל עליו**. על העגל יתאבלו עמו שהאמינו בו וגם הכומרים שהיו שמחים עליו הנה עתה יתאבלו על קבודו כי גלה ממנו כי קשלקח בשבי איה קבודו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לעגלות**. יתכן שהיו שם רבים שעשו בדמות העגל שעשה ירבעם ולפי שנלקחו בשבי ותשש קחן קנקבות אמר לעגלות : **בית און**. הוא בית אל וקנהו לקנאי : **יגורו**. ענין קחד כמו ויגר מואב (במדבר קב) : **קמרוו**. קן יקראו קהני עכו"ם וכן והשבית את הקמרים (מ"ב קג) : (מצודת ציון)

111 גַם-אוֹתוֹ לְאֲשׁוּר יוֹבֵל בְּנִזְוָה לְמֶלֶךְ יִרְבַּ בְּשָׁנָה אֶפְרַיִם יִקְחוּ
וַיְבוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מִעֲצָתוֹ:

רש"י גם אותו לאשור יובל. זה היה בשנת שתיים עשרה לאחז ויער ה' את רוח פול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי (ד"ה א ה) וגו' ונטל עגלי הזהב אשר צבית אל והלך לו לקיים מה שנאמר גם אותו לאשור יובל: מנחה למלך ירב. זה סנחריב: בשנה אפרים יקח. בשנת יקח לו ירבעם שהוא משבט אפרים שהעמיד לו עגל זה לאלוה: ויבוס ישראל. מאותה ענה שנועלו לעשותם כמו שנאמר (מלכים א יב) ויועז המלך ויעש שני עגלי זהב: (רש"י)

מצודת דוד גם אותו. כמו שיובא העם בשבי כן יובא גם העגל בשבי לאשור להיות למנחה אל המלך: **בשנה**. אז יקבל אפרים בושט על מה שעבדו ללא אלוה: **ויבוס וגו'**. כפל הדבר במ"ש: **מעצתו**. שייעצו לעשות העגלים (מצודת דוד):

מצודת ציון יובל. כמו יובל שי (ישעיה יח): **ירב**. הוא אשור וכן אל מלך ירב (לעיל ה): **בשנה**. מלשון בושט: (מצודת ציון)

112 נְדָמָה שׁוֹמְרוֹן מִלְכָּה כְּקֶצֶף עַל-פְּנֵי-בָיִם:

רש"י נדמה. נשתתק מלך שומרון והרי הוא כקצף שעל פני המים שהוא אוסקמ"א בלע"ז: (רש"י)

מצודת דוד נדמה שומרון מלכה. המלך אשר בשומרון נדמה הוא כקצף הם האבעבועות שעל פני המים שעולה למעלה ויתמיד זמן מועט כן המלך לא יתמיד במלכותו כ"א מעט זמן: (מצודת דוד)

מצודת ציון נדמה. מלי דמיון והשוואה: **כקצף**. ת"י כרותחא והם כעין אבעבועות ועל כי באים ע"י מהירו' השפיכה מכלי אל כלי ונראה כאלו השופך מתקצף לזה קרוי בלי קצף: (מצודת ציון)

113 וַנְשַׁבְּדוּ בְּמִוֹת אֲוֹן זֹטָאֵת יִשְׂרָאֵל קוֹיִן וְדַרְדָּר יַעֲלֶה עַל-

מִזְבְּזוֹתֵם וְאָמְרוּ לְהָרִים כְּסוֹנּוֹ וְלַגְּבָעוֹת זָפְלוּ עָלֵינוּ: (פ)

רפ"י צמות און. צמות בית אל: קוץ ודרדר יעלה על מזבחותם. שגלו עובדיהן ואין עוד פונה להם: ואמרו. ישראל: להרים כסונו. שלא יראונו אויבינו בצפתנו: (רפ"י)

מצודת דוד ונשמדו. ואז ישמדו הבמות שבבית און שהם היו חטאת ישראל : קוץ ודרדר. כי לא יבוא מי שם ויהיו שממה : ואמרו להרים כסונו. למען לא יראה מי בבשתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונשמדו. ענין אבדון : ודרדר. מין קוצים וכן וקוץ ודרדר (בראשית ג) : (מצודת ציון)

[ט] בַּיָּמִי הַגְּבֻעָה זָזְטָאת יִשְׂרָאֵל עָשָׂם עֲבֹדוֹ לֹא-תִשְׁיָגֶם בַּגְּבֻעָה בַּלְזָזְמָה עַל-בְּנֵי עֲלוֹהַּ:

רפ"י מימי הגבעה חטאת ישראל. חטאת זה נקוד רפי שהוא לשון נקבה ולשעבר כמו עשת זאת אזלת יד מימי גבעת בנימין חטאת ישראל לפי שהיה מעשה פלגש בגבעה בימי עתניאל בן קנז שהיה ראשון לשופטים בימי כושן רשעתים ובימיו היה פסל מיכה וכל זה מאינו בסדר עולם: שם עמדו. באותה מדה אחזו להם מאז: לא תשיגם בגבעה מלחמה וגו'. ולפי שהיה עון עכו"ם בידיהם ולא הקפידו עליו לכך לא הכליחה ידם במלחמת הגבעה על בני בנימין וקראם בני עלוה בני גאווה ששאו עמם עליונים ולא שמעו בקול אחיה' לתת את בני הגבעה ויונתן תרגם על ששאלו להם מלך והמליכו את שאול ואינו מתיישב לי אחר לשון העברית וגם שארי חיבור הפרשה נופל על ל' הראשון: (רפ"י)

מצודת דוד מימי הגבעה. ר"ל עון זה היה בידם מימי פלגש בגבעה כי גם אז היה בידם פסל מיכה : שם עמדו. במעלה זה עמדו אז : לא תשיגם. לכן לא תשיג אותם בגבעה נצחון מלחמה כשנלחמו על בני עולה הם בני בנימין שחזקו ידי עוברי עבירה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלוה. הוא הפך מן עולה וכמו כבש כשב : (מצודת ציון)

יג בְּאוֹתֵי וְאֶסְרוּם וְאֶסְפוּ עֲלֵיהֶם עֲמִים בְּאֶסְרוֹם לְשִׁתִּי (עֵינֹתָם) עֹנֹתָם:

רש"י צאותי ואסרום. לפי רלוני תמיד יסרתים משופט לשופט ומסרתים ביד שוקיהם: ואספו עליהם עמים באסרום לשתי עונותם. לפי שדימה אותם לעגלה כמו שנא' אחריו אפרים עגלה מלומדה לכך דימ' יסוריה' לפרה שמייגעין אותה בחרישה ואסרו' בעול המחרישה וסימלוני העול נוקבים ויורדים א' מכאן וא' מכאן אלכ שני עיני הסור וכן ת"י כמיסר פדנא על תרתין עינוהי פדנא כמד בקר: (רש"י)

מצודת דוד באותי ואסרום. ברצוני ליסרום וכן אייסרום באמת : ואספו. עובדי כוכבים רבים יתאספו לבוא עליהם למלחמה : באסרום. בעת אאסיר אותם לשתי מענות המחרישה לחרוש שתיהן יחד לא כדרך החורשים אחת אחת ר"ל כשאביא עליהם רעה כפולה ומרובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באותי. מל' תאוה ורצון : ואסרום. מל' יסורין : באסרום. ענין קשירה : עונותם. כמו מענייתם והוא הקו שיחרוש החורש באורך השדה וחוזר ועושה אחר כמוהו וכן עד כלות השדה כמו האריכו למענייתם (תהלים קכט) : (מצודת ציון)

יא וְאֶפְרַיִם עֲגָלָה מִלְמֹדָה אֶהְבֵּתִי כְדָוִשׁ וְאֲנִי עֲבָרְתִי עַל-טוֹב צְוֹאֲרָה אֲרַכִּיב אֶפְרַיִם יְזַרְזֹשׁ יְהוּדָה יִשְׁדָּד-לוֹ יַעֲקֹב:

רש"י ואפרים עגלה מלומדה. פירפויינט"א בלע"ז עשויה חבורות חבורות במלמד הבקר שקורין דיסגולויי"ן בלע"ז כלומר הרבה יסורין הבאתי עליה והרי היא לא נכנעה ותמיד אוהבת לדוש בתבואה מקום מאכל ומשמן ולא נכנעה להיות חורקת כל' לא נכנעו לתורה אלכ אחר שרירות לבס: אוהבתי. יו"ד יתירה כמו (בראשית לא) גנובתי יוס: ואני עברתי על טוב צוארה. לפיכך אני מביא עליה' מלכים שיתישו את כחם: ארכיב אפרים יחרוש יהודה וגו'. אם תרלו שארכיב אפרוי' על עכו"ם יחרוש יהודה וישדד לו (יעקב) לעלמו חרישה של מע"ט כמו שהוא מפרש ואומר נירו לכס ניר וגו': (רש"י)

מצודת דוד ואפרים. הנה אפרים הוא כעגלה שמרגילין אותה לעבודתה למשוך בעול ולחרוש והיא אוהבת לדוש למען תאכל מן הדיש ר"ל אני למדתים התורה והמצות והם חפצים בקבול השכר מבלי עשות המעשה : **ואני עברתי.** העברתי ידי : **על טוב צוארה.** ר"ל חפשתי צוארה וראיתי שהיא טובה ושמנה וראוייה לשום העול עליה ר"ל ראיתי שראוי הוא לקבל עליו עול התורה ומצוה. **ארכיב אפרים.** לכן הרכבתי עול התורה על אפרים וגם יהודה יחרוש ר"ל יעסוק במצות : **ישדד לו יעקב.** כל ישראל בכללו יכתת הרגבים לכסות הזרעים בעבורו למען יאכל פריה ר"ל יקיימו המצות לטובתן למען יקבלו שכר : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלמדה. ענין ההרגל כמו וילמד לטרף טרף (יחזקאל יט) : **אוהבתי.** היו"ד יתירה וטפלה : **לדוש.** מלשון דישה והוא הפרדת התבואה מהקשין : **ארכיב.** אמר בלשון שאלה על הדבר ההושם ממעל : **ישדד.** ענין כתישת הרגבים לכסות הזרעים ממעל וכן יפתח וישדד אדמתו (ישעי' כח) : (מצודת ציון)

[יב] זרעו לכם לצדקה קצרו לפי-זוטר גירו לכם גיר ועת לדרוש את-יהוה עד-יבוא וירה צדק לכם:

רפ"י זרעו לכם לצדקה. אצל אתם חרשת' רשע וגו' לפיכך וקאם שאון בעמך: נירו לכם ניר. עסקו בתורה ומסם תלמדו ללכת בדרך טובה להתגבר על יצר הרע כזה שהוא נר את השדה להפוך שרשי העשבים המכחיסים בתבואה מימות החמה כמה ימים לפני הזרע ועת תקבעו לדרוש את ה' לתלמוד תורה: עד יבא ויורה לך לכם. כשתהיו יגעו' זה הוא יצין אתכם להודיעכם לפונותיה בצדק, ד"א נירו לכם ניר עשו מעשים טובים קודם שיבא עליכם הלחץ וזה יגרום לכם שתתקבל תפילתכם בעת הצורך ואז יהיה עת ראוי לכם לדרוש הקדוש ברוך הוא בכל כרכיכם כי אז תשמע לעקתכם ויורה לך לכם וימטיר לך לכם כמו ירה צים (רפ"י) (שמות טו):

מצודת דוד זרעו לכם לצדקה. לטובתכם זרעו את הצדקה למען תקצרו תבואתה לפי החסד שאני עושה ר"ל עשו צדקה ותקבלו גמול בחסדי כי גמול מעשה הטוב גם הוא לחסד תחשב וכמ"ש מי הקדימני ואשלם (איוב מא) : **נירו לכם ניר.** ר"ל הסירו מלבבכם דעות נפסדות וכוזבות כמו שהחורש יחרוש שדהו להמית שרשי העשבים הרעים לבל יכחישו את הזרע הנזרע : **ועת לדרוש.** וקבעו עתים לדרוש את ה' לא באקראי : **עד יבא.** ר"ל כן עשו עד אשר יבא המקום ב"ה וישליך לכם צדק מן השמים

כי לא יקופח שכרכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפי לשיעור : נירו. ענין חרישה כמו ניר ראשים (משלי יג) :
יורה. ענין השלכה כמו ירם בים (שמות טז) : (מצודת ציון)

[יג] וְזֹרְשֵׁיהֶם-רָשָׁעַ עֲוֹלָתָהּ קִצְרֹתָם אֲכָלְתֶּם פְּרִי-כְּזוֹשֵׁי פִי-
בְּטָוֹת בְּדַרְכֵי בָרָב בְּדַרְכֵי

רש"י אכלתם פרי כחש. איתקבלתון תוסלמת עוזדיכון: (רש"י)

מצודת דוד חרשתם רשע. ר"ל הנה לא כן עשיתם כי חרשתם רשע וגוי ר"ל
חשבתם לעשות רשע וכן עשיתם אותה וככה היה הגמול : פרי כחש. גמול
מעשה השקר : בדרכך. במה שהיית הולך למצרים ולאשור לבקש עזרה
הנה בזה בטחת ברוב גבוריך ולזה לא חששת על אזהרותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון עולתה. מלשון עולה : כחש. שקר : (מצודת ציון)

[יד] וְקָאֵם שְׁאוֹן בְּעַמֶּךָ וְכָל-מִבְצָרֶיךָ יוֹשֵׁד כְּשֵׁד שְׁלֹמֹן בֵּית
אֲרַבָּאֵל בַּיּוֹם מְלֻזְמָה אִם עַל-בָּנִים רַטְשָׁה:

רש"י וקאם שאון. קול ענות נוסו נוסו: כשד שלמן בית ארבעאל. כבוזים
הבאים על עם יוסב בשלום פתאום על יד מארב שלא נזהרו צם לצרוח
מפניהם ושודדים את הכל: בית ארבעאל. יונתן תרגמו בית מארב ואל"ף
ולמ"ד יתירה זו כמו יזרעאל שאינו שם עיר כגון (לעיל ז) יענו את
יזרעאל וקראו בלשון שם עיר אף כאן קרא אותו כמין שם עיר וכן חיברו
מנחם אצל דונש פותרו שם מקום: רוטשה. נבקעה וכן נערים תרטשה
(ישעיה יג) ועולליהם ירוטשו (שם) ל"א רוטשה עזובה כמו נוטשה: (רש"י)

מצודת דוד וקאם. לכן יקום בעמד קול שאון מלחמה וכל מבצריך יושד
ע"י שודדי : כשד וגוי. באותן הימ"י היה א' נקרי שלמן ונלחי על בית
ארבעאל ושדד אותם ובקע האם סמוך לבנים לעיניהם ואמר שכמו כן
יושדדו גם המה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וקאם. מלי קימה : שאון. המיית מלחמה : יושד. מלשון
שדידה ועושק : שלמן. שם אדם : בית ארבעאל. שם משפחה : רטשה.

ענין בקיעה כמו ועולליהם ירטשו (ישעיה יג) : (מצודת ציון)

[טו] כָּכָה עָשָׂה לָכֶם בַּיַּת-אֵל מִפְּנֵי רַעַת רַעְתְּכֶם בְּשִׁזּוֹר
נְדָמָה נְדָמָה מְנוּעַר מְנוּעַר מִכָּל טוֹב : (כ"ז)
יִשְׂרָאֵל :

כ"ז ככה עשה לכם בית אל. כל הפורענות הזה גרם לכם העגל שבצבית
אל: רעת רעתכם. רעת רשעכם עבירות זדונכם: בשחר נדמה נדמה. נרדם
כאילו זלילה כלומר אין זו כח ולמה כל זאת כי זהו ישראל נער
ואוהבה מנוער מכל טוב: (כ"ז)

מצודת דוד ככה. הדבר הזה עשה לכם בית אל מפני דעת העגל העומדת
בה שהיא רעתכם אשר הורגלתם בה מאז כי עוד במדבר עשיתם את העגל
: בשחר. ר"ל בתחלת מלכות הושע בן אלה בשנת שש למלכו נכרת
מלכותו בכריתה כי אז אסרו מלך אשור כמ"ש במ"ב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשחר. בבוקר : נדמה. ענין כריתה ואבדון כמו ער מואב נדמה
(שם) (טו) : (מצודת ציון)

הושע פרק-יא

[א] כִּי זָעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְבֶּהוּ וּבְמִצְרַיִם קָרָאתִי לְבָנָי :

כ"ז וממלכתי קראתי לבני. ע"י נביאי להדבק בתורתו והם מה עשו:
(כ"ז)

מצודת דוד כי נער. עודו בנערותו משועבד במצרים אהבתיו : וממצרים.
מעת יצא ממצרים קראתי את בני ר"ל שלחתי אליו עבדי הנביאים
לקרוא לו לשוב אלי : (מצודת דוד)

[ב] קָרָאתִי לָהֶם בֶּן הַלְּכוּ מִפְּנֵיהֶם לְבַעֲלֵי יִזְבֹּזוּ וּלְפֹסְלִים
יִקְטְרוּ :

רפ"י קראו להם כן הלכו מפניהם. כל מה שהנביאים קוראים להם ללמדם דרך הטובה כן הם הפכו עורף לזרוע מפניהם: לזעלים יזחוו. דרך המקרא לדבר כן כמו כרוזם כן חטאו לי (לעיל 7) וכאשר יענו אותו כן ירבה (שמות) (א): (רפ"י)

מצודת דוד קראו להם. כל מה שהנביאים הרבו לקרוא להם בשמי כן הרבו ללכת ולברוח מפניהם ולא אבו לשמוע אבל זבחו לעגלים : (מצודת דוד)

[ג] וְאַנְכִי תִרְגַּלְתִּי לְאַפְרַיִם קְוֹזִים עַל-זְרוּעוֹתַי וְלֹא יָדְעוּ כִּי רִפְּאֵתִים:

רפ"י ואנכי תרגלתי לאפרים קחם וגו'. שלחתי לפניהם מנהיג המרגילם בנחת: קחם על זרועותיו. זה משה שנאמר בו (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק: תרגלתי. כמו הרגלתי ואין לו דמיון: ולא ידעו כי רפאתים. יודעין היו אלא שדשו בעקב עשו ענמם כלל יודעים ואגדה במדקש רבי תנחומא דקשו כלפי בני יוסף כשהביאם לפני יעקב לזרכם ראה יעקב רשעים עתידים ללאת מאפרים ירבע' ואחאב ונסתלקה ממנו רוח' ק ויאמר מי אלה (בראשית מח) בקש יוסף רחמים ושרתה רוח הקודש על יעקב וזרכם זהו ואנכי תרגלתי רוחי על יעקב לכורך אפרים ולקחם על זרועותיו: (רפ"י)

מצודת דוד ואנכי. הלא אנכי הרגלתי את אפרים שהאומן יקחם על זרועותיו בחמלה רבה רי"ל נתתי להם מנהיג טוב להוליכם בנחת וזה משה שנאמר כי כאשר ישא האומן את היונק (במדבר י"א) : ולא ידעו. אינם משימים לב לדעת שרפואתם והצלתם בא ממני : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרגלתי. כמו הרגלתי : (מצודת ציון)

[ד] בְּזוֹכְלֵי אֲרָם אֲמִשְׁכֶּם בְּעִבְתוֹת אֶהְבֶּה וְאֶהְיֶה לָהֶם כְּמַרְיָבִי עַל עַל לְזוּיָהֶם וְאַטְ אֶלְיוֹ אוֹכִיל:

רפ"י **בחבלי אדם.** הייתי מוסכם תמיד בחבלים רכים אשר ימשוך בהם אדם את בנו כלומר במשיכת רחמים וכן תרגום יונתן: ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם. כאיכרים הטובים המרימי' עול בידיהם ע"י לווחים להקל מעל הפרה החורקת כן הייתי עמם בכל כרה להקל מעליהן (ל"א סא"א) כמרימי עול על לחיהם כאכרים המרימים עול מעל לוואר השור ע"י שמאריכין את הכלונם שהעול נתן ברשאו להקל מעל הפרה החורקת כן הייתי עמם בכל כרה להקל מעליה' כן תרגם יונתן כאיכר' טבא ומוריד בלחיאתהון: ועל לחיהם. ל' לחי של מצוי: ואט אליו אוכיל. הטיתי לו כח להכיל עול היסורין ויונתן תרגם על שם פסיפק להם מזונות במדבר: (רפ"י)

מצודת דוד **בחבלי אדם.** משכתיים ללכת אחרי בחבלים רכים ונוחים שמושכים בהם בני אדם ר"ל הנהגתים בדרך חמלה : **בעבותות אהבה.** בחבלים עבים שמושכים בהם דרך אהבה והוא כפל ענין במ"ש : **ואהיה להם.** הנהגתים ברחמנות כמו החורשים הרחמנים המרימים העול מעל לחיי הבהמה להקל ממנה כובד משא העול : **ואט אליו אוכיל.** כהחורשים הרחמנים המטים אוכל לפי הבהמה בעת שחורשת ר"ל הקלתי עולם והספקתי די צרכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כמרימי.** מלשון הרמה : **לחיהם.** מל' לחי : **ואט.** מל' הטיה : **אוכיל.** מאכל : (מצודת ציון)

וה' לא ישוב אל-ארץ מצרים ואשור הוא מלכו כי מאנו לשוב:

רפ"י **לא ישוב אל ארץ מצרים.** הצטחתיו לא תוסיפו לראותם עוד וגו' (שמות יד) ומה הועיל הרי על כרחו אשור הוא מלכו הרי חטאו וגרמו להם להיות עבדים לאשור על כי מאנו לשוב: (רפ"י)

מצודת דוד **לא ישוב.** לא היה להם לשוב אל ארץ מצרים לבקש מהם עזרה : **ואשור וגו'.** ר"ל וכי אשור הוא מלכו ללחום מלחמתו אשר מאנו לשוב אלי ולבקש עזרה ממני וסמכו על אשור כאלו היה מלכו ומבקש טובתו : (מצודת דוד)

וה' וזלה זרוב בעריו וכלתה בהיו ואכלה ממועצותיהם:

רפ"י וחלה חרב. ותנוח חרב בעריו: וכלתה בדיו ואכלה. וכלתה גבוריו ותאכלם: ממועלותיהם. נקוד שני טעמים זו הטיפחא זו הסילוק לפי שהוא דיבור בפני עצמו וכן להחלו דלא יטמא בעל בעמיו (ויקר' כא) וכן לדורותיכם דשמן משחת קודש (שמות ל): (רפ"י)

מצודת דוד וחלה. לכן תחול החרב בעריו ותכלה את גבוריו : ואכלה. הנה החרב תאכל את כלם מסבת מועצותיהם אשר יעצו לבקש עזר ממלכי מצרים ולא פנו אל ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחלה. תשכון כמו על ראש רשעים יחול (ירמיה כב) : וכלתה. מל' כליון : בדיו. ענפיו כמו ותעש בדים (יחזקאל יז) ור"ל גבוריו : (מצודת ציון)

11 וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹבְתִי וְאֶל-עַל יִקְרְאוּהוּ יִזְוֶה לֹא יְרוּמִם:

רפ"י ועמי תלואים למשובתי. כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אלי תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב בקושי ישובו אלי: ואל על יקראוהו יחד לא ירומם. ואל הדבר אשר עליו יקראוהו הנביאים יחד לא ירוממוהו עמי ולא יאות לעשותו ויש מפרש ואל על יקראוהו פגעים קשים יפגעום ואל כמו יש לאל ידי (ראשית לא) ואין זאת שהרי נקוד בפתח ואם היה ואל שם דבר היה נקוד בצירי ויונתן תרגם במרעא קשיא יתערעון עשה אל (סא"א על) לשון קשה ולי נראה שפרשתי כהוגן: יחד לא ירומם. כחדא לא יהכון בקומא זקופא: (רפ"י)

מצודת דוד ועמי תלואים למשובתי. עמי תלויים ומסופקים לשוב אלי וממתינים עד שאשוב אליהם תחלה להטיב עמהם : ואל על יקראוהו. ר"ל עם כי הנביאים כולם קוראים אליו שהוא ישוב תחלה אל העליון ב"ה כי הוא רם ונשא הנה הם כולם יחד אין בהם מי שירומם אותו העליון לכבדו לשוב אליו תחלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תלואים. מלשון תלוי ומסופק : למשובתי. מלשון השבה : על. מל' עליון וכן על עולה (איוב לו) : (מצודת ציון)

12 אִיךָ אֶתְנֶךָ אֶפְרַיִם אֲמִנֶנְךָ יִשְׂרָאֵל אִיךָ אֶתְנֶךָ כְּאֲדָמָה

אֲשֵׁימַךְ כְּצַבֵּאִים נְהַפֵּךְ עָלַי לְבִי יִזְדָּר נִכְמְרוּ נְזוּבִי:

רס"י אמגנד. אמסרך זיד אויזיך כמו אשר מגן לריך (סס יד): נכמרו. נתחממו לשון ארמי וכן עורנו כתנור נכמרו (איכה ה): (רס"י)

מצודת דוד **איך אתנד אפרים.** ר"ל הנה עכ"ז רחמתי עליך ואומר איך אתנד אפרים ביד העכו"ם איך אמסרך בידם איך אתנד להיות הפוכה כאדמה וכו' כאומר איך אוכל לראות באבדן עמי : **נהפך עלי לבי.** עם כי כעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם : **יחד נכמרו נחומי.** כל מדות תנחומין שיש בי לנחם על הרעה כולם יחד נתחממו ונתעוררו בלי מצוא צד הפכו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אמגנד.** ענין מסירה כמו אשר מגן צריך (בראשית יד) : **כאדמה.** כצבואים. הן חברותיהן של סדום ועמורה : **נכמרו.** ענין חמום כמו עורנו כתנור נכמרו (איכה ה) וזה הלשון יאמר על החמלה : **נחומי.** מלי תנחומין וחרטה : (מצודת ציון)

טו **לֹא אֶעֱשֶׂה זָרוֹן אִפִּי לֹא אָשׁוּב לְשׂוֹנֵת אֲפָרַיִם כִּי אֶל אֲנָכִי וְלֹא-אִישׁ בְּקִרְבִּי קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר:**

רס"י לא אשוב. מדברי הטוב אשר אמרתי (ויקרא כו) לא מאסתים ולא געלתים להיות משחית את אפרים: כי אל אנכי. המקיים דבר טובתי ואין מדתי להנחם על הטוב: בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר. אחרת כזר הבטחתי להשרות שכינתי בקרבך זירושלים ולא אשרה אותה עוד על עיר אחרת ויש מפרש בעיר ל' שנאה כמו (שמואל א כה) ויהי ערך: (רס"י)

מצודת דוד **כי אל אנכי.** ובכל עת ידי משלה עליהם לכן אאריך עוד אפי : **ולא איש.** שממהר להנקם בחושבו פן לאח"ז לא יהיה לאל ידו : **בקרבך קדוש.** ר"ל לכן עוד אשרה בקרבך קדושת שכינתי ולא אבוא בעיר אחרת מערי העכו"ם : (מצודת דוד)

יז **אֲזַרְיִי יְהוָה יִלְכּוּ כְּאֲרִיָּה יִשְׁאַג כִּי-הוּא יִשְׁאַג וַיִּזְרְדוּ בָּנָיִם בָּיִם:**

רס"י כאריה ישאג. עוד ישאג להם כאריה שינאו מן הגליות וילכו אחריו:

ויחרדו בניס מים. ויתכנסון גלותא ממערב: (רס"י)

מצודת דוד אחרי ה'. ר"ל זאת אעשה להם בבוא זמן הגאולה בימי המשיח ילכו אז אחרי ה' אל ארצם : **כאריה ישאג.** כמו שע"י שאגת האריה מתאספים אליו כל החיות כי הוא המלך עליהם כן יתאספו כולם אחרי ה' : **כי הוא ישאג.** ר"ל יעורר הלבבות כאלו ישאג בקול לישראל הנקראים בניס למקום ימהרו לבוא מפאת הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחרדו. ענין מהירות ההליכה בחפזון רב וכן ויחרדו זקני העיר לקראתו (ש"א טז) : (מצודת ציון)

[יא] יִזְרְדוּ כְּצֹפּוֹר מִמִּצְרַיִם וְכִינֹזָה מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהוֹשִׁיבֵתֵיחַם
עַל-בְּתֵיחֵם נָא-יְהוָה: (ס)

מצודת דוד יחרדו. וכן ימהרו לבוא ממצרים ומאשור כצפור וכיונה הממהרים לעוף : **והושבתים.** ואני אושיב אותם לבטח על בתיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון והושבתים. מלשון ישיבה : (מצודת ציון)

הושע פרק-יב

[א] סִבְבֵנִי בְּכֹזֵשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בַּיִת יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה עַד
רֹד עַם-אֵל וְעַם-קְדוֹשִׁים וְאֶמֶן:

רס"י סבבוני. כזר זכחק ובמרמה אפרים ובית ישראל מלכי עשרת השבטים וכל העם אזל יהודה עודנו רד עם אל מושל עוד זיראת אלהים רד כמו (במדבר כד) וירד מיעקב עוד מלכיהם עם הקב"ה: (רס"י)

מצודת דוד סבבוני בכחש אפרים. הנה מלכות אפרים סבבו אותי כאלו שבים אלי אבל יכחשו בי כי לבס בל עמם : **ובמרמה וגו'.** כפל הדבר במ"ש : **ויהודה.** אבל יהודה עדיין הוא מושל עם האל ר"ל מכריח את העם ללכת עם האל בדרכי התורה : **ועם קדושים.** עם אלהים קדושים

הוא הנאמן לקיים מאמרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון רד. ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (תהלים ק"י) : (מצודת ציון)

[ב] אַפְרַיִם רֵעָה רִוּוֹ וְרִנָּה קָדִים כָּל-הַיּוֹם כָּזָב וְשׂוֹד יִרְבֵּה וּבְרִית' עִם-אֲשׁוּר יְכַרְתּוּ וְשִׁמֹן לְמִצְרַיִם יוֹבֵל:

רפ"י רועה רוח. לשון ריע מתחבר לדברי רוח להעכו"ם ושמן שלהם למכרים מוזילים לתת שוחד למכרים לעזור אות': (רפ"י)

מצודת דוד רועה רוח. הוא מרעה את הרוח ר"ל עוסק הוא בדברי הבל : ורודף קדים. הוא כפל ענין במ"ש : כזב ושוד ירבה. מרבה לדבר כזב ולעשוק בני אדם : וברית וגו'. להיות בעזרתו : ושמן וגו'. לשחדו לעזור לו מול האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון רועה. מלשון מרעה : קדים. ר"ל רוח קדים : ושוד. ענין עושק : יובל. ענין הבאה כמו יובל שי (ישעיה יח) : (מצודת ציון)

[ג] וְרִיב לַיהוָה עִם-יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל-יַעֲקֹב כְּדָרְכָיו כְּמִעַלְלָיו יֵשִׁיב

רפ"י וריב לה' עם יהודה. אליהם הוא מגיד את דברי ריבו אשר עשו לו אחיהם בית ישראל ולא יתמהו צפקדו על יעקב כדרכיו: (רפ"י)

מצודת דוד וריב לה'. ר"ל הואיל וגם יהודה סרח אח"כ לכן יהיה ריב לה' גם עם יהודה ולזכור על כל בני יעקב כפי דרכיו שהלך בו וכפי מעלליו ישיב לו גמול : (מצודת דוד)

[ד] בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת-אֲזוּזָיו וּבְאֲזָנָיו שָׂרָה אֶת-אֱלֹהִים:

רפ"י צבטן עקב את אחיו. כל זה עשיתי לו אחזו צעקבו סי' שהוא יהיה לו גביר: (רפ"י)

מצודת דוד **בבטן עקב את אחיו.** ר"ל הלא יעקב אביהם עודו בבטן אמו אחז בעקב עשו אחיו והפלא הזה היה לאות : **ובאוננו.** ובכחו נעשה שר אל אלהים הוא המלאך שרו של עשו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עקב.** ר"ל אחז בעקבו הוא סוף הרגל : **ובאוננו.** ענין אומץ וכח כמו ואוננו בשרירי בטנו (איוב מ) : **שרה.** מלשון שררה : (מצודת ציון)

וַיֵּשֶׁר אֶל-מִלְאָךְ וַיִּכְלֵ בְכָה וַיִּתְּזוּן-לוֹ בַּיִת-אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשָׁם יִדְבֹר

רש"י **צכה.** המלאך: ויתחנן לו. כשאמר לו לא אשלחך כי אם צרכתי (צרכאית לז) המלאך היה מבקש ממנו הנח לי עכשיו סופו של הקב"ה ליגלות עליך צדיק אל ושם ימלאנו ושם ידב' עמנו והוא ואני נסכים לך על הברכות שצירכך ינחק ואותו מלאך שרו של עשו היה והיה מערער על הברכות: **הברכות:** (רש"י)

מצודת דוד **וישר.** וכאשר נעשה שר אל המלאך ולתוספת ביאור אמר ויוכל לו ר"ל נצחו והתגבר עליו אז המלאך בכה לפניו והתחנן לו להניחו ללכת וכה אמר הנה בבית אל ימצא ה' אותנו ושם ידבר עמנו ושם יברכך ואהיה שם גם אני ואודה לך על הברכות כן דרז"ל וכאלו יאמר בזה אם נתתי הכח ביד יעקב להתגבר על המלאך מדוע אי"כ לא תבטחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויוכל.** מל' יכולת : (מצודת ציון)

וַיְהִי וְהָיָה הַלְבָאוֹת הַצְּבָאוֹת אֶלֹהֵי יְהוָה זָכְרוּ:

רש"י **וה' אלהי הלבאות ה' זכרו.** כאשר הייתי מאז כן אני עתה ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אזיכם הייתי נוהג עמכם כאשר נהגתי **עמו:** (רש"י)

מצודת דוד **וה'.** ר"ל הלא ה' הוא האלהים על צבאות מעלה ומטה והכל שלו ובידו : **ה' זכרו.** שמו הוא ה' המורה שהוא אדון הכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **זכרו.** שמו כי בשם יזכר : (מצודת ציון)

יז וְאַתָּה בְּאַלְהֵיךָ תִּשׁוּב וְזָסַד וּמִשְׁפָּט עֲבֹר וְקָנָה אֶל-אַלְהֵיךָ
תְּבִיד:

רס"י ואתה באלהיך תשוב. זהבטחתו וזמסענתו שהוא מבטיחך אתה יכול לסמוך ותשוב אליו רק חסד ומשפט שמור ומוצטח אתה לקוות לישעו תמיד: (רס"י)

מצודת דוד ואתה. וגם אתה במשענת אלהיך תשב בשובה בנחת רק שמור חסד ומשפט ואז קוה תמיד אל אלהיך כי בטוח תהיה שימלא תקותך: (מצודת דוד)

מצודת ציון תשוב. ענין ההשקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): (מצודת ציון)

יח כְּנַעַן בִּידוֹ מֵאֲזִנֵי מֵרְמָה לְעֵשֶׂק מֵרְמָה אֶהָב:

רס"י כנען בידו מאזני מרמה. אתם סמוכים על זלעכם שאתם סוחרים ורמאים ועל עשרכם אתם אומרים אך עשרתי ולא לעבוד את הקב"ה: (רס"י)

מצודת דוד כנען. ר"ל אבל אתם כסוחר הרמאי אשר בידו מאזני מרמה ואוהב לעשוק את הבריות ואינך חפץ בחסד ובמשפט: (מצודת דוד)

מצודת ציון כנען. תגר וסוחר וכן וחגור נתנה לכנעני (משלי לא): מאזני. מלשון מאזני משקל: (מצודת ציון)

יט וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עֲשִׂרְתִּי מִצְּאֹתִי אֲוֹן לִי כָל-יְגִיעֵי לֵב יִבְצְאוּ-לִי עֲוֹן אֲשֶׁר-זָכַרְתָּ:

רס"י מצאתי און לי. און כח ומדרש אגדה היה דורש רבי שמעון ז"ל מצאתי און לי מצאתי לי שטר חוב שיש לי מלכות על ישראל וילכו גם אחיו ויפלו וגו' הננו כך לעבדים (קס נ) און לי דיני שטר כמו כותבין עליו אוננו וכמו באוני אחד ובטימי אחת בב"ר וזה פירושו ויאמר אפרים אך

עשרתי מלאתי און לי ירבעם בן נבט שהיה משבט אפרים מתפאר בעלמו ואומר אך עשרתי מלאתי און לי שטר אחד שכל ישראל עצדים לי שאבי קנה אותם דכתיב וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים ומה שקנה עבד קנה רצו וכל ממונם שלי לפיכך אין בי חטא אם חטול כל אשר להם כי הם עבדי מה כתיב אחריו ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים (שמות כ) גדולה הצאה לאביך במצרים מלאתי היתה אמר הקב"ה הננו לך לעבדים לא שכחת אבל אנכי ה' אלהיך שגא' בעשרת הדברות שכחת שהעמדת שני עגלים א' בבית אל וא' בדרן ולענין פשוטו של מקר' אתה אומ' מלאתי און לי ע"י עושה ומאזני מרמה ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרי' שם הבחנתי בין טיפה של בכור לטיפה שאינ' של בכור אף אני היודע ונפרע ממאזני מרמה העשוין מצלי הבין ומהטומן משקלותיו במלח כדי לרמות: כל יגיעי לא ימלאו לי. טוב לך אם אמרת בלבך כל ממוני לא יהא זו ספוק לכפר על עוני אשר חטאתי כן תרגם יונתן נביא אמר להון כל עותריו לא יתקיים לכון ביום תושלמת חוביכון: לא ימלאו. לא יספיקו כמו (במדבר יא) ומלא להם ולא יתכן לפרש כל יגיעי כל היגיעים לבקש עוני ולא ימלא לי עון שאם כן היה ראוי לכתוב כל יגיע בלא יו"ד ולנקוד בליר"י אבל עתה אינו ל' יגע אלא לשון יגיע: (רש"י)

מצודת דוד ויאמר אפרים. ר"ל ועוד יוסף פשע כי יאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי לי און וכח לאסוף הון ולא ה' פעל כל זאת ויאמר עוד בכל יגיעי הוא העושר הבא ביגיעי הנה בכולו לא ימצא לי און אשר יחטא אדם בהנה ר"ל אין בו שום נדנוד עון גזל ואונאה כי יחשוב שאין המקום ב"ה מכיר במעשיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון און. ענין כח ואומץ : כל יגיעי. בכל יגיעי ותחסר בי"ת השמוש : (מצודת ציון)

[י] ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים בימי מועד:

רש"י עוד אושיבך באהלים. אכרית מתוכך סוחרי מרמה ואושיבך באהלים לעמיד מתוכך תלמידים עוסקי' בתורה: כימי מועד. כימי מועד הראשון שהיה יעקב איש תם יושב אהלים: (רש"י)

מצודת דוד **ואנכי**. אבל הלא אנכי הי' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משפיע לך טובה ומשגיח במעשיך בהשגחה פרטית לא ע"י אמצעים מלאכי מעלה כדרך העכו"ם : **עוד אושיבך באהלים**. עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיב אותך בדרך באהלים כמו בימי הזמן ההוא שיצאת מארץ מצרי' כי עד עולם לא תסור השגחתי ממך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אושיבך**. מלשון ישיבה : **מועד**. ענין זמן כמו כי אקח מועד (תהלים (מה) : (מצודת ציון)

[יא] **וְדַבַּרְתִּי עַל-הַנְּבִיאִים וְאַנְכִי וְזִזְוֹן הַרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה:**

רס"י **ודברתי על הנביאים**. להוכיח אתכם ולהחזיר אתכם למוטב: **וזיד הנביאים אדמה**. נראיתי להם זכמה דומיות, ד"א אדמה להם דברי ע"י משלים **כדי ליצבם על שומעיהם:** (רס"י)

מצודת דוד **דברתי**. על עסקיכם דברתי אל הנביאים והרביתי דברי חזון : **אדמה**. ר"ל דברתי בדמיון ובמשל להיות מקובל על הלב כי מאד אני משגיח **בך** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חזון**. ענין מראה נבואה : **אדמה**. מלשון דמיון ומשל : (מצודת ציון)

[יב] **אם-גלעד און אף-שוא ה'ו בַּגְּלִיל שְׁוֹרִים זְבוּזוּ גַם בְּזָבוּזוֹתֵם כְּגִלִּים עַל תְּלָמִי שָׂרִי:**

רס"י **אם גלעד און**. אם זא להם סבר ואונס הם גרמו לענאם כי אך שוא היו ובגלגל שורים זכחו לעכו"ם: **גם מזבחותם**. רבים כגלים שעל תלמי שדי, תלמי שדי היא מענית המחריקה קרויה תלם: (רס"י)

מצודת דוד **אם גלעד און**. אם און בא על גלעד הנה לא באה במקרה כ"א בהשגחה לתשלום גמול כי מעשיהם היו אך שוא כי בגלגל מקום שעמד המקדש בתחלה שם זכחו שוורים לעבודת כוכבים וגם מזבחותם שעשו לעבודת כוכבים היו מרובות כמו מספר הגלים שהם על תלמי שדה :

מצודת ציון און. ענין עמל ויגיעה כמו כי לא יצא מעפר און (איוב ה) : כגלים. ענין תל ודגור : תלמי. היא הערוגה הנעשה בחרישה וכן תלמיה רוה (תהלים סה) : שדי. כמו שדה : (מצודת ציון)

[יג] וַיְבָרֵז יַעֲקֹב שֵׁדָה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שְׂמֹר:

רס"י ויצרע יעקב שדה ארם וגו'. כאלם שאומר נחזור על הראשונות שדברנו למעלה וישר אל המלאך ועוד זאת עשיתי לו הולכך לזרוח שדה ארם ידעתם איך שמרתיו: וזאשה שמר. את הלל: (רס"י)

מצודת דוד ויברח יעקב. הלא כשברח יעקב מפני עשו אל ארם אזעבד ללבן בעבור אשה היא רחל ואח"ז חזר עוד לשמור צאן לבן בעבור אשה אחרת וכל זה היה מגודל עוני כי בא בידיים ריקניות וכאומר הלא חזר ברכוש גדול ומי נתן לו זה הרכוש הלא אני ואיך תאמר אך עשרתי מצאתי און לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון שדה ארם. כמו ארץ ארם : (מצודת ציון)

[יד] וּבְנָבִיא הָעֵלָה יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִבְּצָרִים וּבְנָבִיא זְשָׁבָר:

רס"י ונביא העלה ה' וגו'. ועל שאתם מזיז את הנביאים ומלעיגין בדבריהם הלל נביא העלה וגו': (רס"י)

מצודת דוד ובנביא. הלא ע"י משה נביאי העלה וכו' וע"י היה נשמר בדרך וכאומר הכל בא בהשגחתי ואיך תכחשו לומר שאינני משגיח ומכיר מעשה האדם : (מצודת דוד)

[טו] הַכְּעִיס אֶפְרַיִם תְּמָרוֹרִים וְדָבְמִיו עָלָיו יִפְּוֵשׁ וְזָרְפָּתוֹ יִשְׁעִיב לוֹ אֲדָנָיו:

רס"י הכעיס אפרים. לזוראו לבזות את נביאיו ולבגוד בו: תמרורים. הם

לו כי דמיו אשר שפך בהחטיו את ישראל להכמיד לעכו"ם והמחטיו לח' קשה לו מן ההורגו כאשר אנו למידין מעמון ומואב שהטעו את ישראל להאמל לבעל פעור וענאן הכתוב יותר ממארי ואדומי שטבעו בנהר וילאו בחרב לקראתם: עליו יטוש. עליו יטילם הקב"ה: וחרפתו. שחירף את שלמה כענין שנאמר (מלכים א' יא) וירס יד במלך שהוכיחו ברבים על אשר בנה שלמה את המלוא כדמפורש בחלק: ישיב לו אדוניו. הקב"ה שהרי הוא הרע לעשות יותר ממנו: (רש"י)

מצודת דוד **הכעיס**. ר"ל אחר שכל זה ידוע לאפרים ועכו"ז הכעיס לה' במעשים רעים: **ודמיו**. לכן הדם ששפך יתפשט עליו לקחת נקם: **וחרפתו**. מה שחרף כלפי מעלה להחליפו בעגלי הזהב הנה האל הוא אדוניו ומושל בו וגמול מעשיו ישיב לו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תמרורים**. מלשון מר: **יטוש**. ענין התפשטות כמו ויטוש על המחנה (במדבר יא): (מצודת ציון)

הושע פרק-יג

[א] כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רִתָּת זָשָׁא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּאֱשֶׁם בַּבַּעַל וַיִּמּוֹת:

רש"י כדבר אפרים רתת. כשקנא ירבעם למקום ודבר כנגד שלמה דברים קשים וברעדה שהרי מלך גדול היה שלמה: נשא הוא בישראל. משם זכה להנשא להיות מלך ישראל: ויאשם בבעל. כיון שעלה לגדולה ויאשם בעכו"ם: וימות. נכרת בית ירבעם וכן בית אחאב, ויונתן תרגם כד ממלל חד מדבית אפרים רתיתא אחיד להון לעממיא מתרברבין הווי בישראל וכדו לחבו בפולחן טעותא מתקטלין: (רש"י)

מצודת דוד **כדבר אפרים**. ירבעם הבא מאפרים כשדבר ברעדה דברים קשים להוכיח את שלמה כמ"ש במ"א עי"ז זכה להתרומם בישראל למלך עליהם וכאשר חטא בבעל נטרד מן העולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון רתת. ענין רעד כי יאחזמו רעד (שמות טו) ת"א אחדינון רתיתא : נשא. ענין הרמה : ויאשם. מלי אשמה ורשע : (מצודת ציון)

ב וְעַתָּה | יוֹסִפוּ לְזוֹטָא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה מִכֶּסֶפֶם כְּתַבּוּנָם
עֲצָבִים מַעֲשֵׂה זֹרְעִים כֹּלָה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זְבוּנֵי אָדָם
עֲגָלִים
ישקון:

רס"י עתה. בית יהוא שראו כל זאת יוסיפו לחטוא: כתבונם. כתבניתם:
זובחי אדם עגלים ישקון. כומרי המולך אומרים לישראל מי שזבחה בנו
לעכו"ם כדאי הוא להיות נושא העגל שהרי דורון חביב הקריב לו כך
פירשו רבותינו בסנהד' ומיושב הוא על לשון המקרא יותר מתרגום של
יונתן: (רס"י)

מצודת דוד ועתה. בני הדור הזה הוסיפו לחטוא ולא הספיק להם עגלי
הזהב שעשה ירבעם כי עוד עשו לעצמם כ"א בביתו עשה מסכה מכספם
כדמות העצבים שעשה ירבעם : מעשה חרשים כלה. כל מעשה המסכה
היה מעשה חרשים להדמות להעגלים של ירבעם : להם וגו'. על העגלים
היו אומרים מי שמנשק אותם שכרו הרבה מאד כאלו היה זובח לו בן
אדם שהוא אצלם הגדולה שבעבודות ולכן עשה כ"א בביתו שיהא מצוי
לו לנשקו בכל עת : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסכה. הנעשה מיציקת המתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד)
: כתבונם. כמו כתבניתם והוא ענין דמות כמו תבגית (דברים ד) : עצבים.
כן יקראו העכו"ם : חרשים. אומנים : ישקון. מלי נשיקה : (מצודת ציון)

ג לִכֵּן יִהְיוּ כַעֲנַן-בִּיקָר וְכַטֹּל בַּמַּעֲסִים הַלֵּךְ כְּבוֹץ יִסְעַר מִגֹּרֶן
וּכְעֵשֶׂן
מארבה:

רס"י וכטל משכים הולך. וכטלח דמוהי פסיק: כמוץ יסוער מגורן.
כמואלח דנשבה רוח מאידלרא: יסוער. אשר סערה תשאנו: (רס"י)

מצודת דוד לכן. לזאת יהיו כלים מהר כענן בוקר שהולך לו מהרה וכטל
המשכים ללכת בזרוח השמש כי אז נפסק בשעה אחת : כמוץ. כמו מוץ
התבואה הפורח מן הגורן ע"י רוח סערה וכמו העשן הממהר לעלות דרך
ארובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כמוץ. הוא פסולת התבואה כמו אם כמוץ (תהלים א) : **יסוער.**
מל' רוח סערה : **מגרן.** הוא מקום התבואה : **מארובה.** כן יקרא החלון
אשר ממעל בתקרת הבית כמו וארובות השמים (בראשית ז) : (מצודת ציון)

יד וְאַנְכִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּמֵאֲרֵץ מִצְרָיִם וְאֱלֹהִים וְזוֹלַתִּי לֹא תִדְעַ
וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי בְּלִתִּי:

רס"י ואנכי ה' אלהיך. ולא היה לך למרוד בי: (רס"י)

מצודת דוד ואנכי. ר"ל ראויים הם לכליון כי הלא אנכי ה' אלהיך מעת
הוצאתיך מארץ מצרים כי אז קבלתם אותי לאלוה ומהראוי שלא תדע
אלהים זולתי הואיל ואין מושיע בלתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון זולתי. בלתי. ענינם אחד כמו בלעדי : (מצודת ציון)

יה אֲנִי יֹדְעֶתְךָ בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ תְּלַאבוֹת:

רס"י אני ידעתיך. נתתי לך לדעת כרכך וספקתיך: תלאובות. אין לו דמיון
ופתרונו לפי עניינו תל שאובין בו כל טובה ואין מולאין: (רס"י)

מצודת דוד אני ידעתיך. נתתי לבי לדעת צרכך במדבר ולהזמין לך וכאומר
הואיל ומתחלה ועד סוף השגחתי עליך ופנית לעבודת כוכבים לכן ראוי
אתה לכליון : **בארץ תלאובת.** כפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תלאובות. ענין צמאון ואין לו דמיון ויתכן שהוא כמו תל אובת
ר"ל תל שחואבים בו לכל דבר כי לא ימצא שם מה : (מצודת ציון)

יז כְּמִרְעִיתָם וַיִּשְׁבְּעוּ וַיִּשְׁבְּעוּ וַיִּרְם לָבֶם עַל-כֵּן שְׂכֹזְזוּנִי:

רס"י כמרעיתם. כאשר באו לארץ מרעית' והיו שבעי' אז: שבעו וירם
לבים. כמו וירם במטה (שמות ז) לשון מרים דבר אחר וירם זכאן ויגבה
הוא **עלמו:** (רס"י)

מצודת דוד **כמרעיתם**. כאשר באו אל מקום מרעיתם היא איי נשבעו שם בטובה וכאשר נשבעו רם לבבם ולכן שכחו בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כמרעיתם**. מלי' מרעה : (מצודת ציון)

יז וְאֵהִי לָהֶם כְּמוֹ-שֹׁזֵל כְּנֶמֶר עַל-הָרֶךְ אֲשׁוּר׃

רס"י על דרך אשור. כל אשור שזמקרא דגש וזה רפי שאינו שם מקום אלא אחרוב ואשקוד כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד): (רס"י)

מצודת דוד **ואהי**. לכן אהיה למולם כשחל הטורף טרף : **כנמר**. כמו הנמר הצופה ומביט בדרך למצוא טרף כן אראה אני להסתכל בדרך מהלכם להכשילם ולאבדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואהי**. כמו ואהיה : **שחל**. שם משמות האריה : **כנמר**. שם חיה : **אשור**. ענין הבטה וראה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : (מצודת ציון)

יח אֶפְגֹּשׁם כְּדֹב שְׂכֹל וְאֶקְרַע סִגּוּר לִבָּם וְאֶכְלֶם שָׂם כְּלָבִיא זֹזִית הַשָּׂדֶה תִּבְקַעֵם׃

רס"י **כדוב שכול**. כמו שכול כאשר תאמר חנון ורחום כך שכול כלומר כלו לבוש שכולים ומוכן לשכל אנשים: **ואקרע סגור לבם**. כדרך הדוב אוחז כפרניו בחזה וקורע עד הלב ל"א סגור לבם את לבם הסגור מלהבין לשב

מצודת דוד **אפגושם**. אפגוש בהם להרע להם כדוב השכול מבניו שדרכו להזיק את כל מי שיפגוש : **סגור לבם**. לפי שהמשילו לדוב אמר לשון הנופל בו שקורע עד הלב הסגור תחת החזה : **ואוכלם שם**. במקום שאמצאם אוכלם כלביא : **חית השדה**. הכ"ף של כלביא משמשת בשתים ור"ל אהיה כחית השדה אשר תבקעם כלומר הרגילים לבקעות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אפגושם**. ענין פגיעה : **כדוב**. שם חיה : **שכול**. מי שבניו מתים קרוי שכול כמו ואני כאשר שכולתי שכלתי (בראשית מג) : **כלביא**. שם משמות האריה : **תבקעם**. מלי' בקיעה : (מצודת ציון)

ט שׁוֹזוֹתָּךְ יִשְׂרָאֵל כִּי-בִי בְּעִזָּרְךָ:

רס"י שחתך ישראל. חבלת עלמך ישראל כי בי פשעת מרדת בעזרך ומקרא קצר הוא זה והמזין בלשון המקרא מיושב הוא על הלצ: כי בי. כי בי היה המרד אשר מרדת וא"ת מה איכפת לך בעזרך מרדת כשמרדת בי: (רס"י)

מצודת דוד שחתך ישראל. אתה ישראל חבלת בעצמך כי בי תלוי עזרך ולמה לא פנית אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעזרך. הבי"ת נוספת וכן ומצנפת בד יצנוף (ויקרא י) ות"א ומצנפתא : (מצודת ציון)

יז אֱהִי מַלְכֶךָ אִפּוּא וְיֹשִׁיעֶךָ בְּכָל-עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ תִּנְה-לִי מַלְכֶךָ וְשָׂרִים:

רס"י אהי מלכך איפוא. י"ת איה מלכך ואני אומר אינו כריך לעקרו ממשמעותו אהי עומד מנגד לראות איפא מלכך שאעשה עצמי רואה מה אחריתך איפא מושיעד: (רס"י)

מצודת דוד אהי. ר"ל אני אהיה עומד ומתקיים לעד אבל מלכך שהעמדתי לך אפוא הוא וכי יושיעד בכל עריך שבא האויב עליהן : ושופטיך. גם שופטיך איפוא הם אשר שאלת בימי שמואל הנביא ליתן לך מלך ושרים מה תועלת בהם אם אינך פונה אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון אהי. אהיה בהויתו ואתקיים ודוגמתו ויהי ריב ומדון ישא (חבקוק א) : אפוא. איה פה : (מצודת ציון)

יח אֶתָּן-לָךְ מַלְכֶךָ בְּאִפִּי וְאֶקּוֹז בְּעִבְרַתִּי: (פ)

מצודת דוד אתן וגו'. ר"ל כמו מה שנתתי לך מלך היה באפי כי היה רע בעיני ה' על ששאלו להם מלך כמ"ש בש"א : ואקח. וכ"כ לקחתיו מן העולם בעברתי כי שאול המלך הראשון מת במלחמה בקצרות שנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעברתי. מלי עברה וזעם : (מצודת ציון)

[יב] צָרוּר עֵוֹן אֶפְרַיִם צְפוּנָה זֹפֵאתוֹ:

רס"י כרור עון אפרים. לא ויתרתי עליו לפון הוא אתי: (רס"י)

מצודת דוד צרור. אל תחשבו ששכחתי עון אפרים כי צרור הוא בקשר מעולה וחטאתו צפונה אצלי לשמרם עד שתתמלא הסאה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צרור. ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מב) : צפונה. ענין הטמנה כמו יצפון לצדיק (משלי יג) : (מצודת ציון)

[יג] זֹבְלֵי יוֹלְדָה יְבֹאוּ לוֹ הוּא-בֵן לֹא זֹכָם כִּי-עַת לֹא-יַעֲמֹד בְּמוֹשֵׁבַר בָּנִים:

רס"י כי עת. כרה באה לו אשר לא יוכל לעמוד ולהתקיים: במשבר בנים. שהיולדת יושבת עליו לילד ובלע"ז קורין למשבר סיל"א במשבר בנים כמשבר העשוי ללידת בנים: (רס"י)

מצודת דוד חבלי יולדה. מכאובות יבואו עליו כחבלי יולדה : הוא בן לא חכם. לראות את הנולד אשר תגיע העת אשר לא יוכל עמוד כשישב על המשבר להוליד בנים ר"ל בעת הגמול כאשר תתמלא הסאה ולפי שהמשילו לאשה יולדת אמר לשון הנופל בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חבלי. כן יקראו מכאובי היולדת וכן תזעק בחבליה (ישעיה כו) : במשבר. הוא מקום מושב היולדת כשכורעת ללדת וכן כי באו בנים עד משבר (שם לז) : (מצודת ציון)

[יד] מִיַּד יֵשְׂאוּ אֶפְרַיִם מִמּוֹת אֲנָאֲלָם אֱהִי דְבָרֶיךָ מוֹת אֱהִי קַטְבְּךָ יֵשְׂאוּ גְזֵם יִסְתַּר מִעֵינַי:

רס"י מיד שאול אפדם. אני הוא שהייתי פודם מיד שאול וגואלם ממות אצל עתה אהי דבריך מות אשים עצמי לדבר עליך דברי מות: אהי. קוטב עליך גזרת שאול: נוחם יסתר מעיני. לא אנחם על הרעה הזאת, נוחם

לשון ניחוס והמ"ם משורש התיבה כמו מ"ם של נועם שהרי הטע' למעלה והחי"ת נקוד פתח ואם היה לשון נח והמ"ם משמש בו לשון רבים היה טעמו תחת החי"ת ונקודה קמץ נוחם רוחם: (רש"י)

מצודת דוד **מיד שאול אפדם.** הנה מעולם פדיתים מן השאול וגאלתים מן המות אבל כשתמלא הסאה אהיה אני מדבר עליך דברי מות אהיה אני מכריחך לרדת שאולה : **נחם יסתר מעיני.** ר"ל עד הנה נחמתי על הרעה אבל מאז יהיה התנחומין נסתר מעיני כי לא אנחם עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קטבך.** ענין כריתה וכן מקטב ישוד צהרים (תהלים צא) : **נחם.** מלשון תנחומין : (מצודת ציון)

[טו] **כִּי הוּא בֶן אֲזוּיִם יִפְרִיא יָבּוּא קָדִים רוּחוֹ יְהוָה מִבְּרָר עֲלָה וַיִּבּוֹשׂ מִקּוּרוֹ וַיִּזְרַב מִעֵינָיו הוּא יִשְׁטֶה אוֹצַר כָּל-כְּלֵי זָמְרָה:**

רש"י כי הוא בין אחים יפריא. ת"י ארי אינון מתקריין בנין ועובדין מקלקלין אסגיאוו אחים ל' דבר רע כמו (יחזקאל כא) את עשויה לזרע ואמר אח אל כל תועבות (קס ז): יפריא. לשון פורה ראש ולענה (דברים כט) ואני אומר אחים לשון ותרענה ברחו (בראשית מא) בין אחים יפריא מפריח וכומח ברחו בין אחים בין הגדל בפלגי מים אשר תמיד יפריא ולפי שדימהו לרחו הוא אומר יבא קדים ויבש מקורו, ד"א כי הוא בין אחים יפריא ירבעם הוא בן שהפריא אחותו של ישראל על ידו נחלקו לשני ממלכות יפריא לשון פרא אדם: יבוא קדים. מלך תקיף כרוח קידומא צמימרא דה' מאורח מדברא יסק: הוא יססה. אותו המלך יססה אולרות כל כלי חמלתו: (רש"י)

מצודת דוד **כי הוא.** כי מתחלה היה אפרים מגדל פרי בין האחים ר"ל שהיה גדול וחשוב בין האחים כמ"ש ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראש"י מח) : **יבוא קדים.** עתה משחטא בעגלי הזהב יבוא רוח קדים רוח חזק הבא מה' העולה מן המדבר שאין שם דבר לעכב חוזק נשיבת הרוח והרוח הזה ייבש המקור ויחרב המעין ועל שאמר דבריו במשל יפרש לומר הוא ר"ל הרוח הזה והוא אשור ישלול האוצר של כל כלי חמדה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יפריא**. מל' פרי : **ויבוש**. מל' יבשות : **מקורו**. הוא המעיין :
ויחרב. מל' חורב ויובש : **ישסה**. ענין בזה ושלל כמו ומשנאינו שסו למו
(שם) (מד) : (מצודת ציון)

הושע פרק-יד

א תִּאשָׁם שְׂמֵרוֹן כִּי מָרְדָה בְּאֱלֹהֶיהָ בְּזָרַב יִפְלוּ עַל־לִיהֶם
יִרְטָשׁוּ וְהָרִיתָיו יִבְקְעוּ: (פ)

רס"י תאשם שומרון. מעתה תגלה אשמת: הריותיו. נסים מעוזרות
צנתוכה: (רס"י)

מצודת דוד **תאשם שומרון**. תהיה שממה כי מרדה באלהיה : **עולליהם**.
קטניהם יתבקעו ע"י העכו"ם וגם הנשים ההרות יתבקעו כרסם להוציא
הולדות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תאשם**. מל' שממון : **מרדה**. מל' מרי ומרד : **עולליהם**.
קטניהם : **ירוטשו**. ענין בקיעה כמו ועולליהם תרטש (מ"ב ח) : **והריותיו**.
הנשים הדרות : (מצודת ציון)

ב שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיהָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֵינֶיהָ:

רס"י שובה ישראל. שבארץ יהודה פן יקרה אתכם כשומרון לכך נסמכו
העניינים, משל למלך שמרדה עליו מדינה שלח המלך פולימרכוס ואמר
להחריבה היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכם ימים
ואם לאו לאו אני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלוגית ולחברותיה
ולאיפרכיא פלוגית ולחברותיה לכך נאמר תאשם שומרון ואומר שובה
ישראל עד ה' אלהיך כדאיתא בסיפרי צפ' וישב ישראל בשטים: עד ה'
אלהיך. תני בשם רבי מאיר שובה ישראל בעוד שהוא ה' צמדת הרחמים
ואם לאו אלהיך מדת הדין עד ללא יתעבד סניגוריא קטיגוריא: כי כשלת.
באו לך מכשולים בעד עוונך: (רס"י)

מצודת דוד **שובה ישראל.** לכן שובה ישראל וכו' כי בעבור עוונך בא לך מכשול הצרה הזאת : (מצודת דוד)

ג קָזְזוּ עִמָּכֶם הַבָּרִים וְשׁוּבוּ אֵל-יְהוָה אִמְרוּ אֱלֹהֵינוּ כָּל-תִּשְׂאֵ עוֹן וְקָזוּ-טוֹב וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ:

רס"י כל תשא עון. כל עוונותינו סלח: וקח טוב. ולמדנו דרך טוב, דבר אחר מעט מעטים טושים שבידינו קח צידך וספטנו אחריהם וכן דוד אומר מלפניך מספטי ילא עיניך תחזינה מישרים (תהלים יז) דבר אחר וקח טוב וקבל הודיה מאתנו שנאמר טוב להודות לה' (שם כז): ונשלמה פרים. שהיה לנו להקריב לפניך נשלם אותם צריאוי דברי שפתינו: (רס"י)

מצודת דוד **קחו עמכם דברים.** איני שואל מכם זבחים ועולות אלא קחו עמכם דברים שתתוודו לפניו ובה תשובו אל ה': **כל תשא עון.** הוא הפוך כל עון תשא ר"ל אמרו בתפלה מחול כל העון ובמקום העון קח טוב תמורתו כלומר מעשה הטוב שעשינו יגין מול העון : **ונשלמה פרים שפתינו.** ר"ל במקום הקרבנות פרים נשלם בו וידוי שפתינו : (מצודת דוד)

ד אֲשׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל-סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא-נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְבַעֲשָׁה יְהִינּוּ אֲשֶׁר-בְּךָ יִרְזֹם יְתוֹם:

רס"י אשור לא יושיענו. עוד זאת אמרו לפנינו לא נבקש עוד עזרת אדם לא מאשור ולא ממארים: על סוס לא נרכב. זו היא עזרת מארים שהיו שולחים להם סוסים כמו שאמרו ליסעיה (נ) לא כי על סוס נוס ועל קל נרכב: ולא נאמר עוד: למעשה ידינו. שהם אלהינו: אשר בך. לצדך תהיה תקותינו המרחם יתומים: (רס"י)

מצודת דוד **אשור לא יושיענו.** גם אמרו אשור וכו', ר"ל עוד לא נבקש עזרה מאשור : **על סוס לא נרכב.** ר"ל לא נבטח עוד בגבורת הסוס במלחמה : **ולא נאמר עוד אלהינו וגו'.** ר"ל הפסל הנעשה במעשה ידינו לא נקבל עוד לאלוה : **אשר בך.** ר"ל כי ידענו אשר לבד בעזרתך ימצא היתום רחמים וחמלה עם כי תשש כוחו להתחזק מעצמו : (מצודת דוד)

ה אַרְפָּא מְשׁוֹבְתָם אֱהָבִם נְדָבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִבְּנֹו:

רפ"י ארפא משובתם. אמר הנביא כך אמר לי רוח הקודש מאחר שיאמרו לפני כן ארפא משובתם ואוהבם נדבצת רוחי אעפ"י שאינן ראוין לאהבה אתנדב לאהבתם כי שב אפי ממנו: (רפ"י)

מצודת דוד ארפא משובתם. כאשר יאמרו כן אז אסלח על מה שהלכו בדרך שובב ומרדו בי : אוהבם נדבה. ואז אאהב אותם בנדבת לבי אף שאינם ראויים אל אהבה כי הוידוי די להסיר האיבה ולא להביא אהבה : כי שב אפי ממנו. ותשאר א"כ האהבה הראשונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון משובתם. ענין מרידה והליכה בדרכי הלב כמו שובו בנים שובבים (ירמיה ג) : (מצודת ציון)

י אֱהִיָּה כֹּטֵל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרוּז כְּשׁוֹשְׁנָה וַיֵּךְ שָׂרְשֵׁיו כַּלְבָּנוֹן:

רפ"י ויך. הטל את שרשיו ויכליחם כלצנון כשרשיו אילני הלצנון שהם גדולים: (רפ"י)

מצודת דוד אהיה כטל לישראל. ר"ל לא תפסוק אהבתי מהם כמו שאין הטל נעצר מעולם : יפרח כשושנה. יעלה פרחי נעים כשושנה ושרשיו יתפשטו כשרשיו עצי לבנון : (מצודת דוד)

מצודת ציון כשושנה. הוא הורד : ויך. יאמר כן בדרך השאלה על התפשטות ודוגמתו ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) ומחה הוא תרגום של מכה : כלבנון. שם יער : (מצודת ציון)

י יִלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וַיְהִי כְּבַיִת הַדָּרוֹ וַיְרִיזוּ לוֹ כַּלְבָּנוֹן:

רפ"י ילכו יונקותיו. יסגון צנון וצנון ויהי כזית מנרתא לקודשא זיוהון וריחהון כריח קטרת בוסמיא: כלצנון. כזית מקדשא: (רפ"י)

מצודת דוד ילכו יונקותיו. ענפיו יתפשטו למרחוק והוד יפיו יהיה כאילן זית שעליו לחים כל השנה וריחו יהיה נודף כריח לבנון המריח ביותר לפי מרבית העשבים והאילנות הגדילים שמה ר"ל יהיו משופעים בהרבה מיני

טובות : (מצודת דוד)

מצודת ציון יונקותיו. ענפיו הרכים וכן ויעל כיונק לפניו (ישעיה נג) : **הודו.**
ענין הדר ונאה : (מצודת ציון)

יִשְׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְּצֻלּוֹ יִזְוּוּ דָגָן וַיִּפְרֹזּוּ כַּגֶּפֶן זָכְרוּ כִּיִן לְבָנוֹן:

רש"י יָסוּבוּ יוֹשְׁבֵי בְּצֻלוֹ. אֹתָן שָׁהוּ כִּזְר יוֹשְׁבֵים בְּצֻלּוֹ הַלְּבָנוֹן שְׁדִימָה בּוֹ יִסְרָאֵל וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְעַכְשָׁיו גְּלוּ מֵעַמּוֹ יָסוּבוּ אֵלָיו: זָכְרוּ כִּיִן לְבָנוֹן. כְּדוֹכֵרֵן יִצְבוֹת הַלְּוֹרֶתָא דְעַל חֵמֵר עֵתִיק דְּמִתְנַסֵּךְ בְּבֵית מִקְדָּשָׁא שָׁהוּ תוֹקְעִין בְּחֹלְרוֹת עַל הַנְּסֻכִים כְּשֶׁהֲלוּם אֹמְרִים בְּסִיר: (רש"י)

מצודת דוד ישובו יושבי בצלו. אלו שישבו ויחסו בצלו של מקום יהיה בשובה ונחת : **יחיו דגן.** יחיו את עצמם בנחת ועדן כדגן המחיה את הבריות : **ויפרזו.** ירבו פרחים : **זכרו.** זכרון שמו יהיה כיין הגדל בלבנון המוזכר לשבח : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישובו. ענין ההשקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (שם ל) : **יחיו.** ענין השבת הנפש מן החולשה ודומה לו עד חיותם (יהושע ה) : **דגן.** כדגן ותחסר כ"ף הדמיון וכן ייטיב גהה (משלי יז) ומשפטו כגהה : (מצודת ציון)

אֶפְרַיִם מַה-לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲנָן מִמְּנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲנָן:

רש"י אֶפְרַיִם. יֹאמֵר מַה לִּי עוֹד לְלַכֵּת אֶתְרֵי הָעַצְבִּים וַיָּסוּבוּ מֵעֲכוּ"ם אֲנִי אֲעַנְהוּ מִלְּרֵתוֹ: וְאֲשׁוּרֵנוּ. אֲרַאֵה בְּעֵינָיו: אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲנָן. אֲנִי לוֹ נִכְפַּף לְהִיּוֹת אֹחוֹז יָדוֹ בִּי כְּבָרוּשׁ רַעֲנָן הַנִּכְפַּף לְאַרְצֵ שְׂאֵדִים אֹחוֹז בְּעַנְפָּיו כְּלוֹמֵר אֲהִיָּה מֵאִוִּי לוֹ: מִמְּנִי פְרִיד נִמְלָא. וְהִלָּא אֲנִי הוּא שְׂכַל טוֹבֶתֶךָ מֵאֶתִי בְּאֵה: (רש"י)

מצודת דוד אפרים וגו'. ר"ל כשיאמר אפרים מה לי עוד לפנות אל העבודת כוכבים הלא עתה טוב לי מאז : אני עניתי. ר"ל אז אני אענה לו על כל מה שישאל ממני : **ואשורנו.** אסתכל ואשגיח בו לתת לו די מחסוריו : **אני כברוש רענן.** ר"ל כמו ברוש הלח והרטוב שכופפין ראשו אצל שרשיו כן אני שוכן מרום ואני משפיל עיני להשגיח בך וכל פרי הצלחתך נמצא לך ממני : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעצבים. הם העכו"ם : עניתי. מלשון עניים ותשובת שאלה : ואשורנו. ענין הבטה וראיה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : **כברוש.** שם אילן : רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים צב) : (מצודת ציון)

יג מִי זָכָם וַיִּבֶן אֱלֹהֵי נֶבֶן וַיִּדְעֵם פִּי-יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וַצְּדִיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָּם : (פפפ)

רס"י מי חכם. זכס: ויבן אלה. מי חכם זכס ויתבונן לתת לב לכל אלה וישוב אלי: ופושעים יכשלו זס. בצזילס על שלח הלכו זהו כן תרגס יונתן: (רס"י)

מצודת דוד מי חכם. כהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבין אלה הדבריי ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש וצדיקים ילכו בהם כדרך מהלכם מבלי כשלון אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם : (מצודת דוד)